



O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OILA VA XOTIN-QIZLAR
QO'MITASI



**“Yangi O‘zbekistonda ayollarning ilm-fan
taraqqiyoti va innovatsion rivojlanish
jarayonidagi o‘rni” mavzusidagi respublika
republika ilmiy-nazariy anjuman materiallari**



BUXORO-2024

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

**“Yangi O‘zbekistonda ayollarning ilm-fan taraqqiyoti va
innovatsion rivojlanish jarayonidagi o‘rni”
mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy anjuman**

MATERIALLARI

2024 yil 15 fevral

BUXORO-2024

BMT Bosh Assambleyasining 2015-yil 22-dekabr 70-sessiyasida 11-fevral-“Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni” sifatida e’lon qilingan bo’lib, ushbu sana mamlakatimizda keng nishonlanib kelinmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasida 2024-yil 19-yanvar kuni o‘tkazilgan yig‘ilishi 1-sonli bayonining “Ilmli ayol-jamiat ko‘zgusi” mavzusida ilmiy-amaliy, ma’naviy-ma’rifiy hamda xotin-qizlarning ilmiy salohiyatlarini rivojlantirishga qaratilgan tadbirlar haftaligini tashkil qilish hamda o‘tkazish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi doirasida Buxoro davlat universitetida “Yangi O‘zbekistonda ayollarning ilm-fan taraqqiyoti va innovatsion rivojlanish jarayonidagi o‘rni” mavzusidagi respublika konferensiyasi o‘tkazilmoqda. Konferensiyaning maqsadi ilm va fan taraqqiyotida olima ayollarning tutgan o‘rni, O‘zbekistonda ayollarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishning muhim yo‘nalishlari, Yangi O‘zbekiston davlat boshqaruvida ayollarning o‘rni hamda Respublikada ushbu sohada erishilgan ilmiy natijalarni amaliyotga tatbiq qilish hisoblanadi.

Taqrizchilar:

Sh.Sh. Olimov, pedagogika fanlari doktori, professor
B.R. Adizov, pedagogika fanlari doktori, professor

Tahrir hay’ati:

F.B. Ibragimova, A.A. Huseynova, O.M. Musurmanova, H.T. Artikova,
Z.N. To‘yeva, D.B. Axmedova, M.D. Pardayeva, Sh.X. Samiyeva

Maqolalarni to‘plovchi va nashrga tayyorlovchi “Pedagogika” kafedrası
doktoranti Ruziyeva Shoxida Fatilloevna

ILM VA FAN TARAQQIYOTI - YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHNING MUHIM OMILI

O.X.Xamidov

BuxDU rektori, i.f.d., professor

Bugungi kunda shiddat bilan o'zgarayotgan zamon barcha sohalar qatorida ilm-fanni ham yangi bosqichga ko'tarishni talab qilmoqda, jumladan jamiyat oldida turgan dolzarb masalalarni yechishda oliy ta'lim tizimini mustahkamlash, innovatsion iqtisodiyot taraqqiyotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlatimizning ustuvor vazifalaridan biri mazkur sohani va olimlarni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida "Hammamiz uchun zamonaviy bilimlarni o'zlashtirish, chinakam ma'rifat va yuksak madaniyat egasi bo'lish uzluksiz hayotiy ehtiyojga aylanishi kerak" degan so'zlari "Beshikdan qabrgacha ilm izla" degan ulug' hadis iborasiga hamohangligi, nafaqat yoshlar, balki butun jamiyatimiz a'zolarining bilimli, yuqori saviyali, ilm-ma'rifatli va yuksak ma'naviyatga ega bo'lishi oldimizda turgan eng ustuvor vazifalardan biridir.

Ilm-fan – har qanday davlatning bugungi kuni va kelajagini belgilaydigan muhim soha bo'lib, Yangi O'zbekiston jahon ilm-fani va madaniyati taraqqiyoti yo'nalishini ma'lum darajada belgilab bergan ulug' allomalari, buyuk mutafakkirlari bilan shuhrat qozongan.

Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining ustuvor vazifalardan biri sifatida jamiyatimizning turli sohaları uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlashda rivojlangan xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalari, innovatsion texnologiyalarga tayanish zarurligi alohida e'tirof etilmoqda. Bu yo'lda salmoqli yutuqlarga ham erishildi. Oliy ta'lim muassasalari respublikamiz innovatsion salohiyatining ajralmas tarkibiy qismi sifatida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, ishlab texnologiyalarni yoki strategiyalarni yaratish va joriy etishda yetakchilik qilishga intilmoqdalar. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va vositalaridan samarali foydalanishga asoslangan ilg'or interfaol ta'lim texnologiyalarini joriy etish professor-o'qituvchilarning ilmiy-pedagogik salohiyati va mahorati doimiy oshib borishi bilan uyg'unlikda barqaror rivojlanadigan iqtisodiyot uchun global fikrlovchi va kompetent kadrlarni tayyorlashga kafolat berishi mumkin. Ta'kidlash joizki, Yangi O'zbekistonda bugungi kunda ta'lim tizimi muntazam va uzluksiz ravishda takomillashtirilib borilmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalarining shiddatli rivojlanishiga hamohang holda ta'lim muassasalarida o'qitishning yangicha shakl va usullaridan foydalanish jarayoni kuzatilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy fan-texnika

taraqqiyoti hamda globallashuv natijasida axborot hajmining misli ko'rilmagan darajada oshib ketishi uni samarali o'zlashtirish jarayonini birgina an'anaviy ta'lim shakllariga tayangan holda amalga oshirib bo'lmasligini yaqqol namoyon etmoqda. Shu nuqtai nazardan bugun universitetimizda tashkil etilayotgan "Yangi O'zbekistonda ayollarning ilm-fan taraqqiyoti va innovatsion rivojlanish jarayonidagi o'rni" mavzusidagi respublika ilmiy-nazariy anjumanida ham mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini ilg'or xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va oliy pedagogik ta'lim sifatini oshirish, pedagogik ta'lim sohasida ilg'or xorijiy tajribani keng joriy etish, pedagogik ta'lim infratuzilmasini yaxshilash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish hamda Respublikada ushbu sohada erishilgan ilmiy natijalarni amaliyotga tatbiq qilish masalalari keng muhokama qilinayotganligi diqqatga sazovordir.

Barcha ilmiy-amaliy anjuman qatnashchilarini qutlagan holda, konferensiya ishtirokchilari hamda tashkilotchilariga omad tilayman!

1- SHO‘BA

ILM VA FAN TARAQQIYOTIDA OLIMA AYOLLARNING TUTGAN

O‘RNI: YANGI TENDENSIYALAR

MA’RIFATLI AYOL – KELAJAK POYDEVORINING

YARATUVCHISIDIR.

X.X. Raxmatova – Buxoro davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy fanlar kafedrasi dotsenti, falsafa fanlari nomzodi

Ma’rifatli ayol tushunchasi qalbimizga juda ham ma’qul keladigan tushuncha desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Agar oilaning ayoli ma’rifatli bo‘lsa bu xonadonda xayru baraka, xotirjamlik, fayz, saranjomlik, ahillik hamroh bo‘ladi. Ma’rifatli ayol bo‘lish uchun har bir ayol va onalarimiz o‘z ustlarida ko‘proq ishlab o‘zini-o‘zi isloh qilmog‘i darkor. Avvalambor har bir ayol bolalik va o‘smirlik davridanoq ma’rifatga intilib, ilm olib yashashni o‘ziga maqsad qilib olishi ahamiyatlidir. Agar bir insonni tarbiyalamoqchi bo‘lsang o‘g‘lingga yaxshi tarbiya ber, agar jamiyatni tarbiyalamoqchi bo‘lsang qizingni ma’rifatli qilib tarbiyala, degan naql bor xalqimizda. Chunki qiz bola bo‘lajak ona u o‘zi kabi farzandlarini ham ma’rifatga yetaklaydi.

Farzandga tarbiya berish borasida ayollarning tutgan o‘rni nihoyatda baland ekanligiga tarix guvohdir. Tarixdan ma’lumki, qanchalar buyuk zotlarning ortlarida albatta bir buyuk ona yoki bir buyuk ayol turgan bo‘ladi. Masalan, Ahmad ibn Hanbal rohimahulloh hayotlariga nazar tashlasak, ul zot otalaridan erta yetim qolganlar. Onalari yakkayu yagona farzandlarini ilmga muhabbatli qilib voyaga yetkazganlar. Ahmad ibn Hanbal balog‘atga yetgach ro‘zg‘or tashvishi o‘laroq, darslarga biroz qatnasha olmaydilar, shunda onalari men och o‘tirsam ham roziman faqat ta’lim olishlikni tashlab qo‘yma deb nasihat qiladilar.

Imom Ahmad G‘azzoliy yoshlik chog‘lari haqida quyidagilarni hikoya qiladilar: “Olti yoshimda onam meni tong saharda uyg‘otib, o‘zi tahorat oldirar edi. Tahorat olib bo‘lganimdan so‘ng chiroylik kiyimlarni kiygazib, qo‘limdan yetaklab masjidga olib kelardi. Meni xonaqoxga kirgizib o‘zi masjidning pana

joyiga o'tib olardi. Bir ozdan keyin muazzin kelib bomdod namoziga azon aytardi“. Dunyoni yayov kezib ilm olgan, imom Ahmadning hayoti ana shunday boshlangan ekan. Hadis ilmining ustozlaridan Sufyon Savriyning onasi o'g'lini ilm yo'liga yo'llab shunday degan edi: “O'g'lim, ilm o'rganing, ro'zg'or tashvishlarini o'ylab fikringizni bo'lmang. Men insha Alloh ip yigirib sotib o'qishingizga ko'maklashaman“. Natijada Sufyon Avzoiy ta'riflaganidek: “Islom ummati uning so'zini bir ovozdan qabul qiladigan nodir ulamolardan“ bo'lib yetishgan. Yana Imom Sufyonning onalari o'g'lida ilmga qiziqish va mehr-muhabbatni uyg'ota olgan onalardan biri sifatida gavdalanadi. Voqi ibn Jarroh Imom Sufyonning shogirdlaridan bo'lib, ustozining validasi o'g'luga aytgan quyidagi so'zlarini keltiradi: “O'g'lim, ilm talabida jiddu jahd qil. Ehtiyojlaring borasida o'zim g'amxo'rlik qilaman. Birorta hadisni o'rganar ekansan, uning xulq-atvoringda aks etayotganiga nazar sol. Agar unday bo'lmayotganini sezsang, bilginki, olgan ilming zararingga bo'libdi. Unda hech qanday foyda yo'qdir.”

Fikrlardan ma'lum bo'ladiki, ilm olish bilan birga ilm olishda jiddu jahd qilmoq darkorligiga, bu ilmning xulq-atvorga, farzand ma'naviyatiga, tarbiyasiga ta'siri ham muhim ahamiyat kasb etishiga zukko onaxonlar e'tibor qaratganlar. Vaholanki, davr nuqtai nazaridan qaraganda ayrim holatlarda farzandlarimizning fanni o'rganishi bir yoqlama ta'sir etayotganligini inobatga olish, ilm olishni ma'rifat darajasiga ko'tarish muhim masalasidir. Ma'rifatli onaning oiladagi o'rnini yaxshi hosil olish uchun zamin tanlash bilan barobar deb qiyos qilish mumkin.

Islom dinida ayollar masalasiga alohida e'tibor berilgan bo'lib, ularning oilada, jamiyatda va umuman, hayotda munosib o'ringa ega ekanlari bayon qilingan. Ushbu yuksak e'tiborni Qur'oni karimdagi bir nechta suraning ayollarga bag'ishlangani, ularda ayollar masalasi ko'tarilgani, ayollarning nomi bilan nomlanganida ham ko'rish mumkin.

Ayollar Islomda ona, opa-singil, jufti halol va qiz sifatida hurmatlanib, ayol kishiga latofatli xilqat, ibo va xayoy timsoli sifatida qaralib, uni ximoya qilish,

asrab avaylash lozim ekanligi uqtiriladi va bu vazifa erkaklarning zimmasiga yuklanadi. Qiz ota kaftida, ayol er bag'rida va onalar farzandlar boshi uzra ko'tarilib, qadrlanishi buyurilgan.

Islom dini erkaklar bilan bir qatorda ayollarni xam ilmu ma'rifatli bo'lishga targ'ib etadi. Qur'oni Karimning umumiy ma'noda kelgan oyatlari erkakka va ayollarga birdek taalluqli bo'lgani jixatidan: "Ey Robbim! Menga ilmni ziyoda et!" (Toho, 114) oyatidan ayollar xam ilmlarini oshirish yo'lida sa'y-xarakat qilmoqlari lozim ekani kelib chiqadi. Zotan, Payg'ambarimiz ilm talab qilish xar bir muslim va muslimaga farz ekanini ta'kidlab o'tganlar.

Buyuk ma'rifatparvar Abdulla Avloniy "Qizlar bilim olishga hammadan ko'proq intilishi lozim. Zero, bu bilimlar bilan ular kelajak avlodni tarbiyalaydilar", deb bejiz aytmagan. Uchinchi Renessansga erishish yo'lida xotin-qizlarni yanada bilimli, ma'rifatli qilish eng asosiy vazifalardan biridir. Xotin-qizlarning jamiyatdagi mavqeini ko'tarish davlatimiz siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan. Shu bois, bu boradagi ishlarning amaliy isboti sifatida so'nggi yillarda nozik jins vakillarining jamiyat hayotidagi o'rnini oshirishga qaratilgan qator farmon va qarorlar, jumladan, Xotin-qizlar ta'limini qo'llabquvvatlashning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan dasturi qabul qilindi. Prezident Shavkat Mirziyoevning «Yer yuzidagi har qaysi jamiyatning madaniy darajasi uning ayollarga bo'lgan munosabati bilan belgilanadi.... Cog'lom zurriyod, barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazishdagi o'ringiz va xizmatingizni hech narsa bilan qiyoslab, baholab bo'lmaydi. Sizlarning mehr-muhabbatingiz, vafo va sadoqatingiz, fidoyiligingiz sababli hayotimiz charog'on», -degan fikrlari e'tiborlidir. Shuning uchun ham O'zbekistonda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ular uchun munosib mehnat va turmush sharoitini yaratib berish, qobiliyat va salohiyatini ro'yobga chiqarish masalasi mamlakatda davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

Ma'rifatli ayol jamiyatning taraqqiyot yo'lini belgilab beradi. Chunki, aynan ayol bolalarni tarbiyalaydi va ongi, dunyoqarashi, bilim darajasini

shakllantiradi. Qiz bola oliy ma'lumotli bo'lsa, yuksak bilim va salohiyat egasiga aylansa, buni kelgusida farzandlariga ham singdiradi. Har tomonlama barkamol avlodni voyaga yetkazish masalasiga mas'uliyat bilan yondashadi. Chunki, ayolga tabiatan avlodlar zanjirini davom ettirish va millatning qadrini ko'taradigan farzandlarni tarbiyalashdek ulug' vazifa yuklangan. Shunday ekan, shukrona tuyg'usi bilan yashash va qizlarimizni o'qitishni kun tartibidagi birinchi masala sifatida belgilasak, yurtimiz rivojiga hissa qo'shgan bo'lamiz.

THE ROLE OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE IN UZBEKISTAN

***Khayrullayeva M.O.- Doctoral candidate of the National University of
Uzbekistan (Tashkent, Uzbekistan) Scientific supervisor - DSc., professor***

Mothers, women and girls have always been respected in our country Uzbekistan since ancient times. Respecting women and showing love to them has been raised to the level of value. After all, a country whose women are respected is powerful and has high confidence in the future. In the hands of knowledgeable, enlightened, intelligent women, intelligent, educated children with a strong desire for the future are brought up. Historically, it is known that Uzbek women have occupied high levels of science and culture. Uzbeks have no equal in intelligence and are well-versed in management, as evidenced by the legacy of Timurid princesses Saray Mulk, Gavharshad Beg, Khanzoda Beg, Zebunnisa, and Nadirai Davron. Later, the first academic scientists Sulaimanova Hadicha Sulaymonovna, Hajinova Maqsuda Azamovna, Aminova Rahima Hodiyeвна, Ohunova Melikhon Ohunovna, Komilova Hosiyat Komilovna, Mavloniy Mashhura Egamovna, Rashidova Sayyora Sharafovna, Yusupova Dilorom Yunusovna, Aripova Tamarakhon Uktamovna were academicians in various fields of science. An example can be given to our women scientists who have received degrees. So, Uzbek women have been able to speak their word in every era and era.

The Uzbek people, who created a great history, state, and culture, made a great contribution to the development of world civilization, protected and honored their mother, wife, and daughter. We can also proudly say that about twenty women in our country have been awarded the high title "Hero of Uzbekistan". One of our heroines will be Malika Samatovna Abdullahojayeva, an academician of the Academy of Sciences.

It is impossible not to speak emotionally about women, especially women scientists. Because, unlike men, women in science should be able to compete in two "battlefields". This, of course, imposes a double responsibility on our thin-skinned women. Let's take the first Uzbek academic Sulaymanova Hadicha Sulaymanovna. Hadicha Sulaymanova entered history as the first Uzbek woman academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan in 1956. At that time, the scientist was 43 years old [1]. Getting an academic degree at this age is not an easy task for men either. He who understands this understands. The scientific work of the scientist was devoted to criminal law, in particular, the emergence and development of jurisprudence in Uzbekistan, women's rights, and he spent his whole life educating the girls and youth of the nation.

If we show the numbers of women working in the system of the Academy of Sciences today, it can be seen that the number of women entering science has increased dramatically. For example, as of 2023, the total number of employees in the academy system is 5,337, of which 2,081 are women. The number of scientific employees is 2833, of which 927 are women, the total number of doctors of science is 490, of which 109 are women, candidates of science and PhD are 831, of which 265 are women, the number of FA academicians is 65, including 5 women. The total number of those studying in basic doctoral studies is 686 - 250 of them are women, 88 in doctoral studies (DSc) - of which 25 are women [2]. It can be seen from the numbers that girls and women are more interested in getting education.

Order, discipline and beauty are blowing in all work where women are the head. Today, I would like to emphasize the contribution of these girls and women to the day by day improvement of the Academy of Sciences. Today, 7 departments of the management apparatus of the Academy of Sciences are managed by women, that is, the heads of these seven central departments are female scientists. I am sure that wherever there are women, there is love, wherever they enter, tolerance, creativity, and creativity lead. That is why I am in favor of the academy allowing more girls and women to enter science. In order to support the young scientists working in the Academy of Sciences, special attention was paid to the issue of providing houses with housing. More than 100 apartments were given to the most advanced and talented young people on preferential basis. From this, 25 houses were donated free of charge to doctoral students who are eager for knowledge and have high scientific potential, and 5 of them were women. Such support is effective in increasing the number of women entering science.

In the process of building a new Uzbekistan, special attention is paid to increasing the social and political activity of women, protecting their health, supporting their aspirations and initiatives, and creating decent working and living conditions for them. In recent years, software development, innovative ideas, inventiveness and rationalizing activities based on modern information and communication technologies have been supported, that is, wide opportunities have been created for realizing the abilities and talents of young girls.

Respect and attention to women in our country has its historical roots. Our ancestors always encouraged us to value women, respect and honor them. National thinking is formed in every nation over many centuries, and one of its most important components is the role of women in the family and society, issues of educating the young generation. Abdulla Awlani wrote: "Girls should strive for education more than anyone else, because with this knowledge they will educate

the next generation." In fact, it is difficult to imagine the education and development of the nation without solving this urgent issue.

In developed countries, the level of civilization is determined by the attitude towards women and the opportunities created for them. It should be based on national traditions and universal values.

The resolution on "Science, Technology and Innovation for Development" adopted by the United Nations General Assembly raised the issue of ensuring gender equality in these areas and called for the creation of opportunities for equal and full use of science, technology and innovative achievements by women all over the world. According to the decision of the UN, starting from 2016, February 11 will be celebrated as "International Day of Women and Girls in Science". The main goal is to focus on and support the potential of women in science.

The Ministry of Higher Education, Science and Innovation is carrying out extensive work to increase the position of women in science and scientific activities and to support their innovative ideas, inventiveness and rationalizing activities. As a result, the number of women engaged in scientific, innovative and experimental design activities is increasing year by year.

This year, 6,217 women are engaged in research activities in higher education institutions and scientific organizations, of which:

- 3 thousand 882 people in basic doctoral studies;

- 276 people for doctoral studies;

- 229 people in research interns;

it is clear that 1 thousand 830 women are engaged in scientific and research activities in independent research.

Starting from 2023, an additional 300 targeted quotas will be allocated to higher education institutions and scientific organizations within the general quota for women, which will also increase the share of women in research activities.

Currently, 604 scientific projects with a total value of 993.64 million soums are being implemented within the framework of state programs related to scientific activity. Of these, 154 scientific projects with a total value of 249.2 million soums are being implemented under the leadership of women.

Under the leadership of women:

105 practical projects with a total amount of 174.6 million soums;

23 innovative projects with a total amount of 22.7 million soums;

26 fundamental projects with a total amount of 51.9 million soums have been implemented, and new developments with high potential for commercialization are being created within these projects.

In order to widely involve women in science in our republic, to comprehensively support and encourage new ideas and developments of women engaged in scientific activity in various branches and fields of science, education and economy, within the framework of state programs related to scientific activity, from 2020 for women a special competition - the competition of innovative practical and innovative projects "Grants of female scientists".

In conclusion, today the actions aimed at increasing the activity of women in the construction of the state and society, raising their status, supporting them in every way, and encouraging their work are finding practical confirmation. Under the leadership of the head of our state, special attention is paid to increasing the socio-political activity of women and girls, ensuring their rights and interests, strengthening their health, and protecting motherhood and childhood. All-round support is given to women and girls who are scientists in the field of science, necessary measures are taken to create conditions for women to conduct scientific research and research, to implement their innovative developments and to help publish their scientific collections. is being done. In particular, the entry of women into science is supported in the system of the Academy of Sciences, and this practical work is ongoing. The Academy of Sciences is pleased that the weight of women in modern science is increasing.

РОЛЬ ЖЕНЩИН-УЧЕНЫХ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

*Нурутдинова Феруза Муидиновна-Заведующий
кафедрой биохимии Бухарского государственного
медицинского института, доцент, Узбекистан, Бухара*

В целях исследования и привлечения узбекских ученых в Республику Узбекистан ежегодно во всех областях Узбекистана проводится республиканская научно-теоретическая конференция «Вклад женщин в развитие науки», которая укрепляет вклад женщин в науку.

Женщина всегда имела и имеет главную роль в семье узбеков, ведь целомудрие, смирение и знания свойственны узбекской женщине. Поэтому в нашем миролюбивом Узбекистане сегодня уделяется особое внимание образованию женщин и девочек и стараются сделать женщин и девочек основателями общества. Быть основателем и просвещенным позволяет женщине повышать духовный уровень семьи, давать образование детям и другим членам семьи.

Наряду с воспитанием детей в исторических источниках упоминается, что узбекские женщины наравне с мужчинами в трудные минуты проявляли мужественность, храбрость и героизм. Именно этот опыт показывает, что при построении нашего независимого общества большое внимание уделяется образованию женщин.

Сейчас в нашей республике более значима деятельность женщин в сфере образования, здравоохранения, предпринимательства, они верой и правдой служат в различных сферах и играют эффективную роль.

В наше время высоко ценится вклад женщин и девушек в развитие общества, развитие науки. Правительство страны также ежегодно принимает необходимые меры для привлечения женщин и девушек в

науку и образование, в том числе устанавливает президентские квоты для девушек.

В Республике Узбекистан талантливые девушки страны ежегодно поступают в вузы и институты по президентским квотам, что является своевременным вкладом женщин и девушек в развитие науки.

Наконец, следует отметить, что является предметом гордости то, что глава государства, Лидер нации высоко ценит труд женщин и девушек, положительно относится к их научной и практической деятельности, понимает их способности, таланты, верность и смелость. Именно поэтому активное участие женщин и девушек наблюдается во всех сферах жизни общества.

Эпоха независимости дала молодым людям, в том числе женщинам и девушкам, ответственную миссию. Эта важная историческая миссия требует от них добросовестного выполнения своего сыновнего долга перед Родиной, воспитания сознательного и сознающего себя поколения.

Можно с уверенностью сказать, что сегодня узбекская женщина может не только внести свой вклад в развитие науки, но и направить общество своей мудростью и творчеством, лаской, искренностью, сдержанностью, терпением и нравственностью.

Одним из важных направлений повышения качества высшего образования является фундаментализация научных знаний. Основными показателями фундаментальности научного знания в содержании образования являются:

- целостность современного научного ландшафта мира;
- последовательность и систематичность — важнейшие качества современного научного знания;
- непрерывность образования (знания, знания-навыки, знания-творчество);

- гибкость, готовность будущих специалистов к самостоятельному поиску путей решения проблем, возникающих при изменении жизненных ситуаций.

Чтобы успешно решать задачи, поставленные жизнью, врач должен обладать определенными знаниями. Знания необходимы, но не единственное условие умения их решать. Навыки приходят с опытом работы (каждый пациент – это задача). Знания, не прошедшие через специфику опыта, редко могут быть использованы для решения задачи, встающей перед экспертом, и эти случаи весьма существенно отличаются от тех случаев, которые традиционно рассматриваются в образовательном процессе.

По мнению И.М. Фейгенберга, в области медицины к ним относятся следующие задачи:

- с неопределенностью условий;
- с неопределенностью того, что ищут;
- с ненужной для решения информацией;
- с противоречивой информацией;
- выявить возможную ошибку в готовом решении;
- псевдооднородный.

На наш взгляд, решение отдельных ситуационных задач должно начинаться с преподавания биохимии и постепенно принимать профессиональное направление в старших классах. Традиционные методы позволяют решать подобные задачи в системе «учитель-ученик». Проблема в том, что при решении задачи, как правило, ученик обращается к модели, хранящейся в голове учителя. Когда преподаватель работает с группой учащихся в рамках учебного занятия, у него нет возможности детально проработать задачу с каждым учеником. Одним из способов решения этой проблемы является использование новых ресурсов информационных технологий. Если модель хранится в памяти

компьютера, то каждый ученик будет иметь к ней отдельный доступ. Система «учитель-ученик» трансформируется в систему «компьютер-ученик».

Без интерактивных средств взаимодействия статические, демонстрационные и имитационные модели могут служить лишь иллюстрацией объяснения явления или факта. Компьютерная модель предполагает проведение вычислительных экспериментов. Этот опыт характеризуется высокой вовлеченностью студентов. Он может изменять параметры, задавать вопросы и анализировать результаты. Работая с учебной компьютерной моделью, студент-медик получит знания о процессе моделирования, выделении важных процессов, поиске связей между элементами, наблюдении второстепенных и неважных промежуточных звеньев, принятии решений. В дальнейшем все это ему придется делать, моделируя определенную медицинскую ситуацию. Например, доказательная медицина (EBM - Evidence Based Medicine) как современный этап развития медицины базируется на принципах системного подхода и непрерывности образования на протяжении всей профессиональной деятельности врача. Такое образование должно быть направлено на обучение методике работы, которая рассматривается как общий метод решения типичных медицинских задач, не очень связанных с конкретной областью знаний.

Анализ педагогической литературы и экспериментальных данных показал, что организация виртуально-симуляционного обучения с использованием интерактивных методов в учебном процессе цикла биохимии в медицинских вузах повышает эффективность учебной работы студентов, биохимия - готовит будущих врачей к научной и профессиональной деятельности.

Создание электронных учебников при разработке педагогических инструментальных программ на основе компьютерного моделирования

облегчает учебный процесс и повышает интерес учащихся к биохимии. Если такие электронные книги разместить на сайтах, ими смогут пользоваться все школьники, старшеклассники, студенты и даже преподаватели.

**BO‘LAJAK SHIFOKOR XOTIN-QIZLARNING KASBIY
FAOLIYATIDA MANTIQUIY TAFAKKURNING O‘RNI VA ROLI**

***Kurbanova Gulnoz Negmatovna – Buxoro davlat tibbiyot instituti professori,
kafedra mudiri, pedagogika fanlari doktori.***

***Zikiryayeva Manzura Mavlonovna – Buxoro davlat tibbiyot instituti
o‘qituvchisi***

Respublikamizda tibbiyot oliy ta’lim tizimida bo‘lajak shifokor xotin-qiz talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, mantiqiy tafakkurini rivojlantirish tizimini takomillashtirishga qaratilgan texnologik jarayonlar, ijtimoiy kasbiy faoliyat kategoriyalari integrasiyalashuvi asosida muntazam takomillashtirib borilmoqda.

Bugungi kunda zamonamiz ayollarining ilmiy, iqtisodiy, ma’naviy-madaniy hamda tibbiyot sohalaridagi ishtiroki, fidokorona mehnatlari Vatanimiz taraqqiyotiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu haqida yurtboshimiz Shavkat Mirziyoev «8 mart – Xalqaro-xotin qizlar kuni» munosabati bilan bo‘lib o‘tgan tadbirda «... sizlarning barcha sohalaridagi samarali mehnatingiz, farzandlar tarbiyasi, oila hayotidagi ulkan xizmatlaringizni hisobga olib aytadigan bo‘lsak, jamiyatdagi o‘rningiz, O‘zbekistonimiz erishayotgan yutuqlardagi beqiyos hissangizni hech narsa bilan o‘lchab, baholab bo‘lmaydi»[1], deya xotin-qizlarning bugun jamiyatdagi o‘rni va rolini yanada yuqori baholadi.

Shunga ko‘ra O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini to‘g‘risida”gi PF-5847-son Farmoni, 2017 yil 20 apreldagi “Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2909-son qarori, 2018 yil 5 iyundagi “Oliy ta’lim

muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3775-son Qarori, hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda oliy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishga qaratilgan muhim vazifalar belgilab berilgan[2].

Mamlakatimizning Birinchi Prezidenti Islom Karimov «Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q» nomli asarlarida komil insonning xususiyatlariga to'xtalib, «U har bir narsani aql, mantiq tarozisiga solib ko'radi. O'z fikr-o'yi, xulosasini mantiq asosida qurgan kishi yetuk odam bo'ladi»[3], deb ko'rsatib o'tganlar. Bu holat yoshlarga mantiq fani asoslarini chuqur o'rgatish, ularning mantiqiy tafakkur madaniyatini rivojlantirish borasidagi amaliy faoliyatini keng yo'lga qo'yishni taqozo etadi.

Zero, mantiq qadimgi fanlardan biri bo'lib, uning masalalari qariyb ikki yarim ming yildan buyon o'rganib kelinmoqda. Bu fan kishilarga olamni o'rganish, o'zga insonlar bilan to'g'ri munosabatda bo'lish, to'g'ri fikrlash, bilimlarni ko'paytirish, dunyoqarashlarini kengaytirish kabi muhim vazifalarni bajarishga xizmat qiladi.

Ma'lumki, olamdagi narsa va hodisalar harakati o'ziga xos ichki qonunlarga bo'ysunadi. Ana shu harakatning inson ongidagi in'ikosi hisoblanmish tafakkurda ham o'ziga xos ob'ektiv qonuniyatlar mavjud. Jumladan, M.Sharipovning fikricha, «Falsafada qonun tushunchasi narsa va hodisalarning muhim, zaruriy, umumiy, nisbiy barqaror munosabatlarini ifodalaydi. Formal mantiq ilmida qonun tushunchasi fikrlash elementlari o'rtasidagi ichki, muhim, zaruriy aloqadorlikni ifodalaydi»[4]. Ushbu ta'rifga ko'ra, M.Xayrullaev va M.Haqberdievlar «Tafakkur qonunlari chin bilimga erishish maqsadiga xizmat qiladigan to'g'ri fikrlashning aniq normalaridir... Tafakkur qonunlari o'z holati bilan ikki guruhga bo'linadi. Birinchisi: xususiyy ahamiyatga ega bo'lgan qonunlar, tafakkur jarayonining ayrim qonunlari yoki

qoidalar, ya'ni tushunchaning ta'riflanishi, qat'iy sillogizm tuzish qoidalar va boshqalar. Ikkinchisi: tafakkur faoliyatini umuman xarakterlovchi, ya'ni umumiy ahamiyatga ega bo'lgan tafakkurning mantiqiy qonunlari» deb ta'rif keltirishgan.

Demak, shundan kelib chiqib aytish mumkinki, inson tafakkuriga xos bo'lgan muhim xislatlardan biri fikrning aniq bo'lishidir. Chunki, ob'ektiv voqelikdagi har bir buyum, hodisa o'ziga xos belgi va xususiyatlarga ega. Bu belgi va xususiyatlar buyum va hodisalarni bir-biridan farqlashga, ularning o'ziga xos tomonlarini aniqlashga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida, buyum va hodisalarning inson tafakkurida aniq aks etishi, har bir fikr, mulohazaning aniq, ravshan ifodalanishini ta'minlaydi. Fikrning noaniqligi fikrdagi mantiqning sayozlashuvi, mantiqsizlikka olib keladi. Masalan, ob'ektiv va sub'ektiv sabab tushunchalarining mohiyatini aniqlab olmasdan birorta hodisaning kelib chiqish sabablari to'g'risida aniq fikr yuritib bo'lmaydi.

Bo'lajak shifokor xotin-qizlarning ijodiy pedagogik kasbiy faoliyati tahlil qilinganda, mukammal shaklga ega bo'lgan tizimlardan iborat ekanligini ko'ramiz:

- shifokorning amaliyotida talabalar jamoasi bilan ta'lim-tarbiyaviy maqsadlarga qaratilgan ijodiy tayyorgarligi;
- shifokorlar talabalar bilan bevosita o'zaro hamkorlik asosidagi ijodiy faoliyati.

Xozirda mamlakatimizning ta'lim tizimi amaliyotida shaxs kreativlik sifatlarini shakllantirish yoki rivojlantirishga xizmat qiladigan ko'plab metod va strategiyalar qo'llaniladi. Ushbu metod va strategiyalarning didaktik ahamiyati shundaki, ular talaba va o'quvchilarni o'quv materiallari yuzasidan chuqur o'ylashga majbur qiladi. Shu sababli bu metod va strategiyalarni kreativlik sifatleri nihoyatda past rivojlangan o'quvchi va talabalar bilan ishlash jarayonida samarali qo'llab bo'lmaydi.

Shuningdek, bo'lajak shifokorlarning pedagogik faoliyatini amalga

o'shinish jarayonida shakllangan muhim kasbiy sifatlar hamda shaxsiy kasbiy salohiyatni tashkil etgan shifokorlik qobiliyat va mahorat, intellektual, motivatsion, kommunikativlik, kreativlik-ijodiy, perseptiv hamda shaxs dinamikasini ya'ni emotsional-irodaviy (irodaviy ta'sir o'tkazish va mantiqiy ishonch olish) qobiliyatlari kompleksi kiradi.

Bo'lajak shifokor xotin-qizlarni kasbiy faoliyatga tayyorlash darajasi bir necha omillar bilan bevosita bog'liq.

Birinchidan, shifokorlik faoliyati jarayonida individual xususiyatlarning mavjudligi, ularni tuzatish va takomillashtirish, ikkinchidan, shifokorning ijtimoiy-madaniy muhitga singishi, ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-madaniy me'yorlari va kasbiy mahoratini namoyon etishi.

Shifokorning kasbiy faoliyati va o'z kasbiga "kompetentligi" (loyiqligi), binobarin, shifokorlik faoliyatining samaradorligi, ma'lum ko'rsatkichlarga, masalan, shifokorning nimaga va qanday qilib bemorlarning kasalini o'rganishi va qanchalik tushunishi, ham bilishi, uning bilim darajasi va shifokorlik salohiyati, zamonaviy tuzatish texnologiyasini qay darajada o'zlashtirib olgani, kasbiy pedagogik mahorati, ta'lim berish va tarbiyalash hamda shaxsni rivojlantirish, davolash bilan bog'liq masalalarni qanchalik hal eta olish pedagogik, shifokorlik qobiliyati bilan belgilanadi.

Shifokor xotin-qizlarning kasbiy pedagogik faoliyatiga pedagogik mahorati va o'z kasbiy faoliyatini yuqori saviyada tashkil qila olishni ta'minlovchi, shifokor-pedagog shaxs xususiyatlarining yig'indisidir. Shunday muhim xususiyatlarga shifokor faoliyatining insonparvarlikka yo'naltirilganligi, uning kasbiy bilimlari, shifokorlik qobiliyatlari va shifokorlik texnikasi (o'z-o'zini boshqara olish ko'nikmalari va talabalar bilan o'zaro hamkorlik qila olish malakasi) kiradi.

Bu shifokor pedagogik mahorat tizimidagi o'zini tashqi ta'sirlarsiz rivojlantira olish xususiyatiga ega to'rtta o'zaro bog'liq jixatlardir. Shundan kelib chiqib ta'kidlash mumkinki, bo'lajak shifokor xotin-qizlarning kasbiy

faoliyati – bu shaxs va faoliyat sub’ektining murakkab, ko‘p qirrali integral xususiyatlari majmuasi bo‘lib, uning tuzilmasi quyidagilardan iborat:

a) shifokor kasbiy faoliyatini tashkil etuvchi yaxlit komponentlar;

b) shifokor faoliyati va shaxsiga qo‘yilgan me‘yoriy talablar bilan belgilangan umumiy yoki tipik xususiyatlar (me‘yoriy professionalizm).

v) shifokor sub’ekt sifatida pedagogik faoliyat va muloqotda namoyon bo‘luvchi individual-psixologik va tipologik xususiyatlari shifokor kasbiy faoliyati asosiy tarkibiy qismlari sifatida “kasbiy mahorat”, “shifokorlik faoliyat va muloqotning individual uslubi”, “pedagogik ijodkorlik”, “shaxsiy kasbiy salohiyat”ni belgilash mumkin.

Shifokor kasbiy faoliyati – bu shifokorlar bilan hamkorlik, bemorlarga nisbattan mehribonlik va do‘stona munosabatlar jarayonida namoyon bo‘ladigan sog‘lom turmush tarzi bo‘yicha “ta’lim va tarbiya berish san’ati, shifokorlik mahorati, shifokorlik texnika va kuchli bilim, malakaviy amaliyotlarda erkin ijod”dir.

Yuqorida keltirilgan fikrlar shu kunda shifokordan mohirlik, ya’ni texnikani – shifokorlik texnikaning asosiy komponentlarini bilish, uning usullarini egallash va ularni o‘z faoliyatida qo‘llay olishni talab etadi.

Бугунги кунда мамлакат аҳолисининг деярли ярмини ташкил қилаётган хотин-қизларга давлатимиз томонидан берилаётган эътибор, конституцион ҳуқуқларининг тенглиги, шу жумладан, ижтимоий, маънавий-маданий жараёнларда иштирокини ўрганишга қаратилганлиги билан алоҳида аҳамиятга эга.

Ma’lumki, fuqarolik jamiyati har bir kishining ijtimoiy faolligini talab etadi. Ijtimoiy faollik esa huquqiy savodxonlik bilan uzviy bo‘lgan jarayondir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasida xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy huquqlari bilan birga siyosiy huquqlari ham kafolatlangan. Shuningdek, xotin-qizlar O‘zbekiston Respublikasining barcha fuqarolari qatori huquqiy nuqtai nazardan teng bo‘lib, qiziqishi, hayotiy ehtiyojlariga qarab muayyan faoliyat turi

bilan shugʻullanishi, davlat va jamiyatni boshqarishda ishtirok etishi mumkin. Oʻzbekistonda teng huquqlilik mamlakatimiz mustaqilligining ilk kunlaridanoq, yaʼni konstitutsiyamiz qabul qilingan kundan boshlab belgilab qoʻyildi. [6]

Hozirda Oʻzbekiston davlat siyosatining bosh yoʻnalishlaridan biri ham xotin-qizlar ahvolini yaxshilash, ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish jarayonida ularning faolligini oshirish, shuningdek, ularning huquqlari, manfaatlarini himoya qilish bilan birga, ilm va hunar egallashlari uchun shart-sharoitlar yaratish, bandligini taʼminlashdan iboratdir. Ayni shu maqsadlarda Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti 2018 yil 2 fevralda «Xotin-qizlarni qoʻllab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida»gi PF-5325-son farmoni doirasida Prezidentning bitta farmoni va 2 ta qarori, hukumatimizning 6 ta qarori va 4 ta farmoyishi qabul qilindi.

Shifokorlik mahoratni oshirishda shifokor shaxsining insonparvarlik yoʻnalishiga ega boʻlishi, uning qiziqishlari, qadriyat yoʻnalishlari va ideallarining oliy maqsadga – sogʻlom va barkamol avlod muhitini yaratishga oʻz hissasini qoʻshishga yoʻnaltirilganligi bilan belgilanadi. Shu bilan birgalikda sogʻliqni saqlash tizimi jarayonini boshqarish boʻlajak shifokorlarni mutaxassislik fani, uni oʻqitish metodikasi, pedagogika va psixologiyani mukammal bilishni talab qiladi.

Sharapova Nigora Amonovna

Buxoro muhandislik texnologiya instituti

“Axborot kommunikatsiya texnologiyalari”

kafedrası assistenti

Ilm-fan — har qanday davlatni rivojlanishga yetaklovchi asosiy kuch hisoblanadi. Davlatning rivojlanishini fan taraqqiyoti orqali baholash juda ham o‘rinli, desak mubolag‘a bo‘lmaydi. Shu bois O‘zbekiston uchun ilm-fan taraqqiyoti farovonlik va barqarorlik yo‘lidagi muhim qadamlardan biridir. Konstitutsiyamizda davlat jamiyatning ilmiy va texnikaviy rivojlanishiga g‘amxo‘rlik qilishi bejiz qayd etilmagan. Tarixdan o‘zbek jamiyatida ilmga hurmat va ehtirom an‘ana sifatida saqlanib kelgan. Buyuk bobokalonimiz Imom Buxoriy aytganlaridek, "dunyoda ilmdan boshqa najot yo‘q va bo‘lmagay".

Ma’lumki, ming yillar davomida har qaysi jamiyatning madaniy darajasi va ma’naviy barkamolligi ayollarga bo‘lgan munosabat bilan belgilangan. Ayolni e‘zozlash, unga ehtirom ko‘rsatish o‘zbek xalqiga xos xususiyatdir. O‘zbekistonimizda xotin - qizlarning jamiyatdagi o‘rni va mavqeini mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizning siyosiy hayotida, davlat va jamiyat boshqaruvida, iqtisodiyotimizning barcha tarmoqlarida, madaniyat, ilmu - fan, xalq ta’limi, sog‘liqni saqlash, sport kabi ijtimoiy sohalarda ayollarimizning o‘rni va roli ortib borayotganligi ayniqsa e’tiborlidir.

Yangi O‘zbekistonda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini, gender tenglikni ta’minlash, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash bo‘yicha ishlar yangi bosqichga ko‘tarildi. Xalqaro mehnat tashkilotining “Bir xil qiymatga ega bo‘lgan mehnat uchun erkaklar va xotin-qizlarni teng rag‘batlantirish to‘g‘risida”gi, “Onalikni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi, “Mehnat va mashg‘ulotlar sohasidagi kamsitishlar to‘g‘risida”gi konvensiyalarning ratifikatsiya qilinishi

milliy darajada ayollar huquqlarini himoya qilishning zarur xalqaro-huquqiy asosi bo‘lib xizmat qiladi. Bu borada oliy ta’lim muassasalarida 2020-2021 o‘quv yilida xotin-qizlarga 4 foiz qo‘shimcha davlat grantlarining ajratilishi ularga berilgan yana bir imtiyozdir.

Bugun jamiyatimizning ilmiy-texnikaviy faoliyatida xotin-qizlar faol ishtirok etmoqda. Olima ayollar tomonidan ilm-fan sohasidagi izlanishlar ishlab chiqarish, sanoat, qishloq xo‘jaligi, ijtimoiy-madaniy sohalarning rivojiga salmoqli hissa bo‘lmoqda. 2018 yildan beri o‘tkazib kelinayotgan “O‘zbekiston ayollarining 100 ta eng yaxshi innovatsion loyihasi” tanlovida ratsionalizatorlik takliflari, innovatsion g‘oyalarni amaliyotga joriy etish maqsadida talaba va o‘quvchi qizlar, dasturchi va tadbirkor ayollar ishtirok etib keladi. “Olima ayollar grantlari” tanlovi xotin-qizlarni ilm-fan sohasida qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Xususan, 2020 yilda tanlov doirasida Respublika ixtisoslashtirilgan ilmiy - amaliy akusherlik va ginekologiya tibbiyot markazining homilador ayolda endotelial tizimining ko‘rsatkichlarini hisobga olgan holda homila yo‘qotish sindromini rivojlanish xavfini erta tashxislashni ishlab chiqishga qaratilgan innovatsion loyihasiga yillik 899,9 million so‘m miqdorida mablag‘ ajratilishi tasdiqlangan.

Mamlakatimiz ilm-fani va ma’naviyati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan, milliy tarixda o‘zining noyob iqtidori bilan nom qoldirgan, yuksak intellektual salohiyat va keng dunyoqarashga ega yuzlab ayollar nomini keltirish mumkin.

Oqqan daryo oqaveradi. Ilm-fan va tafakkur karvoni o‘z yo‘lida davom etadi, ustoz-shogird an‘analari, avlodlar uzviyligi ta’minlanadi.

Ayni paytda ayollarning ilmiy faoliyatda nufuzi va o‘rnini yanada oshirishga daxldor masalalar – olimalarga ijtimoiy muammolarni o‘z vaqtida hal etishga ko‘maklashish, tadqiqotlarni amalga oshirishning tashkiliy imkoniyatlarini yaratish, ilmiy faoliyatda gender diskriminatsiya muammosiga barham berish, olim ayollar uchun ilmiy nufuzli mukofotlar ta’sis etish, tadqiqot grantlari, xorijiy stajirovka dasturlarini kengaytirish, olimalarning akademik mobilligini oshirish,

innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash loyihalarini yo'lga qo'yish, ilm-fanni ijtimoiy taraqqiyotning drayveri va generatoriga aylantirish sohaning bundan keyingi rivojida samarali yechimdir.

Ayol ham o'qishi, zamonaviy bilimlarni egallashi, jamiyatda o'zining mustaqil fikrini qo'rqqmasdan ayta olishi lozim. Islomda ayollarning ilm olishiga hech qanday ta'qiq qo'yilmagan. U o'qishi, diniy hamda dunyoviy bilimlarni egallashi kerak. Sababi, u kelajak avlodni dunyoga keltiradi, tarbiyalab voyaga yetkazadi. Ko'pgina tor fikrli kimsalar borki, ayol yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, uyda o'tirishga mahkum degan notog'ri aqidaga tayanib qolgan. To'g'i ayol uchun eng oliy o'rinda oila turishi zarur. Chunki oila muqaddas. Biroq faqat uyda o'tirsa, uy yumushlari bilan band bo'lsa, u keyin dunyoga keltirajak farzandiga qanday tarbiya beradi? O'zida hech qanday ilm yo'q bo'lsa. Keyin bizning qo'shtirnoq ichidagi aqlli erkaklarimiz noliishni boshlashadi. Hech narsani bilmaydi, aqli yetmaydi, tushunchasi yoq va hokazolar. Mana nima uchun u o'qishi, ilm olishi kerak. Kelajak avlodni munosib tarbiyalash uchun, o'z fikriga ega bo'lishi uchun. Aqlli ayol oilani ham, ilm olishni ham, ishlashni ham to'g'ri tartiblay hamda eplay oladi, agar turmush o'rtog'i ham aqlli bo'lsa. Statistika ma'lumotlariga qaraganda, ayollar erkaklarga nisbatan ko'proq ishlashar ekan, xolbuki, biror tashkilotda ishlashmasalar ham. Bir kunda ayollar o'rtacha 12 ming qadam bosishsa, erkaklar 9 ming qadam bosishar ekan. Bundan ko'rinadiki, ayollar ko'proq energiya sarflashadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Ilmli ayol – jamiyat ko'zgusi" shiori ostida "XXI asr ayoli" xotin-qizlar festivalini Respublika va hududlar miqyosida tashkil etish va o'tkazish to'g'risida 2023-yil 31-iyulda 34-son majlisi bayoni ijro uchun yo'naltirildi. Mamlakatimizda olima ayollar va ilmiy izlanishlarni olib borayotgan tadqiqotchi xotin-qizlar ishtirokida forum, seminar, uchrashuv va davra suhbatlari hamda ta'lim muassasalari va mahallalarda ilmiy-amaliy va ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, ko'rik-tanlovlar va ilm-fanga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga qaratilgan tadbirlar o'tkazib kelinmoqda.

Oliy ta'lim va ilmiy-tadqiqot muassasalarida faoliyat yuritayotgan olimalar, ma'rifatparvar ayollar, “Oqila ayollar” harakati a'zolari, xorijiy kompaniyalarda samarali faoliyat yuritayotgan xotin-qizlar va yirik tadbirkor ayollar, davlat mukofotlari va Zulfiya nomidagi davlat mukofoti sovrindorlari ishtirokida “Ilm saodat kaliti”, “Bitta qiz bolani o'qitsangiz – butun oilani o'qitgan bo'lasiz”, “Ayol ilmi bo'lsa, kelajak avlod bilimli bo'ladi” mavzularida qariyb 4,5 mingga yaqin maktablarda davra suhbatlari tashkil qilinib, 52 ming nafardan ziyod o'quvchi qizlar qamrab olindi. Baxtli oila formulasiga oid fikrlar majmuasi va hayotiy tajribalarni baxtiyor oila timsolida yetkazish maqsadida rahbar ayollar hamda ilmiy daraja va unvonga ega bo'lgan xotin-qizlarni umumta'lim maktablari va o'rta maxsus professional ta'lim muassasalarida o'quvchi qizlari bilan uchrashuvlari o'tkazilmoqda.

Bugungi kunda ilmiy va pedagogik faoliyatni amalga oshirishda bo'lajak tadqiqotchi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Ulardan birinchisi – **dolzarb tadqiqot mavzusini tanlashdir**. Afsuski, hamma ham bunga e'tibor bermaydi. Ba'zan tadqiqot mavzusining to'g'ri tanlangani muvaffaqiyatning kaliti hisoblanadi. Tanlangan tadqiqot mavzularining tahlili asosan eskirgan yoki ahamiyatsiz bo'lgan tadqiqot mavzularining hali hamon mavjudligini ko'rsatmoqda. Ba'zi mavzular ko'proq referatlar mavzusiga o'xshaydi. Ba'zida tadqiqotchilar mavzu nomiga tuzatishlar kiritishga majbur bo'lishadi. Jumladan, tadqiqot mavzulari chop etilishi lozim bo'lgan Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining byulletenlarida tadqiqot mavzusi nomidagi o'zgarishlarni chop etish uchun alohida sahifalar ajratiladi. Ba'zi mavzularning nomlari uch-to'rt marta o'zgaradi. Bunday holda, tabiiy savol tug'iladi – bunday o'zgarishlarning sababi nima? Nima uchun tadqiqotni amalga oshirish bosqichida mavzuni o'zgartirishga ehtiyoj vujudga keladi? Bu savollarga javoblar turlicha bo'lishi mumkin.

Ilmiy faoliyat bilan bog'liq jarayonlarda **ortiqcha rasmiyatchiliklarning mavjudligi**. Yuqorida aytib o'tilganidek, tadqiqot mavzulari maxsus byulletenda

e'lon qilinishi kerak. Aks holda, mavzu rasman tadqiqotchiga biriktirilmagan hisoblanadi. Har qanday o'zgarish, hatto tahririy o'zgarishlar ham ushbu byulletenda aks etishi lozim. Xuddi shunday dissertatsiyani himoya qilish uchun rejalashtirilgan himoya haqidagi xabar ham Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining veb-saytida e'lon qilinishi kerak. Ba'zi tadqiqotchilar dissertatsiyani himoya qilish to'g'risidagi xabarni nashr etish bilan bog'liq muammolarga duch kelmoqdalar (dissertatsiya matni va avtoreferatni belgilangan talablarga muvofiq to'g'ri rasmiylashtirish talab etiladi).

Ayni paytda ayollarning ilmiy faoliyatda nufuzi va o'rnini yanada oshirishga daxldor masalalar – olimalarga ijtimoiy muammolarni o'z vaqtida hal etishga ko'maklashish, tadqiqotlarni amalga oshirishning tashkiliy imkoniyatlarini yaratish, ilmiy faoliyatda gender diskriminatsiya muammosiga barham berish, olima ayollar uchun ilmiy nufuzli mukofotlar ta'sis etish, tadqiqot grantlari, xorijiy stajirovka dasturlarini kengaytirish, olimalarning akademik mobilligini oshirish, innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash loyihalarini yo'lga qo'yish, ilm-fanni ijtimoiy taraqqiyotning drayveri va generatoriga aylantirish sohaning bundan keyingi rivojida samarali yechimdir.

BILIMLI, IQTIDORLI VA ISTE'DODLI TALABALARNI

ANIQLASH VA RAG'BATLANTIRISH

D.K.Isabayeva -BuxDPI “Pedagogika” kafedrası

tayanch doktoranti (PhD).

O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri.

Bugungi “Axborot asri” bo'lgan XXI asrda axborotlarga to'siqlarsiz ega bo'lish mumkin. Shu sababli ham, doimiy ravishda izlanib, o'qib bilim chanqoq bo'lgan talaba-yoshlarni rag'batlantirish bu ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Rag'batlantirishning asosiy bosqichi yoshlarni qiziqtiradigan sohasiga yo'naltirishdir va shu tufayli ham uning ijodiy yutuqlari boshlanishiga sabab bo'ladi. Talaba-yoshlarning o'qishini rag'batlantirish nafaqat professor-o'qituvchilarga bog'liq, balki ularning oilasi va uning atrofidagi do'stlariga ham

bog‘liqdir. Chunki aynan bilimli yoshlar bugungi rivojlanayotgan dunyoda mamlakatimizning gullab- yashnashiga o‘z hissalarini qo‘shishadi.

Talabalarni rag‘batlantirish bu-talabalar o‘qishda yuqori ko‘rsatkichlarga erishganligi, ilmiy-tadqiqot ishlari va oliy ta‘lim muassasasi ijtimoiy hayotida faol ishtiroki uchub qo‘llab-quvvatlanadi. Rag‘batlantirish sifatida quyidagilardan foydalanish mumkin:

- tashakkurnoma e‘lon qilish;
- pul mukofoti yoki qimmatbaho sovg‘a bilan taqdirlash;
- faxriy yorliq, darajali va turli nominatsiyali diplomlar bilan taqdirlash.

Shu bilan birga, talabalarni moddiy rag‘batlantirish jamg‘armasi hisobidan davlat granti va to‘lov-kontrakt asosida ta‘lim olayotgan alohida iqtidorga ega, xalqaro, respublika va oliy ta‘lim muassasasi miqyosida o‘tkazilgan fan olimpiadalari va sport musobaqalari g‘oliblari, shuningdek, oliy ta‘lim muassasasi kengashi tomonidan belgilangan mezonlarga muvofiq alohida hollarda (otanasining vafoti, nogironligi, ijtimoiy himoyaga muhtojligi) talabalarga bir martalik rag‘batlantirish yoki moddiy yordam to‘lovi berilishi mumkin.

Ta‘lim jarayoni harakat qilish, qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish jarayonidan iborat. O‘quv jarayonida ta‘lim oluvchiga nisbatan qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish amalga oshirilsa ta‘lim samaradorligi yanada yuqorilashadi. Deyarli uch yarim yuz yil oldin Y.A. Komenskiy shunday fikr bildirdilar, “...Maktablar “o‘zga qarashlarlar” va “o‘zga fikrlar”ni o‘rgatishga harakat qiladi.”¹. Afsuski bu bilan maktablar hech nimani XVII asrda o‘zgartira olmadi. Aynan bugungi kunga kelib pedagogik texnologiyaning rivojlanishi, ta‘lim jarayonida turli interfaol metodlardan, multimediali vositalardan foydalanish, ayniqsa, o‘quvchining bilimini, qobiliyati va iste’dodini aniqlash va rag‘batlantirish samarali natija bermoqda.

¹ Коменский, Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 томах. Том. 1. – Москва: Педагогика, 1982. – С. 242–476.

Hozirgi vaqtda shaxsni qo‘llab-quvvatlash tushunchasini talqin qilishda ikkita asosiy yo‘nalish mavjud. Birinchisi, shaxsni qo‘llab-quvvatlash shaxs faoliyatini belgilovchi motivlar majmui sifatida qaraydi. L.I. Bojovich, V.K. Vilyunas, V.I. Kovalyov, A.K. Markova, A. Maslou va boshqalar kabi mualliflar motivatsiyani xuddi shunday tushunishga moyil.

Ularning tadqiqotlaridagi ikkinchi yo‘nalish V.G. Aseev, V.I. Ivannikov, E.P. Ilyin, X. Xekxauzen, A.N. Leontyev kabi olimlar tomonidan qo‘llab-quvvatlanadi. Ular motivatsiyani statik emas, balki dinamik shakllanish jarayoni sifatida qaraydilar.

V.G. Aseev motivatsiyani faoliyatni rag‘batlantirish jarayoni deb tushuntiradi. Rag‘batlantirish - insonni “harakatlantiruvchi kuch” bo‘lib hisoblanib, shaxsning shakllanishida yetakchi o‘rinni egallagan, ya’ni: shaxsning xarakteri, his-tuyg‘ulari, qobiliyatlari, faoliyati va aqliy jarayonlarining shakllanishida asosiy o‘rin tutgan.

V.K. Vilyunas shaxsni rag‘batlantirishni hodisalar to‘plami sifatida tushunadi, ya’ni “haqiqiy bajarilgan faoliyat”ni keltirib chiqaradi, chunki inson astoyidil harakat qilib bu rag‘batga erishadi. Muallifning fikricha, potensial motivatsiya, bu fundamental tayyorlikni anglatadi va bu dastlabki xatti-harakatlarni baholovchi, rag‘batlantiruvchi bo‘lib hisoblanadi “potensial motivlar” deb ataydi. Potensial motivlar, V.K. Vilyunas fikricha, shaxsning hayotidagi asosiy maqsadini, xatti-harakatni uyg‘otadi va vositachilik qiladi.

Turli adabiyotlardagi ma’lumotlarga ko‘ra, talabalarni ta’limiy rag‘batlantirishning quyidagi tasnifi mavjud:

- kognitiv rag‘batlantirish (yangi bilimlarni egallash tufayli);
- keng ijtimoiy rag‘batlantirish (burch, mas’uliyat, o‘qishning ijtimoiy ahamiyatini tushunish, jamiyatga foyda keltirish);
- pragmatik rag‘batlantirish (yuqori daromadga ega bo‘lish tufayli);
- professional va qadriyatlarni rag‘batlantirish (imkoniyatlarni kengaytirish, istiqbolli va qiziqarli kasb tufayli);

- estetik ragʻbatlantirish (oʻrganishdan zavq olish, yashirin qobiliyat va isteʼdodlarni yaratish orqali);
- maqom-pozitsion ragʻbatlantirish (oʻzini jamiyatda oʻrnatish istagi oʻqitish yoki ijtimoiy faoliyat, boshqalar tomonidan tan olinishi, maʼlum bir pozitsiyani egallash tufayli);
- kommunikativ ragʻbatlantirish; (ijtimoiy doirani kengaytirish, intellektual darajani oshirish va yangi odamlar bilan tanishish tufayli);
- anʼanaviy tarixiy ragʻbatlantirish (oʻrnatilgan stereotiplar, jamiyatda paydo boʻlgan va vaqt oʻtishi bilan mustahkamlangan qonunlarga amal qilish oqibatida);
- utilitar-amaliy ragʻbatlantirish (oʻz-oʻzini tarbiyalash, qiziqishning maʼlum bir mavzusini oʻzlashtirish istagi tufayli);
- tarbiyaviy va kognitiv ragʻbatlantirish (bilim, muayyan oʻquv fanlarini oʻzlashtirish)
- ijtimoiy va shaxsiy obroʻ-eʼtiborni ragʻbatlantirish (oʻzini jamiyatda oʻrnatish va mavqega ega boʻlish)dan iborat.

ILM FAN TARAQQIYOTIDA OLIMA AYOLLARNING TUTGAN

OʻRNI: YANGI TENDENSIYALAR

Jumayeva Ozoda Qalandarovna Buxoro shahar 37-maktab oliy toifali

biologiya fani oʻqituvchisi. BDPI Aniq va tabiiy fanlarni

oʻqitish metodikasi (Biologiya) yoʻnalishi 1-kurs magistranti

Butun dunyoda, jumladan Oʻzbekistonda ham xotin-qizlarning fan, texnika va innovatsion yutuqlardan teng va toʻlaqonli foydalanishlariga imkoniyatlar yaratish mazkur sohada gender tenglikni taʼminlash BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015 yil 22 dekabrda qabul qilingan “Taraqqiyot maqsadlaridagi fan, texnika va innovatsiyalar” toʻgʻrisidagi rezolyutsiyada oʻz aksini topgan. Mazkur rezolyutsiyaga koʻra, 2016 yildan boshlab har yili 11 fevral “Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni” (International Day of Women and Girls in Science) sifatida nishonlanadi. Bundan koʻzlangan asosiy maqsad, ayollarning

ilm-fandagi ishtirokiga e'tibor qaratish va qo'llab-quvvatlashdan iborat. Bu borada

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining SQ-682-IV-sonli "2030 yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasi" to'g'risidagi qarorida belgilangan vazifalarni keltirish mumkin.

- Ta'lim, ilm-fan, xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlash.
- Iqtidorli xotin-qizlarni oliy ta'lim muassasalarida qo'llab-quvvatlash maqsadida iqtidorli talabalar uchun maxsus stipendiyalar joriy etish.
- stipendiya taqdim etishda shaffoflik prinsipiga amal qilinishini ta'minlash;
- Ilm-fan sohasida muvaffaqiyatga erishgan mashhur o'zbek ayollari nomi bilan ataluvchi stipendiya joriy etish va uni taqdim etish mexanizmlarini ishlab chiqish;
- stipendiya g'oliblarining magistratura, doktoranturaga qabul qilinishida imtiyozlar yaratish;
- stipendiatlarni rahbar kadrlar zaxirasiga kiritish va yo'nalishiga ko'ra ma'lum amaliyotni o'tgach rahbarlik lavozimlariga tavsiya etish.
- Har bir tarmoq kesimida xotin-qizlar va erkaklar o'rtasidagi tafovutlarni tahlil qilish borasida olib borilgan ilmiy, amaliy hamda fundamental tadqiqotlarni tahlil etish.
- Hozirgi zamondagi tendensiyalardan kelib chiqib, tarmoqlarda gender tenglikni ta'minlashga qaratilgan tadqiqotlar ko'lamini ko'paytirish va muntazam ravishda keng jamoatchilikka yetkazib borish.

Bugun jamiyatimizning ilmiy-texnikaviy faoliyatida xotin-qizlar faol ishtirok etmoqda va ularning o'rni beqiyos. Olima ayollar tomonidan ilm-fan sohasidagi izlanishlar ishlab chiqarish, sanoat, qishloq xo'jaligi, ijtimoiy-madaniy sohalarning rivojiga salmoqli hissa bo'lmoqda. Ayniqsa ta'lim tizimida olima ayollarimiz xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish, mamlakatimiz

innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lmish yoshlarni ijodiy g'oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg'or xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimini takomillashtirish, PIRLS, TIMSS, TALIS, PISA, EGRA va EGMA xalqaro baxolash dasturlarda O'zbekiston yoshlarini ishtirokini va etakchi o'rinlarni egallashlari uchun sidqidildan harakat qilmoqdalar. Bu borada A.Avloniy nomidagi ilmiy tadqiqot instituti olimalari ham jonbozlik ko'rsatmoqdalar. Ular tomonidan maktab o'qituvchlari uchun o'quvchilarni xalqaro dasturlarga tayyorlash usul va metodikalari taqdim qilinmoqda. Bu dasturlar jahon standartlari talabiga mos keladigan va oquvchlarga tushunarli sodda qilib tuzilganligi e'tiborga loyiq. Mamlakatimiz ma'naviy va ma'rifiy taraqqiyotida 2018 yildan beri o'tkazib kelinayotgan "O'zbekiston ayollarining 100 ta eng yaxshi innovatsion loyihasi" tanlovida ratsionalizatorlik takliflari, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish maqsadida talaba va o'quvchi qizlar, dasturchi va tadbirkor ayollar ishtirok etib kelayotgan tanlov ham muhim o'rin egallagan. "Olima ayollar grantlari" tanlovi xotin-qizlarni ilm-fan sohasida qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga xizmat qiladi. "Olima" ayollar uyushmasi qoshida "Yosh olimalar akademiyasi" tashkil etilgan bo'lib. Uning asosiy maqsadi iqtidorli talaba qizlar. Magistlar xususan 30 yoshgacha bo'lgan ayollarni qo'llab quvvatlashdan iborat. Raqamlarga ko'ra O'zbekiston ilm fan olamining taxminan 30% ini ayollar tashkil qiladi. "Olima" uyushmasi esa ilm fanga qiziqqan 7000 mingdan ortiq a'zolarga ega. 2022-2023 yillarda o'tkazilgan ilmiy va innovatsiyon tanlovlarda 1,7 trillion so'mlik 111 ta ilmiy tadqiqot bilan ishtirok etgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, ayni paytda ayollarning ilmiy faoliyatda nufuzi va o'rnini yanada oshirishga daxldor masalalar – olimalarga ijtimoiy muammolarni o'z vaqtida hal etishga ko'maklashish, tadqiqotlarni amalga oshirishning tashkiliy imkoniyatlarini yaratish, ilmiy faoliyatda gender

diskriminatsiya muammosiga barham berish, olima ayollar uchun ilmiy nufuzli mukofotlar ta'sis etish, tadqiqot grantlari, xorijiy stajirovka dasturlarini kengaytirish, olimalarning akademik mobilligini oshirish, innovatsion g'oyalarni tijoratlashtirish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash loyihalarini yo'lga qo'yish, ilm-fanni ijtimoiy taraqqiyotning drayveri va generatoriga aylantirish sohaning bundan keyingi rivojida samarali yechimdir.

OLIMA AYOLLARNING ILM-FAN SOHASIDAGI YUTUQLARI VA JAMIYATDAGI YARATILAYOTGAN SHAROITLAR.

Axmedova Gulchexra Ubaydilloyevna

Buxoro shahar 5-maktab biologiya fani o'qituvchisi

Olima ayollarning ilm fan rivojidagi o'rni muhim va ahamiyatlidir. Tarixdagi bo'lgan to'siqlar va jamiyatdagi gender notengliklarga qaramasdan ko'pkina ayollar bir necha sohalarada misli ko'rilmaga yutuqlarga erisha olganlar. Ularning ilmiy izlanishlari va innovatsion g'oyalari ilm fan rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsata olgan.

Bir qancha olimalar jumladan Mariya Sklodovskaya_Kyuri radioaktiv yo'nalishda inqilobiy yangiliklarni yaratib hattoki ikki karra Nobel mukofotiga ham sazovor bo'lgan. Uning radiatsiya sohasidagi ilmiy ishlari ilm-fan taraqqiyotiga hissa qo'shish bilan bir qatorda onkologik kasalliklarning yangicha davolash usullarini yaralishiga ham olib keldi.

Rosalind Franklin kimyogar va rentgenolog, DNK tuzilishidagi ixtirolarda asosiy o'rinni egallaydi. Uning ilmiy ishlari genetik mexanizmlar va genetika sohasidagi tushunchalarning asosiga aylangan.

Janna Guttman-Mendeleyeva, biolog va genetik. Uning genetika sohasidagi izlanishlari nasliylik va evolyutsiya tushunchalarining yaralishiga asos bo'lgan.

Bu ro'yhatni o'zbek olima ayollari ilm-fandagi hissalar bilan ham davom ettirish mumkin.

Nozimaxonim (1870–1924) birinchi ayol publitsist, jadidchilik davri jurnalisti. Nozimaxonim jurnalistlik faoliyati bilan bir qatorda otin (qizlarga dars bergan muallimlar, Qur'on qoriyalari deb ataladiganlar) ham edi. Shoir va publitsist bor-yo'g'i 54 yil umr kechirgan.

Sobira Xoldorova 1907-yilda tug'ilgan. Vafot etgan yili noma'lum. Jurnalist ma'lumotiga ega ilk ayol. Sobira Xoldorova Nozimaxonimdan farqli o'laroq, professional jurnalistik ta'lim oldi. O'zbek milliy matbuotiga asos solgan jadidchilarning aksariyati publitsistika fanidan chuqur bilimga ega emas edilar, biroq shogirdlari, jumladan, Xoldorova haqida bunday deb bo'lmaydi.

Zulfiya Umidova (1897–1980) birinchi ayol shifokor, tibbiyot fanlari doktori

Zulfiya Umidovanning shogirdlari va izdoshlari shifokor 1946-1969-yillarda rahbarlik qilgan Gospital terapevtik poliklinikasida namunali tartib, intizom va ozodalik hukm surganini eslaydilar. Ilmiy faoliyati davomida doktor 80 ta maqola yozgan, 32 ta nomzodlik va 3 ta doktorlik dissertatsiyalariga ilmiy rahbarlik qilgan.

Dilbar Abdurahmonova nafaqat O'zbekistonda, balki Markaziy Osiyoda birinchi ayol-dirijyor sanaladi. Uning repertuarida 60dan ziyod opera va balet spektakllari bor.

Zarifa Saidnosirova 1908-yil 31-sentabrda Turkiston shahrida tug'ilgan. Kimyogar olim. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan arbobi (1968), professor (1970). Kimyo fanlari nomzodi (1945). Birinchi o'zbek ayol rassomi. Taniqli ma'rifatparvar S. Mirjalilovning qizi, yozuvchi Oybekning rafiqasi.

Aziza Shonazarova O'rta asrlarda Markaziy Osiyoda genderlik tarixi va ayollar dindorligi mavzusida AQShning Indiana – Blumington universitetida doktorlik dissertatsiyasini yoqlagan. Ikki yo'nalishda — dinshunoslik va Markaziy Osiyo tarixi bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini ham olgan.

Okean ortida yashab faoliyat yuritayotgan Aziza Shonazarova 2020 yil Xalqaro xotin-qizlar kuni bayrami arafasida O'zbekiston Prezidenti farmoniga ko'ra “Do'stlik” ordeni bilan taqdirlangan.

Shuni ta’kidlash joizki Respublika Mustaqilligiga erishib, datslabki yillarda O‘zbekiston xotin-qizlar “Olima” uyushmasi 1992 yilda ayollarning ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan nodavlat notijorat tashkiloti respublikaning yetakchi olimalari va faol xotin-qizlar tashabbuslari asosida tuzilishi O‘zbek olim ayollarining katta yutug‘i hisoblanadi.

Uyushma faoliyatining asosiy maqsadi ilmiy darajasi hamda unvonlari bo‘lgan, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi oldida turgan iqtisodiy, ijtimoiy, milliy, ekologik, huquqiy muammolarni hal etishda ko‘maklashish uchun ilmiy-tarbiyaviy faoliyat bilan shug‘ullanayotgan, tinchlik va xavfsizlik manfaatlariga va xalqaro insonparvarlik yo‘lidagi hamkorlikning rivojlanishiga o‘z hissasini qo‘shayotgan ayollarning kuch-g‘ayratlarini birlashtirish, shuningdek o‘z a‘zolarining huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdir, asosiy vazifalari respublika fan va texnika taraqqiyotiga hissa qo‘shgan, shuningdek muayyan sabablarga ko‘ra ilmiy faoliyati to‘xtab qolgan ayollarga, shuningdek yosh olimalarga yordam berish uchun mehr-muruvvat tadbirlarini o‘tkazish, uyushma tadbirlarini o‘tkazish orqali tinchlik, do‘stlik va o‘zaro tushunish g‘oyalarni targ‘ib-tashviq qilish, xotin-qizlar faoliyati yo‘lidagi barcha muammolarni tugatish uchun xorijiy mamlakatlarda, davlat va jamoat tuzilmalarini boshqarishda orttirilgan tajribani o‘rganib, O‘zbekiston Respublikasi hududida qo‘llanishiga harakat qilish.

Bugungi kunda ham hukumatimiz tomonidan xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini ta’minlash, jamiyatda qadrini va qaddini ko‘tarish maqsadida qator ishlar amalga oshirilmoqda. Bu xayrli ishlarning samarasini esa barcha opa-singillarimiz o‘z hayotlari, umr yo‘llari davomida his etishmoqda. Shu bilan birga ko‘rsatilayotgan mehr-muhabbatni yuksak baholab, barcha sohalarda o‘z bilim va salohiyatlarini ko‘rsatmoqda, jahon arenalarida davlatimiz bayrog‘ini yanada baland tutmoqda, yer yuzidagi eng mashhur, yirik kompaniyalarda mehnat qilib, o‘zbeklarning salohiyatini namoyish qilmoqda.

Albatta, kelajagi buyuk, ertasi farovon bo'lishini istagan xalq millat davomchilarini qay soha vakili bo'lmasin ko'ngli tinch, hayoti farovon bo'lishi uchun harakat qiladi, munosib turmush kechirishlari uchun sharoit yaratadi.

Yurtimizda xotin-qizlarning huquq-imkoniyatlarini kengaytirish, davlat boshqaruvi va jamiyatning barcha jarayonlarida ularning rolini oshirishga qaratilgan tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bularning barchasi gender tenglik sohasida amalga oshirilayotgan davlat siyosatining asosiga aylangani ham hech birimizga sir emas. Davlat boshqaruvida ayollar vakillarini ko'paytirish uchun yetakchi lavozimlarni egallashga qodir 15 ming nafardan ortiq xotin-qizlardan kadrlar zaxirasi shakllantirildi. O'zbekiston tarixida ilk bor milliy parlamentdagi ayollar soni 32 foizga yetdi. Mamlakatdagi rahbarlik lavozimidagi ayollar soni esa 30 foizni ko'rsatmoqda.

Joriy yil 1 mart kuni Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev raisligida xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash tizimi hamda ularning jamiyatdagi mavqeini yanada mustahkamlash masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishi ham bu masalaga alohida e'tibor qaratildi. Kelgusi o'quv yilidan boshlab jamiyatimizda olima ayollar ulushini sezilarli oshirish uchun doktorantura yo'nalishida xotin-qizlar uchun har yili kamida 300 tadan maqsadli kvota ajratilishini bildirdi.

YANGI O'ZBEKISTONDA AYOLLARNING ILM-FAN TARAQQIYOTI VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O'RNI.

Ro'ziyeva Anora

***O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim fan va innovatsiyalar vazirligi Buxoro
viloyat hududiy boshqarmasi G'ijduvon tumani 2-son kasb-hunar maktabi
maxsus fan o'qituvchisi***

Ayolni e'zozlash, unga ehtirom ko'rsatish o'zbek xalqiga xos oliyjanob xususiyatlardan biridir. Shu ma'noda O'zbekistonda xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va mavqeini mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik tarixiy ishlar amalga oshirilmoqda. Zero, jamiyatda siyosiy,

ijtimoiy- ma'naviy muhit barqarorligi va taraqqiyoti ayollarga, yoshlarga, oilaga bo'lgan munosabat va e'tibor bilan bog'liq.

Mamlakatimiz Prezidenti ayollarning jamiyatdagi o'рни va roliga yuqori baho berib, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, xotin-qizlarimizning bilimdon, zamonaviy mutaxassis, malakali kasb egalari bo'lishlari hamda ilm-fanda o'z hissalarini qo'shishlari uchun yuzlab shart-sharoitlar yaratilgan.

Ma'rifatparvar adib Abdulla Avloniy: “Qizlar bilim olishga hammadan ko'proq intilishlari lozim, zero, bu bilimlar bilan ular kelajak avlodni tarbiyalaydilar”, deya ta'kidlaydi. Bugun O'zbekiston ayollari barcha jabhalarda o'z o'рни va munosib mavqeiga ega bo'lib bormoqda. Keyingi saylovlarda yurtimiz tarixida birinchi marta milliy parlament tarkibidagi xotin-qizlar soni dunyo miqyosida namunali ko'rsatkichga ko'tarilgani ham bu fikrimizni yaqqol tasdiqlaydi.

Butun dunyoda xotin-qizlarning fan, texnika va innovatsion yutuqlardan teng va to'laonli foydalanishlariga imkoniyatlar yaratish, mazkur sohada gender tenglikni ta'minlash BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015 yil 22 dekabrda qabul qilingan “Mazkur rezolyutsiyaga ko'ra, 2016 yildan boshlab har yili 11 fevral “Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni” (International Day of Women and Girls in Science) sifatida nishonlanadi. Bundan ko'zlangan asosiy maqsad, ayollarning ilm-fandagi ishtirokiga e'tibor qaratish va qo'llab-quvvatlashdan iborat.

2018 yildan beri o'tkazib kelinayotgan “O'zbekiston ayollarining 100 ta eng yaxshi innovatsion loyihasi” tanlovida ratsionalizatorlik takliflari, innovatsion g'oyalarni amaliyotga joriy etish maqsadida talaba va o'quvchi qizlar, dasturchi va tadbirkor ayollar ishtirok etib keladi. “Olima ayollar grantlari” tanlovi xotin-qizlarni ilm-fan sohasida qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga xizmat qiladi..

Bugun jamiyatimizning ilmiy-texnikaviy faoliyatida xotin-qizlar faol ishtirok etmoqda. Olima ayollar tomonidan ilm-fan sohasidagi izlanishlar ishlab

chiqarish, sanoat, qishloq xo'jaligi, ijtimoiy-siyosiy sohalarning rivojiga salmoqli hissa bo'lmoqda. Zero, tarixga nazar solsak Ada Lavleys tarixdagi birinchi dasturchi ayol hisoblanadi. Dasturlashtirish olamidagi eng mashxur shaxslardan biri. O'nlab dissertatsiya yozgan olimlar erisha olmagan natijaga Ada 50 betlik maqolasi bilan erishgan.

Rivojlangan huquqiy davlat va demokratik jamiyat talablaridan biri – erkak va ayol huquqlari tengligining ta'minlanishidir. Binobarin, gender tenglik, ya'ni erkaklar va xotin-qizlar tengligi insonning asosiy huquqlaridan biri hisoblanadi.

So'nggi tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, ushbu omil eng yuqori darajadagi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy taraqqiyotning ham negizidir. Mutaxassislarning fikricha, faqat erkaklardan iborat jamoaga nisbatan 50/50 foiz erkak va ayollardan iborat mehnat jamoalari, ayniqsa agar ular aqliy mehnat bilan band bo'lsa, o'z ish faoliyatida bir necha barobar yuqori natija ko'rsatar ekan.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, Prezident Shavkat Mirziyoev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan Harakatlar strategiyasi doirasida mamlakatimizda ayollarning huquq va erkinliklarini har tomonlama ta'minlash yo'lida ulkan qadamlar qo'yildi. Davlatimiz rahbari yaqinda e'lon qilgan "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" nomli muhim konseptual hujjatda ana shu islohotlarning uzviyligi va davomiyligini ta'minlash maqsadida **"Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari"** degan tamoyil asosiy g'oya va bosh mezon sifatida kun tartibidan joy oldi.

Avvalo, O'zbekiston Prezidentining yangi strategik dasturiga bu borada alohida Milliy dastur qabul qilish rejasi kiritilgani diqqatga sazovor. Bo'lajak Milliy dastur mamlakat xotin-qizlari bandligini ta'minlash, davlat va jamiyat boshqaruvidagi o'rni va nufuzini yanada oshirish, ularning o'z salohiyatini namoyon etishlari uchun sharoitlarni kengaytirish, gender tenglik, oila, onalik va bolalikni himoya qilish borasidagi ishlarni yangi bosqichga ko'tarishdek ezgu maqsadlarga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, navqiron yoshlarimizni, ayniqsa, qizlarimizni sog‘lom va yetuk etib tarbiyalash, ularning qobiliyat va iste’dodini ro‘yobga chiqarish, Vatanga muhabbat va sadoqat, milliy va umumbashariy qadriyatlar ruhida kamol toptirish ishlari bundan buyon ham davlatimiz va jamiyatimizning e’tibor markazida bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, hozirgi vaqtda xonadonlarimizning fayzu farishtasi bo‘lgan, farzandlarimizni barkamol insonlar etib tarbiyalashga munosib hissa qo‘shayotgan ayollarimiz barcha islohotlarimizda faol ishtirok etmoqdalar. Bu, o‘z navbatida, hurmatli onalarimiz, opa-singillarimizga doimiy e’tibor va g‘amxo‘rlik ko‘rsatish O‘zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining uzviy qismi bo‘lib kelayotganining yorqin dalolatidir.

Jamiyatning demokratik o‘zgarishlar yo‘lidan nechog‘lik ilgarilab ketgani – shu jamiyatning ayollarga munosabati, bu boradagi madaniy-ma’naviy saviyasi bilan belgilanadi. Zero, oqila, go‘zal ayollar o‘zlarining g‘amxo‘rligi, mehribonligi, qalbi daryoligi bilan oilalardagi, qolaversa, butun jamiyatdagi muvozanatni, poklik, halollik, samimiyat va adolat muhitini saqlab turadilar.

AYOLLAR TABASSUMINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Boltayeva Nodira O‘tkir qizi

“TIQXMMI” MTU Buxoro

tabiiy resurslarni boshqarish instituti

Ma’lumki, jamiyatimizda ayollarni qo‘llab-quvvatlash, xotin-qizlarni o‘z kasbiga bo‘lgan muhabbati va ijodkorlik qobiliyatlarini rag‘batlantirish, oilada va farzand tarbiyasida ibrat bo‘la oladigan ayollarga har tomonlama yordam ko‘rsatish hamda gender tenglik masalalarida mamlakatimiz miqyosida juda ko‘plab ezgu ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 1992-yilning “Hamshiralar yili”, 1999-yilning “Ayollar yili”, 2001-yilning “Ona va bola yili”, 2016-yilning “Sog‘lom ona va bola yili” deb e’lon qilinishi; muhtaram prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyevning 2022-yil 7-martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari

to'g'risida"gi PF-87-sonli Farmoni hamda 2022-yil 31-martdagi "Xotin-qizlar muammolarini o'rganish va hal etish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-145-sonli Qarori²da ko'rsatilgan chora-tadbirlar, shuningdek, BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015-yildan boshlab 11-fevral – "Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni" sifatida e'lon qilinishi va mamlakatimizda keng nishonlanib kelinishi ham mamlakatimiz ayollariga ko'rsatilayotgan yuksak ehtiromning nishonasidir.

Tarixga nazar tashlasak, buyuk sarkarda bobomiz Amir Temur ham o'z davrida ayollarga nisbatan imkon qadar iliq muomalada bo'lishga harakat qilgan.

Bugungi kunda hayotimizning har bir jabhasida kuzatilayotgan "gender tenglik" tushunchasi bu o'zbek ayollarining barcha sohalarda erkaklar bilan teng huquqli ekanligini anglatadi. Jamiyatimizda ilm-fan deymizmi, tadbirkorlik deymizmi – hamma sohada tinimsiz harakat qilib, yuksak yutuqlarni qo'lga kiritayotgan fidokor ayollarimizning mashaqqatli mehnatlari tahsinga loyiq. Albatta, bu farovon yurtimizda yurtboshimiz tomonidan ayollarimizga berilayotgan cheksiz imkoniyatlar samarasi. Zero, prezidentimiz aytganlaridek, "Ayollarga bitta yaxshilik qilsak, o'nta yaxshilik bo'lib qaytadi"³.

Bilamizki, ayol zoti Yaratganning tengsiz mo'jizasi hisoblanadi. Ayol – ona, ayol – tarbiyachi, ayol – itoatli kelin, ayol – vafoli yor, ayol – go'zallik va nafosat timsoli. Ana shu go'zalligining yorqin ifodasi esa uning benazir va beg'ubor tabassumi hisoblanadi.

Har bir ayol baxtli bo'lishga loyiq, har bir ayol tabassum qilishga haqli. Ayol kishi jilmayganida yanada jozibali ko'rinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aksariyat erkaklarning fikricha, hech qanday makiyajsiz samimiy tabassum qilib yuradigan ayollar bo'yanib yuradigan ayollarga qaraganda jozibaliroq hisoblanadi. Chunki haqiqiy **tabassum soxta go'zallik (makiyaj)dan ko'ra yoqimliroqdir**. 69 % insonlarning aytishlaricha, tabassum

² <https://www.lex.uz>

³ "Yangi O'zbekiston" gazetasi. 2022-yil 7-mart. №7240.

qilgan vaqtda ishlatiladigan yuz muskullari tortilib, insonni yanada yoshroq ko'rsatadi.⁴

Ayol – nazokat sohibasi. Uning eng kuchli quroli – go'zal tabassumi. Barcha yaqinlari yonida bo'lganida, hatto, hech qanday sababsiz ham yuziga tabassum yuguradigan ayol bu baxtli ayol hisoblanadi. Har bir kunni tabassum bilan qarshilagan ayol kun davomida atrofida qilargaga xush kayfiyat baxsh etadi, yuqori motivatsiya va pozitivlik ulashadi. Tabassum qilish qimmatbaho sovg'a hadya etish bilan barobar bo'lib, hadislarda hattoki sadaqa berish darajasiga tenglashtirib qo'yilgan.

Ayol – mehribon ona. U zotga Alloh tomonidan shunday ilohiy qudrat berilganki, yig'lagisi kelib turgan vaqtda ham jozibador tabassum qilishga qodir. Ayniqsa, onalik mehri jo'sh urgan allalarida, farzandiga muhabbat bilan boqqan ma'suma ko'zlarida mehrlil tabassumning kuchi mujassam. Onalik shunday mo'jizaki, farzandining birgina shirin tabassumi uchun dunyolarni almashishga tayyor.

Ayol – vafodor yor. U birgina sehrli tabassumi bilan jufti halolining ko'zlarini quvontirib, unga bo'lgan butun mehr-muhabbatini ifodalay oladi.

Ayol – itoatli kelin. Qovog'idan qor yog'ib turgan kelin hech qaysi qaynonaga yoqmaydi. Har qanaqa vaziyatda ham yuz-ko'zlarida tabassum ufurib turadigan kelinlargina qaynonasining yuragidan joy oladi.

Ayol – tadbirkor. Uning tadbirkorligi, avvalo, oilada tinchlik-xotirjamlik muhitini yarata olishida, boriga shukr qilib, yo'g'ida sabr qilishida.

Ayolning tabassumi butun dunyoni egallashga qodir. Lekin har bir ishning me'yori bo'lganidek, tabassum qilishda ham chegaradan chiqmaslik kerak. Bor ovozi bilan baqirib, og'izni katta ochib, boshqalarga eshitaladigan darajada baralla kulish ayollik nafosatiga putur yetkazadi.

⁴ Tabassum qilishning 7 sababi. <https://fazo.tv/hayot/tabassum-qilishning-7-sababi/>

Tabassum nafaqat quvnoqlikni, balki hayotni sevuvchanlikni ham anglatadi. Tabassum muzni eritadi, barchaga xursandchilik ulashadi, ko'ngil jarohatlariga malham bo'ladi. Tabassum – sof insoniy aloqalar kaliti.

Tabassum o'zbek madaniyatida muhim ahamiyat kasb etishi bilan birgalikda, ingliz madaniyatida ham alohida o'rin tutadi. Ingliz xalqida shunday maqollar borki, unda tabassumning butun mohiyati aks ettirilgan:

“You're never fully dressed without a smile” – “Tabassumingiz bo'lmasa, siz hali to'liq kiyinmagansiz”.

“Wear smile – one size fits all” – “Tabassum kiyib oling, u o'lcham tanlamaydi, hamma uchun bir xil”.

Demak, tabassum ayol kishi uchun eng chiroyli va qimmatbaho libos hisoblanadi.

Xulosa o'rnida, shoir Xurshid Karim ijodidan olingan quyidagi misralarni keltirib o'tmoqchimiz:

Mayli, sizga toshlar otsin,
Siz beozor kulib qo'ying,
Tosh otganlar toshdek qotsin,
Bir tabassum qilib qo'ying.

Gullar unsin izingizda,
Mehr balqib ko'zingizda,
Dunyo kulsin yuzingizda,
Bir tabassum qilib qo'ying.

Yuzingizdan tabassum arimasin, o'zbek ayoli!

TASAVVUF TARIXIDA ZOHIDA OLIMA AYOLLARNING O'RNI

Najmiddinova Guzal Axlitdinovna-

Osiyo Xalqaro Universiteti magistri

“Darhaqiqat, oilada bir nafar qiz o'qib, oliy ma'lumotga, zamonaviy kasb-hunarga ega bo'lsa, xonadondagi muhit butunlay o'zgaradi.”

SH. Mirziyoyev

Tasavvuf islomning poklanish, ravshanlik va ichki g'alabaga erishish maqomidir. U maktab, tafakkur, adabiyot, san'at, axloq va tarbiya kabi tushunchalar bilan o'zaro bog'langan. U rivojlandi va institutsionallashtirildi hamda inson-Alloh munosabatlariga alohida ma'no kiritdi.

Islom ilmining, tasavvuf ilmining shakllanishida ayollar soni erkaklarnikidan kamroq bo'lsa-da, ularning ahamiyati, o'rni sezilarli darajada. Bu ayollarning ismlari va tarjimai hollari erkaklar tomonidan yozib olingan. Erkaklar odatda ayollar haqida gapirmaydilar. Ayollar haqida ma'lumot tasavvuf matnlariga kiritilgan. Bu asarlarda ayolning zakosi, ilmi, o'rni va qadr-qimmati bayon etilgan.

Tasavvuf tarixida ayollarning ham ta'sirli o'rni va ahamiyati bor. Hadija, Oisha, Ummu Salama, Fotima, Zaynab, Robiya kabi zohid sahobiya va tobein ayollar Masjid an-Nabaviyning doimiy xodimlari edi. Tazkiralarda yana ko'plab tilga olingan olimalar, faqihalar, orifa ayollar bor. Bu davrda so'fiy yozuvchi Sulamiydan tashqari ayol olimlar va donishmandlar haqida gapirgan yozuvchilar, deyarli yo'q. Tazkira va manoqiblardan tashqari, olim orifa ayollarning so'zlari va mo'jizalari, ularning ustunligi haqida gapiruvchi boshqa asarlar bugungi kungacha saqlanib qolgan. Fariddidin Attorning "Tazkirat ul avliyo"si shular jumlasidandir.

III asrdan boshlab Xuroson islom sivilizatsiyasining markaziga aylandi. Ular orasida Xuroson zohida ayollari muhim o'rin tutadi. **Aniza Bag'dodiy, Fotima Dimashqiyya, Abada va Amina, Fotima Ummü'l-Yaman, Fotima-i Juvayriya, Umm-i Horun-i Dimashqiy, Robiya binti Ismoil** kabi o'sha asrdagi zohida ayollar soni kam emas. Zohidlik davrida zohid-so'fiy ayollarning markazlari bo'lgan Basra va Damashq o'rnini Xuroson egalladi. Ular ketib, davrning islom o'lkalarida tasavvufning uruvchi yuragiga aylandilar.

Islom tarixiga qaytsak, ayollar faolroq va samaraliroq faoliyat yuritganini ko‘ramiz. Jumladan, Damashqda so‘fiylarning xususiyatlarini olti baytda sanab o‘tgan **Fotima-i Nishoburiyga** Zunnun-i Misriy qoyil qoldi. Sulamiy yuzlab ayol so‘fiylarning tarjimai hollarini bergan. Muhammad al-Kaloboziy so‘fiylik haqidagi mashhur kitobini ayol so‘fiyning so‘zlari bilan yakunlagan.

Darhaqiqat, ayollarga ahamiyat va qadr-qimmat berilgan muhitda o‘sgan mualliflar ayolni olimlar va donishmandlar bilan taqqoslagan. Bular odatda so‘fiy mualliflar edi. Ular ayol zohidalarga asarlarida juda ko‘p joy berishdi. Jumladan, “Zikrū’n-nisvati’l mutaabidati’s-sufiyyat” asarining muallifi Sulamiy shular jumlasidan. Mulla Jomiy ham so‘fiy ayollarni e‘tiborsiz qoldirmadi. U kitobining oxirgi bobini ayollarga bag‘ishlagan. Boyazid-i Bistomiy onasining ta‘sirida sayru suluk maqomiga erishdi. Onasi o‘g‘liga o‘zini ilmga bag‘ishlashga ruxsat berdi va uni Robbisiga bag‘ishladi. Buning ortidan ko‘pgina ayol-qizlar, jumladan Ummu Ali, Amatulloh Jabaliy, Ziyoda Tarziyya, Fotima-i Nishoburiyya kabi Xurosonning so‘fiy ayollari Boyazid suhbatlarida ta‘lim olganlar. Holbuki, Boyazidning ustози ayol edi.

Shuningdek, Nishopurning so‘fiy shayxlari o‘z xonadon va uylarini ayollarga ochdilar. Ibn Nusayd, Hamdun-i Kassor, Haddod-i Nishoburiy, Xiriy va Nasrobodiyalar so‘fiy ayollar, ularning yig‘ilishlarida suhbatlar o‘tkazdilar. Xurosonning so‘fiy ayollaridan ba‘zilari otasi, eri yoki o‘g‘li sharafiga nomlangan. **Fahriyya, Fotima, Umm-i Abdulloh, Oisha-i Marvaziy, Umm-i Husayn, Oysha-i Hiri, Umm-i Ahmed, Oisha-i Nishoburiy va Umm-i Ali** shular jumlasidan edi. **Sarira Sharqiyya, Aziza Haravi, Amatu'l-Aziz, Imra Farg‘oniya, Fotima Hijafiya, Fotima Bardiyya, Bahriyya** kabi o‘z ismlari bilan atalgan so‘fiy ayollar ham bor edi. **Fotima binti Imron, Abdusa Damg‘oniy, Amina Marjiyya va Fotima Hangohiyya** o‘zlarini so‘fiylik va hangoh xizmatiga bag‘ishlagan

donishmand ayollardir. **Fotima-i Nishoburiy** va **Vahitiyya Umm-i Fazl** o'z davrining buyuk so'fiy ayollaridir. Diqqatga sazovor joyi shundaki, ayrim erkaklar Vahita Umm-i Fazl kabi ba'zi so'fiy ayollarning suhbat darslarida qatnashgan. Tasavvufda ayollarning ruhiy maqomi jinsidan tashqari ularga berilgan qiymat edi. Shu tariqa ayollar ruhan sayohat qilish, erkak so'fiylar majlislarida qatnashish va ular bilan uchrashish imkoniga ega bo'ldi. Ular fikr almashishlari va ularga saboq berishlari mumkin edi. Aziza Haravi so'fiylar majlislarida qatnashardi. Vahita-i Umm-i Fazl Ibn Zangin bilan uchrashuvda qatnashish uchun Hirotdan Nishoburga boradi. Fotima-i Nishoburiy Makka va Baytu'l-Maqdisga sayohat qilgan, Zunnun kabi davrning buyuk so'fiylari bilan uchrashib, savollariga javob bera olgan. Qirshiyya Bag'dodga borib, ulamolarga hadislar aytib berardi va Abu Homid-i Isfariy kabu buyuk olimning hurmat va ehtiromiga sazovor bo'lgan.

Bularning barchasi ayollarning ilk davrda ilm-fan va tasavvuf sohasida faol bo'lganligini ko'rsatadi. "Tarix-i Jurjon" muallifi Buxoriydan hadis rivoyat qilgan 12, "Tarix-i Nishobur" asari muallifi esa 22 nafar olimi so'fiy ayolni ham tilga olgan. Hamadondan Xurosongacha 60 dan ortiq so'fiy ayollar bor edi.

Xuroson zohidlik maktabi xotin-qizlarning faoliyati uchun ko'proq yo'l ochib berdi va aytishimiz mumkinki, islomning III-IV asrlari Xurosonda so'fiy ayollar bo'lishi tasavvufshunoslik nuqtai nazaridan juda muhimdir.

Mavzuning muhimligini va ushbu sohadagi tadqiqotlarning kamligini hisobga olgan holda, ushbu maqola ayollar o'qishi uchun yangilik bo'ladi.

Zohidlik davri ayollari olim, voiz, hadis roviylari bo'lgan. Masalan, Ubayda binti Abi Kilab. U zot mujtahid va yaxshi voiz edilar. "Hech narsa Allohga yaqinlik va U bilan uchrashishdan qimmatli emas", der edi u.

Bu asrning yana bir muhim nomi **Fotima-i Nishoburiyya** (vaf.223/837). Uning Qur'on oyatlarining tafsirlaridan o'sha davr so'fiylari hayratga tushgan. Sulamiyning so'zlariga ko'ra zamonasining ayollari ichida noyob edi. Bistomiy u haqida shunday degan edi: "Men umrimda ham erkak ham ayol bo'lgan faqat bitta kishini ko'rganman. U **Fotima Nishoburiy** edi. U bilmagan lavozim yo'q edi. Zunnun-i Misriy Quddusda u bilan uchrashib, undan nasihat istadi. Bu ham o'z navbatida nafsga qarshi kurash, so'z va amaldagi uyg'unlikni, rostgo'ylikni anglatadi. Nishoburlik **Fotimaning** ilmiy chuqurligi va zakovati shunday ediki, Boyazid va Zunnun u haqida oliy so'zlarni gapirishdi. Zunnun uni so'fiylar jamoasining eng buyugi, eng fazilatlisi deb ta'riflagan va uni o'zining ustози deb aytgan. Uning Qur'on tafsirlari hayratlanarli edi. "Alloh bilan bo'lgan odam haqiqatdan boshqa narsani gapirmaydi. Alloh uni hayo va ixlos bilan hidoyat qiladi", der edi.

Bu asrning so'fiy ayollaridan yana biri **Umm-i Alidir**. U Balx amirining qizi edi. Ahmad-i Hadraviyya bilan oila qurgach, butun boyligini so'fiylik oqimiga sarfladi. Boyazid-i Bistomiy bilan uchrashganda niqobini (yuz pardasini) ko'tarib so'zlashar edi. Buni eriga aytarkan: "Sen mening tabiatimning mahramisan, Boyazid esa tariqatimning mahramidir. Men senga jonim bilan bog'langanman, Boyazidga esa Alloh bilan bog'langanman", der edi.

Ibn Nujaydning rafiqasi **Fahriya** Xurosondagi oliy martabali so'fiy ayollardan biridir. Abu Ali Saqafiy (vaf. 328/940) uni donoligi uchun maqtagan. Abdulloh-i Sajaziyning xotini (vaf. 271/884) **Umm-i Abdulloh**, Abu Hafs-i Nishoburiyning xotini **Oysha**, Abu Usmon-i Xiriyning singlisi **Oisha-i Nishoburiy** (vaf. 346/958) va nabirasi **Ummu Ahmad**, Ahmad bin Hamdonning qizi **Ummu Husayn**, **Umm-i Gulsum**, **Aziza Haraviy**, **Umm-i Ali**, **Avna Nishoburiy**, **Amatu'l-Aziz**, **Sarira** Sharqdagi Nishopurning so'fiy ayollaridandir. **Oisha-i Nishoburiyya** "Kim

bandasini kamsitsa, demak, u Allohni kerakli darajada tanimagan”, “Kim Allohni sevsa, Uning qurbonligini ham sevadi”, degan. **Ummu Ahmad**ga ko'ra “Inson qalbidagi kamchiliklarni bilib, ularni tuzatishga harakat qilmasa, Alloh uni bo'sh da'volar bilan band qiladi”. **Ummu Husayn**: “Allohning nazargohi bo'lgan qalbingni asra. So'fiy to'shak uchun tuproqni, rizqqa ochlikni, shodlikka g'amni tanlashi kerak, der edi.

Oisha Marvaziyya ham futuvvat ahli bilan suhbatda botiniy xotirjamlik topib, shunday derdi: “Bir so'fiyni kuzatib, uning xizmatini qilmasdan bir luqmani zavq bilan yemaganman.” Uning fikricha, donishmandlarning aqli qalbiga, ruhi aqliga, sirri esa ruhiga oynadir. Bu oynaning nuri tavfiqi ilohiy, orifning basirati esa haqni botildan ajratib turgan furqondir. Ahmad bin Xonining qizi **Fotima** ham Abu Usmon-i Xiriyning maktabida yetishgan, boyligini Futuvvat qizlariga sarflagan boy ayollardan edi. "Dunyo ahmoqlarning tuzog'i, bu tuzoqqa tushganning aqli yo'q", derdi u. Ahmad-i Hijafiyyaning qizi **Fotima** ham ko'zga ko'ringan so'fiylardandir. Uning fikricha, axmoq o'z dushmaniga yordam beradigan, o'z do'stini dushman sifatida ko'radigan odamdir. Dushman - bu o'z nafsimizdir. Xurosonning boy ayollardan biri **Oisha Marvaziyya** o'z asrining fazilat va fiqh sohibi bo'lgan. Sulamiyning so'zlariga ko'ra “Undan yaxshiroq ruhiy holatga ega bo'lgan hech kim yo'q edi. "Faqirlikning ta'mini totmaganlar uchun faqirlikning fazilati ochilmaydi”, dedi u.

2- SHO‘BA

O‘ZBEKISTONDA AYOLLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM YO‘NALISHLARI

O‘ZBEKISTONDA AYOLLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM YO‘NALISHLARI

Shaxnoz Xikmatovna Samiyeva-

Buxoro davlat universiteti dotsenti

So‘nggi yillar mobaynida Yangi O‘zbekistonda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish, ilm-fan sohasining barcha tarmoqlarini rivojlantirish borasida sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu o‘rinda ta’kidlash mumkinki, jamiyatimizning biron-bir jabhasini ayollar va xotin-qizlarning ishtirokisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Ayollarning jamiyatdagi o‘rni, nufuzini oshirish, ma’naviy barkamol, komil avlodni tarbiyalashda Ayollarning o‘rni beqiyosligi mamlakatimizda qabul qilinayotgan Farmon va qarorlarda ham belgilab borilmoqda. Jumladan O‘zbekiston respublikasining Birinchi Prezidenti “Ertangi kunimiz vorisi, Vatanimiz tayanchi, yurtimiz obodligi va farovonligini yanada oshirishda fidokor inson bo‘lib yetishishida ayollarning muhim hissasi bor” deb ta’kidlaganlar.

Bugungi kunda Yangi O‘zbekistonda ayollarning ilm-fan sohasida jamiyatdagi o‘rinlarining yuksak ahamiyatga ega ekanligidan dalolat beradi. Bundan ko‘rinib turibdiki, ayollar jamiyatda katta kuch hisoblanib, barkamol avlod tarbiyasi ularning oldiga katta vazifalarni qo‘yayotganini doimo har birimiz his qilishimiz lozim.

Ilm-fan mamlakat taraqqiyoti va farovonligining asosidir. Ayniqsa, barcha sohada yangiliklarga intilish hamda raqobat kuchayib borayotgan bugungi davr iqtisodiy salohiyatni mustahkamlab borish uchun ilg‘or ilmiy ishlanmalar va texnikaviy yutuqlardan samarali foydalanishni talab etmoqda.

Shiddat bilan o'zgarayotgan zamon barcha sohalar qatorida ilm-fanni ham yangi bosqichga ko'tarishni talab qilmoqda. Jamiyat oldida turgan dolzarb masalalarni yechishda fan va ishlab chiqarish hamkorligini mustahkamlash, ta'lim tizimini rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyot taraqqiyotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlatimizning ustuvor vazifalaridan biri mazkur sohani va olimlarni qo'llab-quvvatlashdan iboratdir.

Ayollarning jamiyatdagi rolini o'rganish ham individual, ham xususiy darajada keng ko'lamli ijtimoiy muammolarni faol hal qilishga chaqirilgan bo'lajak mutaxassislar uchun zarurdir. Olingan bilimlar talabalarning nafaqat kasbiy, balki axloqiy fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi. O'zbek ayollari qo'l urmagan soha yo'q. Binobarin, xotin-qizlarning oilada, davlat va jamiyat qurilishdagi, ijtimoiy faolligini oshirish ularning ongi, tafakkuri, intellektual salohiyatiga bog'liq. Ayollarning fan-texnika sirlarini puxta egallashlari, shu tariqa o'z qobiliyatlari va imkoniyatlarini jamiyat taraqqiyoti uchun yo'naltirishlari xalq, millat va mamlakat kelajagi yo'lida ijtimoiy faol bo'lish garovidir.

Ko'pgina tadqiqotchilar ta'kidlashlaricha, erkak erkak bo'lib, ayol bu jamiyatda qabul qilingan rollarini assimilatsiya qilish jarayonida ayolga aylanadi. Biroq, rol shaxsning ongiga singdirilgan faqat ijtimoiy me'yor ekanligiga ishonish ma'nosiz bo'lar edi. Ko'p jihatdan, bu erkaklar va ayollarda farq qiladigan xulq-atvor motivlari bilan ham belgilanadi. Ilm-fan – har qanday davlatning bugungi kuni va kelajagini belgilaydigan muhim sohadir. O'zbekiston zamini jahon ilm-fani va madaniyati taraqqiyoti yo'nalishini ma'lum darajada belgilab bergan ulug' allomalari, buyuk mutafakkirlari bilan shuhrat qozongan.

Qadimdan ayol o'choqning qo'riqchisi, uy bekasi bo'lib kelgan, tashqi dunyo bilan bog'liq bo'lgan hamma narsani erkak o'z zimmasiga olgan va bu, albatta, erkaklarga ayolni maqomidan ancha past deb hisoblash huquqini bergan. Hozirgi taraqqiyot, ilmiy kashfiyotlar va feminizm davrida vaziyat keskin

o'zgarib, ayolning jamiyatdagi o'rnini, zamonaviy dunyodagi ayol roli haqidagi fikrlarini qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi.

Jamiyatda ayolning roli endi turmush vazifalarini bajarish, farzandlarga g'amxo'rlik qilish, ularni tarbiyalash va turmush o'rtog'iga xizmat qilish bilan cheklanmay, professional kasbi bo'yicha muvaffaqiyatga erishishi, jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lishi ham lozim. Ayollar ilm-fan, ta'lim-tarbiya va islohotlar jarayonining faol ishtirokchisiga aylanib ulgurdi. Ushbu sohalarda ayol kadrlarni jadal ko'paytirish, O'zbekistonda intellektual imkoniyatlarni keskin darajada oshirish uchun ziyoli ayollar oldida turgan vazifalar nimalardan iborat?

Bizningcha, Yangi O'zbekistonda buyuk ishlarni davom ettirishga qurbi yetadigan davlat bo'lib, hech kimdan kam bo'lmasdan hayotga kirib kelayotgan yetuk, mustaqil fikrlaydigan yangi avlodni kamol toptirish, o'z oldiga oliyjanom maqsadlar qo'ygan, ilmu fan cho'qqilarini egallashga bel bog'lagan, qiyinchilik va sinovlar oldiga bosh egmaydigan, ertangi hayotimizning hal qiluvchi kuchi bo'lib maydonga chiqadigan sog'lom, barkamol, mard va shijoatli yoshlarning qanday ta'lim-tarbiya olishi albatta ayollarga bog'liqdir. Ularning ongi, qalbiga nima yozilsa, ularning kelajagi ham shunday bo'ladiki, jamiyatning qiyofasi ayollarning ruhiyatiga bog'liqdir. Ziyoli ayollar ham bundan mustasno emas.

Ayollarning ilm-fan bilan shug'ullanishi barcha zamonlarda ham mashaqqat talab qilgan. Ilm-fan sohasida yuksak mukofotlarga sazovor bo'lgan ayollar haqida misollar keltirishimiz mumkin, bu esa haqiqatda ayollar nozik hilqat, aqlu idrok sohibi, jamiyatning to'laqonli, faol a'zosi ekanligidan dalolat beradi. Zamonaviy ayollarning ilm-fan, siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sohalardagi faolligi barcha jabhalarda namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonda ilm-fan ko'p asrlar davomida avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. O'zbek zaminidan Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Farg'oniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug'bek kabi va jahon ilm-fani xazinasiga ulkan hissa qo'shgan boshqa ko'plab buyuk olimlar, mutafakkirlar yetishib chiqqan. Mamlakatimiz olimlarining bugungi avlodi jahon ilm-fanining buyuk ijodkorlari,

shuningdek, O‘zbekiston Fanlar akademiyasining tashkil topishi va rivojlanishiga salmoqli hissa qo‘shgan ko‘plab vakillari nomini mamnuniyat bilan esga oladi. Bugun O‘zbekiston olimlari mamlakatimiz ilm-fanini yanada rivojlantirish uchun mustahkam poydevor.

“Ilm olmoq har bir erkak va ayolning burchidir” – deyiladi Hadisi sharifda. Ilm egallamoq oliy saodat bo‘lsa, uni ezgu ishlarga sarflamoq baxt dovonining eng baland cho‘qqisidir. Sharq mamlakatlarida yaratilgan badiiy asarlarga nazar tashlasak, ijtimoiy hayotga xos hamma go‘zalliklar, jumladan, tabiatga xos ko‘rkamlik ham ayollar tasviri orqali aks ettirilgan. Muqaddas “Avesto” kitobida ham ayol qalbining buyuk salohiyati ona zamin bilan tenglashtirilgan. Allomalarimiz, mutafakkiru-musavvirlarimiz asarlarida ham ayollarga xos boqiy nazokat, sabr-qanoat bilan bir qatorda ularning o‘z farzandlari va oila oldidagi, shuningdek, umuman inson va olam oldidagi burch va mas’uliyatlari ehtirom bilan tarannum etgan.

O‘zbek ayolining haqiqiy qiyofasini tasavvur qilmoq uchun u bosib o‘tgan uzoq yo‘lga, avvalo uning o‘tmishiga, so‘ngra esa kechagi va bugungi kuniga chuqur nazar tashlab, uning kelajagi haqida xayol qilmoqlik mumkin. Amir Temur va temuriylar sulolasiga mansub bo‘lgan, sohibqironning onasi Taginabegim va suyukli rafiqasi Saroymulixonim, Zahiriddin Muhammad Boburning buvisi Eson Davlatbegim kabi ayollarimiz jamiyat hayotidagi ma’lum bir mavqega ega bo‘lib, ular orasidan buyuk hukmdorlar, oqila ilm li ayollar, yetuk donishandlar, olimalar, buyuk shoirlar yetishib chiqqanlar.

Bugungi kunda ayollar - bu o‘qituvchilar, olimalar, rahbarlar va mamlakatlar Prezidentlari bo‘lib, ular ikki tomonlama faoliyatni, ya’ni professional va oilaviy faoliyatni amalga oshirish, gender tengligiga erishish, jamiyatda o‘ziga bo‘lgan ishonch tuyg‘usini shakllantirishi lozim.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, hozirgi kunda ayollar ilm-fan va jamiyatning boshqa sohalari uchun aniq ko‘zgusi hisoblanadi. Ayollarimizning jismonan baquvvat bo‘lishi bizning bundan keyingi taraqqiyotimizning muhim

zaminlaridan hisoblanadi. Bugungi kunda ko‘plab yosh qizlar, ayollarimizning asosiy maqsadi ijtimoiy – iqtisodiy islohotlar jarayonida faollikni oshirish, yuksak ma’naviy fazilatlarni mujassamlashtirish, milliy tafakkurni shakllantirishdan iborat. Yoshlarni madaniy, tarixiy an’analарimizga hurmat, Vatanga muhabbat, istiqlol g‘oyalariga sadoqat ruhida tarbiyalash, tadbirkorlik va kasb – hunarga o‘rgatish bugungi kunning dolzarb masalalariga aylandi.

YURT TARAQQIYOTIDA XOTIN-QIZLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIIY ROLI.

***Xadiyeva Gulbahor Djumayevna-
Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi
Buxoro viloyat Buxoro shahar bo’linmasi mutaxassisi***

“Meni kishilarimizning ongida paydo bo‘lgan stereotip ko‘p o‘ylantiradi. Odatda biz ayolni avvalambor ona, oila qo‘rg‘onining qo‘riqchisi sifatida hurmat qilamiz. Bu, shubhasiz, to‘g‘ri. Ammo bugun har bir ayol oddiy kuzatuvchi emas, balki mamlakatda amalga oshirilayotgan demokratik o‘zgarishlarning faol va tashabbuskor ishtirokchisi ham bo‘lishi kerak”.

**Shavkat Mirziyoyev,
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti**

Mamlakatimizda xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ularning turli soha va tarmoqlarda o‘z qobiliyat hamda imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishi uchun kerakli bo‘lgan shart-sharoit yaratish, huquq va qonuniy manfaatlariga so‘zsiz rioya qilinishini ta’minlash, onalik va bolalikni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, oila institutini mustahkamlash borasida keng qamrovli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 2-fevraldagi “Xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari” to‘g‘risida PF-5325- sonli Farmoni e’lon qilindi

Mazkur Farmon asosida bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda, jumladan, ta'lim muassasalarida rahbar ayollarning o'quv jarayonida samaradorligini oshirish sohasida olib borilayotgan ishlar tahsinga sazovordir. Umuman olganda, O'zbekistonda xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va mavqeyini mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik salmoqli ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Zero, jamiyat rivojini xotin-qizlarsiz, ularning ishtirokisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Shu bois ayollarning oilada ham, davlat va jamoat ishlarida ham emin-erkin faoliyat yuritishlari, ularning huquq va manfaatlarini ro'yobga chiqarish yo'lida mamlakatimiz miqyosida qator chora-tadbirlar ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etilmoqda.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-martdagi "Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-81-son Farmonida oila institutini mustahkamlash va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha davlat siyosatining 7 ta ustuvor yo'nalishi, shuningdek, qo'mitaning asosiy vazifa va faoliyat yo'nalishlari belgilab berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 7-martdagi "Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-87-son Farmoni bilan 2022–2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dastur hamda 2022–2026-yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dasturni 2022–2023-yillarda amalga oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar rejasi tasdiqlangan.

Mazkur hujjatlardan oila institutini yanada mustahkamlash, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ularning turli soha va tarmoqlarda o'z qobiliyat va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi uchun shart-sharoit yaratish, huquq va qonuniy manfaatlariga so'zsiz rioya qilinishini ta'minlash, ayollarning jamiyat hayotidagi nufuzini, faolligini oshirish, mehnatini munosib

rag‘batlantirish, tashkilotchilik, tadbirkorlik, ishbilarmonlik qobiliyatini qo‘llab-quvvatlash borasidagi ishlar ko‘lamini kengaytirish masalalari o‘rin olgan.

Farmonda O‘zbekiston Xotin-qizlar davlat qo‘mitasining jamiyat hayotidagi faolligini oshirish, xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish maqsadida qo‘mita faoliyatining ustuvor yo‘nalishlari belgilab berildi. Xotin-qizlar qo‘mitasi va uning hududiy bo‘linmalarining yangilangan tuzilmalari tasdiqlandi.

Butun dunyoda xotin-qizlarning fan, texnika va innovatsion yutuqlardan teng va to‘laqonli foydalanishlariga imkoniyatlar yaratish, mazkur sohada gender tenglikni ta‘minlash BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2015-yil 22-dekabrda qabul qilingan “Taraqqiyot maqsadlaridagi fan, texnika va innovatsiyalar” to‘g‘risidagi A/RES/70/212 – sonli rezolyutsiyada o‘z aksini topgan. Mazkur rezolyutsiyaga ko‘ra, 2016-yildan boshlab har yili 11-fevral “Ilm-fan sohasidagi ayollar va qizlar xalqaro kuni” (International Day of Women and Girls in Science) sifatida nishonlanadi. Bundan ko‘zlangan asosiy maqsad, ayollarning ilm-fandagi ishtirokiga e‘tibor qaratish va qo‘llab-quvvatlashdan iborat.

Yangi O‘zbekistonda xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini, gender tenglikni ta‘minlash, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash bo‘yicha ishlar yangi bosqichga ko‘tarildi. Xalqaro mehnat tashkilotining “Bir xil qiymatga ega bo‘lgan mehnat uchun erkaklar va xotin-qizlarni teng rag‘batlantirish to‘g‘risida”gi, “Onalikni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi, “Mehnat va mashg‘ulotlar sohasidagi kamsitishlar to‘g‘risida”gi konvensiyalarning ratifikatsiya qilinishi milliy darajada ayollar huquqlarini himoya qilishning zarur xalqaro-huquqiy asosi bo‘lib xizmat qiladi. Bu borada oliy ta‘lim muassasalarida xotin-qizlarga davlat grantlarining ajratilishi ularga berilgan yana bir imtiyozdir.

Mamlakatimizda inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta‘minlashga ustuvor ahamiyat qaratilmoqda. Natijada oilaga, ayol zotiga bo‘lgan munosabatimiz tobora yuksalib, ularga hurmat-ehtirom ko‘rsatish hayotimizning ma‘no-mazmuniga, asosiy maqsadiga aylandi.

So‘nggi yillarda milliy qonunchiligimiz va xalqaro konvensiyalar orqali bu yo‘nalishda zimmaga olingan majburiyatlarni bajarish yuzasidan amalga oshirilgan keng qamrovli ishlar natijasida yigirmadan ortiq normativ-huquqiy hujjat imzolandi. Xususan, “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi, “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi qonunlar, Prezidentimizning xotin-qizlar huquqlarini va gender tenglikni ta‘minlash, ayollarni zo‘ravonlik va zulmdan himoya qilish, ularning tadbirkorlik maqomini kuchaytirish to‘g‘risidagi farmon va qarorlari shular jumlasidandir.

Bugun O‘zbekiston ayollari barcha jabhalarda o‘z o‘rni va munosib mavqeiga ega bo‘lib bormoqda. Keyingi saylovlarda yurtimiz tarixida birinchi marta milliy parlament tarkibidagi xotin-qizlar soni dunyo miqyosida namunali ko‘rsatkichga ko‘tarilgani ham bu fikrimizni yaqqol tasdiqlaydi

Xulosa qilib aytganda, hozirgi vaqtda xonadonlarimizning fayzu farishtasi bo‘lgan, farzandlarimizni barkamol insonlar etib tarbiyalashga munosib hissa qo‘shayotgan ayollarimiz barcha islohotlarimizda faol ishtirok etmoqdalar. Bu, o‘z navbatida, hurmatli onalarimiz, opa-singillarimizga doimiy e‘tibor va g‘amxo‘rlik ko‘rsatish O‘zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining uzviy qismi bo‘lib kelayotganining yorqin dalolatidir. Xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish mamlakatimizda amalga oshiralayotgan islohotlarning muhim omili hisoblanadi. Ayol – oila ustuni va jamiyat ko‘rki. Oilalarimiz tinch va farovon bo‘lsa, jamiyatimiz, davlatimiz ham mustahkam oilalar negiziga qurilgan davlat bo‘ladi.

Jamiyatning demokratik o‘zgarishlar yo‘lidan nechog‘lik ilgarilab ketgani – shu jamiyatning ayollarga munosabati, bu boradagi madaniy-ma‘naviy saviyasi bilan belgilanadi. Zero, oqila, go‘zal ayollar o‘zlarining g‘amxo‘rligi, mehribonligi, qalbi daryoligi bilan oilalardagi, qolaversa, butun jamiyatdagi muvozanatni, poklik, halollik, samimiyat va adolat muhitini saqlab turadilar.

YANGI O'ZBEKISTONDA OLIMA AYOLLARGA JAMIYATDAGI IMKONIYATLAR.

Amonova Nargiza Muxtarovna-

Buxoro davlat tibbiyot instituti

“Biokimyo” kafedrasi asistenti

"Davlat va jamiyat boshqaruvida ayollarning o'rni va mavqeini yanada mustahkamlash- islohotlarimizning eng ustuvor yo'nalishlaridan biridir..." deb ta'kidlaydilar Prezidentimiz Shavkat Miromonovich Mirziyoyev.

Hozirgi rivojlanayotgan davrimizda inson taraqqiyoti, uning erkinliklari, huquqlari, ijtimoiy faoliyati, uning xavfsizligini ta'minlash borasidagi olib borilayotgan ko'plab islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishda ayollar va erkaklarning jamiyat hayotining barcha sohalarida, jabhalarida tengligini amalda ta'minlash masalalari asosiy vazifalarimizga aylanmoqda. Hozirgi kunda aholi, ayniqsa, xotin-qizlarimizni bandligini ta'minlash, ayollarning faolligini oshirish, ijtimoiy-siyosiy, huquqiy manfaatlarini himoya qilish va ularni jismoniy, ma'naviy-intellektual salohiyatini yuksaltirish borasida keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan bir qatorda, ularni jamiyatdagi mavqei va o'rnini yuksaltirish va ularni jamiyatimizning har jabhalarida ko'raolishimiz buning yorqin misollaridir.

Dunyo mamlakatlari qatorida va xalqaro hamjamiyatda munosib o'ringa ega bo'lgan O'zbekistonning davlat va jamiyat sifatidagi taraqqiyoti silsilasida ayolning o'rni, uning siyosiy va huquqiy madaniyati alohida ahamiyat kasb etadi.

Bugungi globallashuv jarayonida yangi avlodning har qanday sharoitga nisbatan faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish masalasida xotin-qizlarning o'rni va roli har qachongidanda muhim. Shu bois islohotlarning asosiy mazmuni ham xotin-qizlarning yangi g'oya va tashabbuslar bilan chiqishlarini qo'llab-quvvatlash, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan sa'y-harakatlar, o'zgarishlar va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarda ularning faol ishtirok etishlarini ta'minlashdan iborat. Zero, inson qadrini ulug'lash, avvalo, ayolga hurmat va ehtirom, mo'tabar

onalarimizni e'zozlash, munis opa-singillarimizni qadrlash orqali ro'yobga chiqadi, desak ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz.

Ta'kidlash joiz, bugungi kunda Yurtboshimiz boshchiligida Yangi O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini bunyod etish sari dadil qadamlar qo'ymoqdamiz. Binobarin, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar ayollarning baxti asosiga qurilmoqda, desak adashmagan bo'lamiz.

Hech shubhasiz, ayollarning jamiyat va davlat ishlarini boshqarishdagi ishtirokini to'laqonli ta'minlash, ularni ijtimoiy-iqtisodiy hamda huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash borasidagi islohotlar yurtimizda gender tenglikni va teng huquqlilikni ta'minlashdagi ijtimoiy adolat namunasidir.

Bir so'z bilan aytganda, ayollarning taqdiri, buguni va kelajagi uchun davlat siyosati darajasidagi yuksak e'tiborning ifodasi bo'lgan bunday sharoitlar va imtiyozlar mamlakatimiz tarixida hali bo'lmagan. Bugun opa-singillarimiz qalbida jo'sh urayotgan shukronalik va yurtidan, Yurtboshidan minnatdorlik hissi amaliy faoliyatimizga ko'chib, har bir sohada yuksak natijalarga erishishga ruhlantirmoqda.

Ayollarga e'tibor chinakam davlat siyosati darajasiga ko'tarildi: uning huquqiy va institutsional asoslari tubdan takomillashtirildi.

Mamlakatimizda gender tenglikni ta'minlash, ayollarning ijtimoiy va siyosiy hayotdagi rolini oshirish faoliyati: ayollar huquqlari to'g'risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirish; ayollarni himoya qilishning institutsional asoslarini takomillashtirish; aholining gender tenglik va ayollar huquqlari to'g'risida xabardorligini oshirish; huquqni qo'llash amaliyotida ularga rioya etilishini ta'minlash uchun mas'ul mansabdor shaxslarni tegishli huquqiy me'yorlar asosida o'qitish kabi asosiy yo'nalishlardan iborat.

E'tirof etish kerak, so'nggi yillarda xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ularning jamiyatdagi rolini kuchaytirish, oila institutini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish ishlari yangi sifat bosqichiga ko'tarildi. O'zbekiston xotin-qizlarni har qanday

kamsitish va tahqirlashlardan himoya qiladigan barcha asosiy xalqaro hujjatlarga qo'shildi. Bunda «Onalikni muhofaza qilish to'g'risida»gi Jeneva Konventsiyasi, «Xotin-qizlarning siyosiy huquqlari to'g'risida»gi hamda «Xotin-qizlar huquqlari kamsitilishining barcha shakllariga barham berish to'g'risida»gi N.Yu-York Konventsiyalari, «Birlashgan Millatlar Tashkilotining transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi Konventsiyasini to'ldiruvchi odam savdosining, ayniqsa, ayollar va bolalar savdosining oldini olish hamda unga chek qo'yish va uning uchun jazolash haqidagi» Bayonnomasi kabi xalqaro hujjatlarni misol qilib keltirish mumkin.

Yurtimizda «Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida», «Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida», «Fuqarolarning reproduktiv salomatligini saqlash to'g'risida»gi qonunlar qabul qilindi.

Ayollarni qo'llab-quvvatlash masalalarida davlat rahbarining bevosita tashabbusi bilan 30 dan ortiq farmon va qarorlar hamda hukumat qarorlari qabul qilinganligini qayd etib o'tish joiz. Birgina joriy yilning mart oyida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Oila va xotin-qizlar bilan ishlash, mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi, «Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi farmonlari hamda «Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi faoliyatini tashkil etish to'g'risida»gi qarori qabul qilindi.

Mazkur normativ-huquqiy hujjatlar quyidagi ijobiy jihatlari bilan alohida ahamiyatga ega: birinchidan, oila va xotin-qizlar bilan professional tarzda ishlashga ixtisoslashtirilgan yangi davlat organi – Oila va xotin-qizlar davlat qo'mitasi tashkil etildi; ikkinchidan, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish sohasidagi yagona davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari belgilab berildi; uchinchidan, xotin-qizlar bilan ishlashning yangi mexanizmi – mahallalarda xotin-qizlar bilan maqsadli va

manzilli tartibda ishlash amaliyoti belgilab berildi; to'rtinchidan, xotin-qizlar huquqlarini ta'minlash hamda ularni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish maqsadida yangi huquqiy mexanizmlar – prokuratura organlarining ushbu sohasidagi qonunchilik ijrosi ustidan nazorati joriy etildi; beshinchidan, xotin-qizlarga ta'lim olishlari, ilmiy-ijodiy faoliyat bilan shug'ullanishlari uchun davlatning yangi kafolatlar va imtiyozlar paketi joriy etildi; oltinchidan, xotin-qizlarning tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, ularning munosib turmush kechirishlariga ko'maklashishni nazarda tutuvchi amaldagi mexanizmlar takomillashtirildi; yettinchidan, xotin-qizlarning sog'lig'ini saqlash, xotin-qizlarga xos bo'lgan kasalliklarni barvaqt aniqlash va oldini olish onalikni muhofaza qilishga qaratilgan yangi tizim joriy etildi; sakkizinchidan, xotin-qizlar bilan muloqot qilishning yangi mexanizmlari joriy etilmoqda va muloqotning yangi, samarali platformalariga asos solindi.

Ta'kidlash kerakki, 2030 yilgacha bo'lgan davrda BMT Global kun tartibining Barqaror rivojlanish maqsadlarini izchil amalga oshirish bo'yicha tizimli ishlarni tashkil etish maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 21 fevraldagi 83-son qarori bilan tasdiqlangan «2030 yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalar»ning 5-maqsadi – Gender tenglikni ta'minlash va barcha xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish – mamlakatimizda xotin-qizlar va erkaklarning teng huquq hamda imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan islohotlar bilan hamohangdir.

Ushbu maqsadni amalga oshirish doirasida xotin-qizlarni kamsitishning barcha shakllariga barham berish, ularga nisbatan zo'ravonlikning barcha shakllarini, shu jumladan, odam savdosi, jinsiy ekspluatatsiya hamda ekspluatatsiyaning boshqa shakllarini, erta nikohlar va zo'rlab nikohlash holatlarini tugatish, xotin-qizlar siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotning barcha bosqichlarida har tomonlama ishtirok etishlarini hamda qaror qabul qilishda yetakchilik qilishlari uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash, reproduktiv salomatlikni asrash sohasida umum qamrovli tibbiy-sanitariya yordami ko'rsatish

uchun sog'liqni saqlash xizmatlaridan umumiy foydalanishni ta'minlash va shu kabi 9 ta vazifa belgilandi.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish maqsadida Oliy Majlis Senati tomonidan 2030 yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasi tasdiqlandi.

Sa'y-harakatlarning mantiqiy davomi sifatida 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini ro'yobga chiqarishga doir qator maqsad va vazifalar nazarda tutildi. Jumladan, Taraqqiyot strategiyasining 5 ta maqsadida xotin-qizlar masalasiga oid vazifalar belgilangan. «Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash» deb nomlangan 69-maqsadida, jumladan, jamiyatda xotin-qizlarga tazyiq va zo'ravonlikka nisbatan murosasizlik muhitini yaratish, xotin-qizlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash ko'zda tutilgan.

Ayollar borasida amalga oshirilgan sa'y-harakatlarning bugungi samarasi ushbu sohadagi institutsional asoslarini tubdan takomillashtirish bilan uzviy bog'liq. Modomiki, mustaqillikning ilk davri – demokratik islohotlar boshlanishida gender tenglik masalasi va ayollarning jamiyatdagi roli naqadar muhim ekanligi 1991 yildayoq alohida davlat tuzilmasi – Xotin-qizlar qo'mitasi shakllantirilishi bilan yana bir bor o'z tasdig'ini topgan.

So'nggi yillarda bu yo'nalishdagi institutsional asoslar tubdan takomillashtirilib, Oliy Majlis Senati huzurida Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi tashkil etildi. Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash davlat maqsadli jamg'armasi joriy qilindi va 2022 yil 1 martdagi Prezident farmoni bilan Oila va xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash davlat maqsadli jamg'armasi sifatida qayta tashkil etildi. E'tiborli tomoni O'zbekiston Respublikasi Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiyasining maqomi va vakolatlari qonun darajasida belgilandi.

3- SHO‘BA
YANGI O‘ZBEKISTON DAVLAT BOSHQARUVIDA AYOLLARNING
O‘RNI

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ
БОРАСИДАГИ ИСЛОХОТЛАР ҲАҚИДА

Хусейнова Абира Амановна-

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис

Сенатининг Гендер тенглик ва хотин-қизлар

масалалари қўмитаси аъзоси,

фалсафа фанлари доктори, профессор

Ассалому алейкум ҳурматли конференция иштирокчилари!

Янгиланаётган Ўзбекистоннинг бугунги ривожланиш босқичида барча кўрсаткичларнинг асосий омили **инсон ва унинг манфаатлари** ҳисобланади. Жамиятда инсонларнинг ўз ўрнини топиши учун давлат уларга бир хил шароит ва имконият яратиб бериши **гендер тенгликни таъминлашда** асос бўлиб хизмат қилади.

Янги Ўзбекистоннинг ривож ва равнақи учун хотин-қизлар ҳам ўзининг муносиб ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таъбирлари билан айтганда, **“Ҳозирги кунда ҳар бир хотин-қиз демократик жараёнларнинг кузатувчиси эмас, балки фаол ва ташаббускор иштирокчисидир”**.

Мамлакатимизда барча соҳаларда хотин-қизлар ва эркаклар тенглигини таъминлашнинг **ҳуқуқий асосларини** янада мустаҳкамлаш борасида ислохотлар амалга оширилмоқда.

Бу борада “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги, “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонунлар қабул қилинди. Ҳукуматнинг махсус қарори асосида республикада ишлаб чиқиладиган барча норматив ҳужжатлар лойиҳалари гендер экспертизасидан ўтказилмоқда. Бугунги кунда ҳаётга тадбиқ этиладиган **2030 йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегияси** бу борада бошланган ишларнинг мантиқий давоми бўлди.

Эътиборли жиҳати шундан иборатки, мазкур стратегиядаги йўналишлар БМТнинг 2030 йилгача мўлжалланган Барқарор ривожланиш мақсадларига мувофиқ ҳолда белгиланган. Ушбулар албатта, **гендер тенгликни таъминлашда** Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ва Ўзбекистоннинг мақсадлари бирлигини кўрсатадиган яқол далилдир.

Стратегияда ижтимоий-сиёсий соҳа, бандлик ва меҳнат миграциясида гендер тенгликни таъминлаш, зўравонликнинг олдини олиш ҳамда одам савдоси, гендер режалаштириш ва бюджетлаштириш масалаларидан иборат 8 та йўналиш белгиланган.

1. Сайлов ҳуқуқларини амалга оширишда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш;
2. Давлат хизмати соҳасида хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш;
3. Таълим, илм-фан ҳамда соғлиқни сақлаш соҳасида хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш
4. Ижтимоий-иқтисодий соҳаларда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш;
5. Тазйиқ ва зўравонликнинг олдини олишда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш;

6. Оилавий муносабатлар ҳамда болалар тарбияси соҳасида хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларни таъминлаш

7. Гендер жиҳатларни ҳисобга олган ҳолда режалаштириш ва бюджетлаштириш

8. Гендер статистикаси юритилишини такомиллаштириш

Гендер стратегияси доирасида белгиланган вазифаларни бажариш орқали қуйидаги натижаларга эришилади

юқори ва қуйи тизимдаги давлат органларининг раҳбарлик лавозимларига хотин-қизларни тайинлаш амалиёти кенгайтирилади;

сиёсий партияларни рағбатлантириш ва уларга қўшимча имтиёзлар бериш орқали хотин-қизлар сайлов жараёнларига кенг жалб қилинади;

аҳоли бандлиги соҳасида хотин-қизлар ва эркеклар учун кафолатланган тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар, шунингдек улар учун муносиб иш ўринлари яратилади, ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кам таъминланган, айниқса қишлоқ жойлардаги оилалар иш билан таъминланади, уларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш борасидаги ишларнинг самарадорлиги оширилади, ўзини ўзи банд қилган шахслар кўлами кенгаяди;

хотин-қизлар ва эркекларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик ҳолатларининг олдини олиш тизими такомиллаштирилади, жамиятда хотин-қизларга нисбатан шаклланган салбий қарашлар даражаси камайтирилади;

хотин-қизлар ва эркеклар учун меҳнат фаолиятини, жамият ҳаётида иштирок этишни оилавий мажбуриятлар билан бирга олиб бориш учун зарур шароитлар яратилади;

меҳнат мигрантлари бўлган хотин-қизлар ва эркекларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш тизими ривожлантирилади, уларнинг ҳуқуқий саводхонлиги юксалтирилади;

жамиятда оилавий қадриятларни мустаҳкамлаш, фарзандларни ҳар томонлама интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожлантиришда хотин-қизлар ва эркакларнинг масъулияти ҳамда роли оширилади;

оилавий ажралишларнинг олдини олиш, бу каби салбий ҳолатларда хотин-қизлар, эркаклар ҳамда болаларнинг ҳуқуқларини таъминлаш механизмлари ривожлантирилади;

хотин-қизлар ва эркакларнинг оилани режалаштириш борасидаги тиббий маданияти оширилади, зарур ахборот ва хизматлардан фойдаланиш имкониятлари кенгайтирилади;

худудларда, айниқса қишлоқ жойларда хотин-қизлар ва эркакларга кўрсатиладиган тиббий-ижтимоий хизматлар сифати яхшиланади, ижтимоий аҳамиятли ва юқумли касалликлар билан касалланган беморларни қўллаб-қувватлаш, уларга тиббий-ижтимоий хизматлар кўрсатиш тизими такомиллаштирилади;

хотин-қизларнинг эҳтиёжи юқори бўлган соҳаларда маҳаллий ва хорижий таълим муассасалари ташкил этилади;

мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, тиббиёт ҳамда эркаклар улуши кам бўлган бошқа соҳаларга эркаклар жалб қилинади;

очик ва шаффоф бюджет сиёсатини амалга ошириш орқали хотин-қизлар ва эркаклар ўртасидаги тенгсизликни камайтириш, хотин-қизлар ва эркакларга манзилли давлат хизматлари кўрсатиш, уларнинг сифати ва самарадорлигини ошириш чоралари кўрилади;

“Гендерга йўналтирилган бюджетлаштириш” тизими босқичма-босқич жорий этилади;

вазирлик ва идораларнинг гендер нуқтаи назаридан режалаштириш ва бюджетлаштириш бўйича салоҳияти оширилади, бюджет масалаларига доир барча норматив-ҳуқуқий ва бошқа тусдаги ҳужжатлар лойиҳалари

мажбурий тартибда гендер экспертизасидан ўтказиш амалиёти жорий этилади.

Стратегияда белгиланган мақсад ва вазифалар ижросини таъминлаш борасида тизимли ишлар амалга ошириб келинаётгани натижасида Ўзбекистон тарихида илк маротаба миллий парламентда хотин-қизлар сони БМТ томонидан белгиланган тавсияларга мос даражага етди (Парламентдаги хотин-қизлар сони қарийб 32 фоизга етиб, дунёдаги 190 та парламент орасида 37-ўринга кўтарилди);

Партиялардаги хотин-қизлар улуши 44 фоизга, олий таълимда 40 фоизга, тадбиркорликда 35 фоизга етди, хотин-қизлар ахборот-коммуникация, инновация, энергетика, инженерия соҳаларига кенг жалб этилмоқда, Бошқарув лавозимидаги хотин-қизлар улуши 27 фоизга етди.

Хотин-қизларни ижтимоий-иқтисодий қўллаб-қувватлаш, улар билан манзилли ишлаш мақсадида “Аёллар дафтари” тизими жорий этилди, Давлат бюджетидан ҳар йили 300 млрд. сўм маблағ ажратиб бориш йўлга қўйилди;

Ота-онаси ёки уларнинг биридан айрилган мухтож қизлар, боқувчиси йўқ ёлғиз аёлларнинг ўқиш тўловларини қоплаб бериш тизими жорий этилди, олий ўқув юртларига қабул қилишда эҳтиёжманд оилалар қизлари учун грантлар сони икки бараварга(2 минг) ортди;

Аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш учун Халқ банки бириктирилди, 14 та ҳудудда Хотин-қизлар тадбиркорлик марказлари ташкил этилди;

Зўрлик ишлатишдан жабр кўрган шахсларни реабилитация қилиш ва мослаштириш тизими тубдан қайта кўриб чиқилди.

Соҳада олиб борилаётган ислохотлар халқаро рейтинглардаги мамлакатимиз ўрнига ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Хусусан, Жаҳон банкининг Аёллар, бизнес ва қонун индексида Ўзбекистон 2020 йилда хотин-қизлар ҳуқуқлари ва гендер тенглик бўйича аҳамиятга молик ислохотларни амалга оширган 27 та давлат қаторига киритилди ва 5 поғонага юқорилаб, 190 та давлат орасидан 134-ўринни (2019 йилда 139-ўрин) эгаллади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, гендер тенглиги стратегиясини қабул қилиш ва амалга ошириш давлат сиёсати самарадорлигини оширишга, молиявий, иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқларни таъминлашга, бу, ўз навбатида, фуқаролар турмуш даражасига ижобий таъсир кўрсатмоқда.

Эътиборингиз учун раҳмат!

**YANGI O‘ZBEKISTONDA YOSHLARNING ILM-FAN TARAQQIYOTI
VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O‘RNI**

Artiqova Hafiza To‘ymurodovna

b.f.d., prof. Buxoro davlat universiteti

Mamlakatimiz har biri mavjud meyoriy hujjatlarga tayanib, ayollar huquqlarini himoya qilish, ularga o‘z ijodiy, ilmiy va mehnat qobiliyatini yuzaga chqarishlari uchun sharoit yaratishning o‘ziga xos yo‘lidan bormoqda. Xotin-qizlarning salomatligini saqlash, ijodiy, ilmiy va mehnat faoliyatini qo‘llab-quvvatlash, ularga qo‘shimcha imtiyozlar berish davlat siyosatining ustuvor jihatlariga aylandi. Shuni alohida e’tirof etish kerakki, yurtimiz tajribasi bugun ko‘plab mamlakatlar hamda ayollar masalalari bilan shug‘ullanuvchi xalqaro tashkilotlarda katta qiziqish uyg‘otmoqda. Zero, xalqaro reyting tashkilotlari e’tirofiga ko‘ra, Vatanimiz xotin-qizlari uchun qulay sharoitlar yaratish va onalikni muhofaza qilish masalasida 125 davlat orasida eng oldi o‘rinlardan birinchi egallab turgani bejiz emas.

Har qanday davlatning tarixiy taraqqiyot yo‘lidan ma’lumki, yurtning jadal rivojlanishi, muayyan yutuqlariga erishishi, xalqning farovon bo‘lishi o‘sha davlatda yoshlar ta’lim-tarbiyasi va kelajagiga beriladigan e’tibor darajasiga

chambarchas bo'g'liq. Shu ma'noda, O'zbekistonda yoshlar masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Davlat va jamiyat boshqaruvida ham, biznesni taraqqiy ettirishda ham, umuman, barcha soha rivojida salohiyatli yoshlar muhim o'rin tutadi. Sababi ular jamiyat uchun "yangi qon" vazifasini o'taydi. Yangidan-yangi tashabbus-g'oyalarni ilgari surish, zamonaviy ish yuritish uslublarini joriy qilishda ana shu qatlamning nuqtai nazari va sa'y-harakatlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Yurtimizda yoshlarga, ularning ta'lim-tarbiyasi, kelajagi masalasiga alohida e'tibor qaratilishini dunyo tan olganligi hech birimizga sir emas. Respublikamizda Qonunchilik palatasi tomonidan 2016-yil 12-avgustda qabul qilingan «Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Qonunining qabul qilinishi fikrimiz dalilidir. Mazkur qonun hujjatida yoshlarga oid davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari sifatida quyidagilarning belgilanishi o'ta muhimdir:

- yoshlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash;
- yoshlarning hayoti va sog'lig'ini saqlash;
- yoshlarning ma'naviy, intellektual, jismoniy va axloqiy jihatdan kamol topishiga ko'maklashish;
- yoshlar uchun ochiq va sifatli ta'limni ta'minlash;
- yoshlarni ishga joylashtirish va ularning bandligi uchun shart-sharoitlar yaratish;
- yoshlarni vatanparvarlik, fuqarolik tuyg'usi, bag'rikenglik, qonunlarga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida, zararli ta'sirlar va oqimlarga qarshi tura oladigan, hayotga bo'lgan qat'iy ishonch va qarashlarga ega qilib tarbiyalash;
- yoshlarni axloqiy negizlarni buzishga olib keladigan xatti-harakatlardan, terrorizm va diniy ekstremizm, separatizm, fundamentalizm, zo'ravonlik va shafqatsizlik g'oyalaridan himoya qilish;
- yoshlarning huquqiy ongi va huquqiy madaniyati darajasini yuksaltirish;

- iqtidorli va iste’dodli yoshlarni qo’llab quvvatlash hamda rag’batlantirish;
- yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;
- yoshlarda sog’lom turmush tarziga intilishni shakllantirish, shuningdek yoshlarning bo’sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish va yoshlar sportini ommaviy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

- yosh oilalarni ma’naviy va moddiy jihatdan qo’llab-quvvatlash, ular uchun munosib uy-joy va ijtimoiy-maishiy sharoitlarni yaratish bo’yicha kompleks chora-tadbirlar tizimini amalga oshirish;

- yoshlarning huquqlari va erkinliklarini ro’yobga chiqarish sohasida faoliyatni amalga oshiruvchi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish.

Yangi O‘zbekiston davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri gender tengligiga erishish, xotin-qizlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta’minlash, ularning jamiyat va davlat hayotidagi rolini mustahkamlashdan iborat, chunki gender tengligi nafaqat insonning asosiy huquqlaridan biri, balki tinchlik, farovonlik va barqaror rivojlanishga erishish uchun zarur asosdir.

Bugungi kunda xalqparvar yoshlarning bunyodkorlik qudrati jo‘sh urgan hozirgi zamonda Uchinchi Renessansning ilmiy-ma’naviy poydevorini mustahkamlash, yoshlarni Vatanga muhabbat, milliy-diniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, mamlakatning islom sivilizatsiyasini rivojlantirish borasidagi rolini yanada oshirish hamda buyuk allomalarning jahon tamadduniga qo‘shgan hissasini milliy va xalqaro miqyosda ommalashtirish maqsadida:

“Uchinchi Renessans — Yangi O‘zbekiston” g‘oyasini keng targ‘ib qilish yoshlarning chin ma’noda ustuvor maqsadlaridan biriga aylangan. Mamlakat tarixining yangi yuksalish davridagi yutuqlarini ilmiy asosda o‘rganuvchi, uni keng jamoatchilikka yetkazib berishda bugungi yosh avlod salmog‘li hissasini qo‘shmoqda.

Oxirgi yillarda ko‘p sohalar singari, yurtimizda tashqi siyosat borasida ham chuqur tarkibiy o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bugungi O‘zbekiston endi

yopiq emas, aksincha yurtimiz bugun o'z bag'rini keng ochmoqda. O'zbekiston Respublikasi o'z milliy manfaatlariga asoslangan holda ochiq, o'zaro manfaatli va konstruktiv tashqi siyosat olib boradi. O'zbekiston Respublikasining zamonaviy tashqi siyosiy kursi butun jahonda shiddat sayin o'zgarayotgan vaziyat, hamda mamlakatning ichidagi yuqori ko'lamli o'zgarishlarga asoslanib shakllanadi.

O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosiy faoliyatining dastlabki maqsadi – davlat mustaqilligini, xalqaro maydondagi o'rni va rolini mustahkamlash, yon-atrofida xavfsizlik, barqarorlik va ahil qo'shnichilik muhitini shakllantirish, respublikaning tashqi iqtisodiy manfaatlarini faol tarzda ilgari surish.

Respublika harbiy-siyosiy bloklarga qo'shilmaslik kursiga sodiq bo'lib, o'z hududida xorijiy harbiy bazalar va ob'ektlarni joylashtirishga, shuningdek, mamlakat harbiy xizmatchilarining chet eldagi tinchlikparvarlik amaliyotlarida yoki harbiy mojarolarda ishtirok etishiga yo'l qo'ymaydi. O'zbekiston barcha qarama-qarshiliklar va nizolarni faqat tinch siyosiy yo'llar bilan hal qilish tarafdori.

O'zbekiston davlatlarning kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik; xalqaro majburiyatlarni vijdonan bajarish, inson huquqlarini hurmat qilish va himoya qilish va xalqaro huquqning boshqa umume'tirof etilgan tamoyillari va normalari; xavfsizlikning bo'linmasligi, ochiqlik, qo'shni mamlakatlar bilan har tomonlama yaxshi qo'shnichilik munosabatlarini rivojlantirish, mintaqaviy va xalqaro hamkorlikni mustahkamlash kabi asosiy tamoyillarga tayangan holda tinchlik, taraqqiyot va farovonlik yo'lida barcha sheriklar bilan hamkorlikni kengaytirishdan manfaatdor.

Tashqi siyosiy faoliyatning asosiy va birinchi darajali vazifalaridan biri bu 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini samarali amalga oshirishdir.

Tashqi siyosatda yurtimiz betaraf (neytral) pozitsiyada harakat qilmoqda, ya'ni biz muayyan davlatlar bilangina aloqalarni olib bormaymiz. O'zbekiston Respublikasi dunyoning barcha yetakchi davlatlari bilan do'stona va konstruktiv hamkorlik munosabatlarini yo'lga qo'ymoqda. Bugun davlatimiz AQSH, Rossiya Federatsiyasi, Xitoy, Evropa ittifoqi, Yaponiya, Janubiy Koreya, Hindiston kabi rivojlangan davlatlar bilan amaliy hamkorlik olib bormoqda. Buni biz savdo aylanmalarining oshishida va siyosiy muloqotlarning rivojlanishida ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston bugun yaqin qo'shnichilik, do'stlik tamoyillariga tayangan holda faol va pragmatik siyosat olib boryapti. Prezident Shavkat Mirziyoev tashabbusi tufayli mintaqamamlakatlari bilan siyosiy, savdo-iqtisodiy, transport-logistika hamda madaniy-gumanitar sohalarda hamkorlik aloqalari jadal sur'atlarda rivojlanib boryapti. Shuningdek, energetika, suv va ekologiya masalalarida o'zaro manfaatli munosabatlar rivojlanyapti. Tarixan qisqa vaqt mobaynida Markaziy Osiyoda prinsipial jihatdan mutlaqo yangi siyosiy muhit yaratildi.

O'zbekiston hayotida oxirgi yillarda keng ko'lamli o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. O'z navbatida, xalqaro hamjamiyat mamlakat iqtisodiyotining liberallashtirilishi, yaqin va qo'shni davlatlar bilan o'zaro ishonchning mustahkamlanishi yoxud mintaqada barqaror taraqqiyot kafolati bo'lgan Afg'onistonni Markaziy Osiyo keng makoni iqtisodiy hayotiga faol integratsiyalashuvini ta'minlashdagi amaliy qadamlarni Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev nomi bilan bevosita bog'liq ekanini qayd etmoqda.

O'zbek nomini, o'zbek ilm-fani va madaniyatini, bir so'z bilan aytganda, xalqimiz yuksak salohiyatini, uning qanday buyuk ishlarga qodir ekanligini butun dunyoga namoyish qilish albatta biz yoshlarning qo'lida. Shunday ekan, yurtimizda hukm surayotgan tinch va osuda hayotni asrash, uning mustaqilligi va barqarorligiga munosib hissamizni qo'shish – har birimizning, shu aziz Vatanda yashayotgan barcha yoshlarning, eng asosiy vazifalaridan bo'lib qolmog'i lozim.

O'ZBEK AYOLLARINING IMIDJINI YARATISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI

*Samiyeva Shaxnoz Xikmatovna – Buxoro davlat universiteti dotsenti,
Shodmonova Mijgona Salimovna – Buxoro muhandislik-texnologiya
instituti tadqiqotchisi*

Dunyoning ko'plab rivojlangan davlatlari qatorida O'zbekiston Respublikasida ham xotin-qizlarga bo'lgan e'tabor, ularning jamiyatdagi va davlat boshqaruvidagi o'rnini mustahkamlashning davlat siyosati darajasigacha ko'tarilayotganligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Har qanday jamiyatning rivojlanishida muhim omil sifatida maydonga kelayotgan xotin- qizlarimizning tarbiya masalasi eng e'tibor talab qilinadigan nuqta bo'lib kelmoqda. Tarbiya va ayolning oiladagi o'rne masalasidagi ko'plab uzundan uzun bahslar allaqachon boshlanib ulgurgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasining gender tengligi bo'yicha olib borayotgan siyosati, davlat boshqaruvida xotin-qizlarga ko'plab imkoniyat eshiklarini ochadi. ^[1] Bundan tashqari ayollarning bugungi kunda jamiyatdagi, oiladagi, mehnat faoliyati va hattoki siyosatdagi o'rne tamoman boshqadir. Ayollarning nafaqat tashqi ko'rinishi, o'zini tutishi va libosi bilan atrofidagi har bir insonga ijobiy xulosa qoldirishi mumkin. Liboslar shu o'rinda xotin- qizlarimizning ziynati bo'libgina qolmay, ular haqida axborot ham tashiydilar. Shuning uchun ham liboslarimiz nafaqat chiroyli, qulay, zamon bilan hamnafas, lekin o'tmishimizni, millatimizni unutmagan holda estetikligini ham e'tiborga olish hamda kiyinish madaniyatiga to'liq rioya qilishi lozim.

Kiyinish madaniyati – insonning tashqi ko'rinishi, ma'naviy dunyosi , estetikasi, axloqiy sifatlari va salohiyatini ochib beradi. Kiyinish madaniyatiga bo'lgan qarash insonning go'zallik, nafosat, odob borasidagi ko'z qarashlarini ifoda etadigan omil hamdir. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki bugungi jadal rivojlanib borayotgan global davrda kiyimlar ham, kiyinishga bo'lgan e'tibor va talab ham o'zgarib bormoqda. Yaxshi kiyinish ham o'ziga xos san'at hisoblanadi. Yaxshi did, avvalo kiyimlarni bir-biriga moslab kiyishda namoyon bo'ladi. Mos

tanlangan kiyimlar ma'lum sharoitga munosib, kishining mashg'uloti, voqea, muhit va shu kabilar bilan muvofiq, hamda vaqti va joyiga qarab bashang bo'lishi mumkin. [\[2\]](#)

Moda -deganda muayyan ijtimoiy guruh, kishilar orasida ularning ta'biga, didiga mos kiyinish odatining ma'lum vaqtgacha urf bo'lishi tushuniladi. Moda liboslarning o'zgarishigina bo'lib qolmay, o'ziga xos estetik uslubni qidirib topish, yurish-turish tarzi, did va ichki madaniyatning namoyon bo'lishi hamdir. Moda uzoq tarixga ega. Ko'pgina mutaxassislar moda XIV asrda vujudga kelgan deb taxmin qiladilar (1-rasm).



1-rasm. Moda ko'rinishlarining ilk o'choqlari.

Respublikamiz iqlimi issiq bo'lganligi bois bizning sharoitda ayollar uchun eng qulay moda - ko'krak burma va pasti yaxlit bichimli "o'zbekcha" ko'ylak hisoblanadi. Turkiy xalqlar ayollarida asosiy bosh kiyim do'ppi, ro'mol, oyoq kiyimi mahsi, kavush, ich kiyim-ko'ylak, ust kiyim- kaltacha, kamzul, nimcha, chapon bo'lgan.

Qancha-qancha zamonlar o'tib ketsa ham, bu matolardan o'z davriga moslab yarashtirib, xoh o'zbekcha, xoh yevropacha tikilgan kiyimlar hamisha modadadir. Qaddi-qomati kelishgan ayollarga moda jumalidagi modellarning har

biri to'g'ri kelishi mumkin. Kiyimning rangi, rasmlari, guli ham mos bo'lishi kerak. Ayollar ko'pincha kiyimlar rangini o'zlarining ko'z, soch va teri ranglariga moslab oladilar. ^[3] Rang va ranglarning bir-biriga mos tushishi ham o'ziga xos ahamiyatga ega. To'q va qora ranglar jussaning to'laligini bilintirmay tursa, oq ranglar yanada to'laroq ko'rsatadi. Ortiqcha bezaklar kiyimni bachkanalashtirib yuboradi.

Ayollarimiz uyda, ishda, ko'chada o'zlarining qaddi qomatlariga yarashadigan, ob-havoga moslashtirib kiyishlari maqsadga muvofiq. Uy kiyimlari asosan yuvilishi oson ip gazlamalar, shtapel matolardan tikiladi, u keng va qulay bo'lishi lozim. Yoz paytlarida uyda odmi rangli mayin gulli ko'ylak va xalatlar kiyish maqsadga muvofiq.

Davlat boshqaruvi, siyosatga doir ish hayotiga ega bo'lgan ayollarning ish kiyimlari ham qulay, ham o'zbek millatiga munosib bo'lgan liboslar bilan garderoblarini boyitsalar, har qanday ayollarga o'rnak qilib ko'rsatish mumkin. Eng avvalo ota-ona o'z farzandini kiyinishiga e'tibor berishi, doimiy nazorat qilishi zarur. Shundagina yuqorida keltirilgan muammolar va salbiy fikrlar yuzaga kelmaydi. Istardimki qizlarimiz ibo hayoda barchaga namuna bo'lib, yigitlarimiz haqiqiy o'zbek o'g'loni sifatida qolishsa va kiyinish madaniyati ham milliyligimizni o'zida mujassam etgan eng muhim omil ekanligini yodda saqlashsa nur ustiga a'lo nur bo'ladi.

Aslida insonning madaniyatga xos kiyinish uslubi uning ma'naviy olami qanchalik boy ekanligini namoyon etuvchi muhim omil hisoblanadi. Shu o'rinda bir haqiqatni aytish o'rinli deb bilaman. Yigit qizlarimizning kiyinish madaniyatida ota-onalarning alohida o'rni bor (2-rasm).



2-rasm. O'zbek xalqining milliy liboslari.

Hozirgi kunda kiyinish madaniyati-ma'naviyatimizni aks ettiruvchi omillardan biri hisoblanib, yoshlarning, ayniqsa, qizlarning kiyinish madaniyati ko'pchilik e'tiborida. Shunday ekan, ularning qalbida milliy urf-odat, an'analarga mexr uyg'otish, qizlarni "zamonaviy" deb atalmish ochiq-sochiq kiyinishdan asrash, ya'ni kiyinish odobiga rioya qilishga o'rgatish, ularning estetik didini o'stirish dolzarb mavzulardan hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, Respublikamizda ayollarning har qanday sohada faolligi, taraqqiyot uchun qo'shayotgan hissalarini, ayol sifatida har sohada hoziru nozir ekanliklari o'zlarining ichki dunyolarini tashqi ko'rinishlarida namoyon etganliklari alohida e'tiborga sazovordir.

YANGI O‘ZBEKISTON DAVLAT BOSHQARUVIDA AYOLLARNING O‘RNI

Sh.Sh.Nizomova- Buxoro davlat universiteti

Sport faoliyati va pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta’lim kafedrasi dotsenti

f.f.f.d(PhD)

Yurtimizda ayolni e’zozlash, unga ehtirom ko’rsatish xalqimizga xos olijanob xususiyatlardan biridir. Shu ma’noda O‘zbekistonda xotin-qizlarning jamiyatdagi o‘rni va mavqeini mustahkamlash borasida davlat ahamiyatiga molik tarixiy ishlar amalga oshirilmoqda. Zero, jamiyatda siyosiy, ijtimoiy- ma’naviy muhit barqarorligi va taraqqiyoti ayollarga, yoshlarga, oilaga bo‘lgan munosabat bilan bog‘liq.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev ayollarning jamiyatdagi o‘rni va roliga yuqori baho berib, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, xotin-qizlarimizning bilimdon, zamonaviy mutaxassis, malakali kasb egalari bo‘lishlari hamda sog‘lom va mustahkam oila qurishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, birinchi navbatda, sog‘lom farzand tug‘ilishi va uni tarbiyalash, onalar va bolalar sog‘ligini muhofaza qilish davlatimiz va jamiyatimizning doimiy e’tiboridagi eng ustuvor vazifa ekanligiga alohida e’tibor qaratmoqda. Ma’lumki, millatning o‘ziga xos ma’naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda, shubhasiz, oilaning, oilada esa ayolning o‘rni va ta’siri beqiyosdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg‘ulari, ilk hayotiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag‘rida va ona tarbiyasi bilan shakllanadi. Mamlakatimizda yurtimiz xotin-qizlarining jamiyatdagi o‘rni, ularning oilaga bo‘lgan munosabatlari, ijtimoiy hayotdagi roli g‘oyat muhim ahamiyatga egaligi bois ularning mavqei har jihatdan yuqori baholanmoqda.

Yurtimizda xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarga erishish, jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda ularning teng ishtirok etishini

ta'minlash, xotin-qizlarni ijtimoiy-huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, shuningdek, xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonliklardan himoya qilishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada mamlakatimizda mustahkam qonuniy asoslar yaratildi. Davlat xizmati sohasida xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlashda "Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to'g'risida"gi hamda "Xotin-qizlarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida"gi qonunlar, Oliy Majlis yuqori palatasi tomonidan tasdiqlangan 2030 yilga qadar O'zbekiston Respublikasida gender tenglikka erishish strategiyasining amaliyotga samarali tatbiq etib kelinmoqda. Davlat xizmati gender yondashuvi nuqtai nazaridan, ma'lum bir ijtimoiy-kasbiy muhitga ega bo'lgan aniq ierarxik tizim bo'lib, unda erkaklar va ayollar – davlat xizmatchilarining kasbiy faoliyatini shakllantirish, shakllantirish va takomillashtirish, ularning maqom-rol, qadriyatga yo'naltirilganligi va shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.

Shu bilan birga Zamonaviy jamiyatni demokratlashtirish ayollarning mamlakat siyosiy hayotida faol ishtirok etishini taqozo etmoqda. Bu borada ularning imkoniyatlarini kengaytirish uchun zarur shart-sharoit yaratilmoqda. Natijada, so'nggi yillarda mamlakatimizda qarorlar qabul qilish jarayonida xotin-qizlarning ishtiroki sezilarli darajada ortib, tadbirkorlik sohasida 37 foizga, siyosiy partiyalarda 46 foizga, oliy ta'limda 48 foizga yetdi.

Insoniyat taraqqiyoti davomida ayolga Islom dinidek katta e'tibor bergan birorta din yoki tamaddunni ko'rgan emas. Islom dini ayol haqida so'z yuritarkan, uni oliy maqom va yuksak ehtirom egasi deya tasvirlaydi. Islomda ayol kishi haq-huquqlari ta'minlangan va burch-vazifalari belgilab berilgan to'laqonli shaxs hisoblanadi. Islom insoniyatga jismoniy tuzulish, tabiat, his-tuyg'u, orzu-umid, salomatlik, ehtiyoj va zaruratlar borasida bir butun mukammal inson sifatida qaraydi. Qur'oni karimning 35 ta sura va 100 dan ortiq oyatida ayol so'zining ishlatilishi va suralardan biri aynan "Niso" ya'ni "Ayollar" deb nomlanishi va

unda ayolning mavqei, uning hayotdagi o'rnini, haq-huquqlari batafsil bayon etilishi ayollarga bo'lgan e'tiborning yorqin misolidir.

Muqaddas islom dinimizda onaga yaxshilik qilish borasida juda ko'p buyruqlar va onani dilini og'ritmaslik haqida ko'pgina qaytariqlar mavjuddir. Birgina misol keltiramiz. Alloh, taolo "Isro" surasining 23-oyatida marhamat qilib aytadi: "Robbingiz faqat Uning O'zigagina ibodat qilishingizni va ota-onaga yaxshilik qilishni amr etdi. Agar huzuringda ularning birlari yoki ikkovlari ham keksalikka yetsalar, bas, ularga "uff" dema, ularga ozor berma va ularga yaxshi so'z ayt!" Bu jumlaning "uf" so'ziga bog'liq ikki xil ma'nosi bor. Birinchi ma'nosi-ota-onaga yomon so'z aytib, behurmat qilma, degani bo'lsa, ikkinchi ma'nosi-ota-onang oldida "uf" dema, ular, bolam og'ip holga tushibdi, deb ozorlanadilar, deganidir.

Ota-onangga hech bir ozorni ravo ko'rma! Qanday yaxshi so'z bo'lsa, o'shani ota-onangga ravo ko'r!

Hadisi shariflarda ayollar xususida shunday keltiriladi: Rasululloh sallolohu alayhi vasallam sahobalardan biriga aytadilar: "Onangni lozim tut, Albatta jannat uning qadamlari ostidadir".

Prezidentimiz BMT Bosh Assambleyasidagi nutqida, bugungi kunda butun dunyo mamlakatlari uchun taalluqli dolzarb tashabbuslarni ilgari surganligi nafaqat yurtimizda balki, xalqaro darajadagi ekspertlar tomonidan ham alohida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, davlatimiz rahbari tomonidan gender tengligi va xotin-qizlarga e'tibor masalasiga alohida urg'u berilgani mamlakatimizda keyingi to'rt yilda bu borada olib borilayotgan ishlarni dunyo ahliga namoyish etdi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Yaxshi bilamiz, mamlakatimizda xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi o'rnini va ta'sirini oshirish so'nggi to'rt yilda barcha davlat dasturlarining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilanmoqda. Bu borada O'zbekiston va BMTning maqsadlari ham mushtarak. Ya'ni gender tengligi, ayollarning huquq va manfaatlarini himoya qilish masalasi BMTning Barqaror taraqqiyot maqsadlarining doimo ajralmas va eng asosiy tamoyillaridan biridir.

BMT Bosh kotibi Antonio Guterrish ham “Qayerdagi siyosiy va ijtimoiy hayotda xotin-qizlar faol ishtirok etayotgan bo‘lsa, o‘sha joyda iqtisodiyot o‘smoqda, barqarorlik mustahkamlanmoqda va fuqarolarning farovonligi yuksalmoqda”, deya bejiz ta’kidlagani yo‘q.

Prezidentimiz O‘zbekiston tarixida birinchi marta milliy parlamentda ayollar soni Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan belgilangan tavsiyalarga mos darajaga yetgani, mamlakatimiz parlamenti ayol deputatlari soni bo‘yicha dunyodagi 190 ta milliy parlament o‘rtasida 37-o‘ringa ko‘tarilganligini alohida g‘urur bilan ta’kidlab o‘tdilar.

Xulosa qilib aytganda, bugungi kunda ayollarning Yangi O‘zbekistonimizda o‘zbek ayollarining ilm-fan taraqqiyoti va innovatsion rivojlanish jarayonidagi o‘rni va mavqeyi oshib erkaklar bilan barcha sohalarda faol ishlar olib bormoqdalar.

РОЛЬ УЧЕНЫХ В ПРИВЛЕЧЕНИИ МОЛОДЕЖИ В НАУКУ

Бекназарова Саида Сафибуллаевна-

Доктор технических наук, профессор

Ташкентский университет информационных

технологий имени М.Хоразмий, Ташкент,

Узбекистан, saida.beknazarova@gmail.com

Роль ученых в культурном воспитании молодежи является одной из важнейших и ответственных. В современном обществе, где культура и образование играют ключевую роль в формировании личности и развитии общества, ученые имеют возможность влиять на молодежь и воспитывать ее в соответствии с высокими культурными и нравственными ценностями.

Ученые, как носители знаний и опыта, могут привлечь внимание молодежи к культурным ценностям, развить ее эстетический вкус и критическое мышление. Они могут стать наставниками и вдохновителями,

способными расширить кругозор молодежи и помочь ей найти свое место в культурном пространстве [1-3].

Объект и методы исследования.

Наука - это мощный инструмент для расширения кругозора и понимания мира. Вот несколько механизмов, которые помогут вам расширить свои знания и глубже погрузиться в научные темы:

1. Чтение научных статей и публикаций: Чтение оригинальных научных исследований и статей позволит вам ознакомиться с новейшими открытиями и достижениями в разных областях науки. Это поможет вам углубить свои знания и понять, какие вопросы волнуют современных ученых.

2. Просмотр лекций и научных программ: Интернет и телевизионные каналы предлагают огромное количество научных программ и лекций, которые можно посмотреть. Они позволят вам изучить разные аспекты науки, а также услышать мнения и идеи ведущих ученых.

3. Посещение научных мероприятий: Посещение научных конференций, семинаров и выставок даст вам возможность встретиться с ведущими учеными, услышать их доклады и обсудить актуальные научные вопросы. Это отличная возможность расширить свои знания и установить контакты с единомышленниками [4-5].

4. Участие в научных проектах и исследованиях: Принятие участия в научных проектах, совместных исследованиях или даже написание собственной научной статьи поможет вам погрузиться в научное сообщество и получить практический опыт. Это также способствует глубокому изучению конкретной научной области.

5. Общение с учеными и коллегами: Важно поддерживать контакты с учеными и коллегами, обсуждать научные идеи, задавать вопросы и учиться от других. Совместные обсуждения и обмен опытом дают возможность получить новые знания и взгляды на проблемы из разных перспектив.

Результаты и обсуждение исследования.

Научный подход к духовности: Ученые могут применять научный подход и методы к изучению феноменов, связанных с духовностью. Они могут проводить исследования, анализировать данные и делиться своими научными выводами с молодежью. Это помогает развить критическое мышление и способность анализировать информацию в контексте духовных вопросов.

Вдохновение и мотивация: Ученые могут служить вдохновением для молодежи своими достижениями и примером. Их исследования и открытия могут показать, как научный подход может быть применен для понимания и исследования культурных аспектов жизни. Это может мотивировать молодежь стремиться к знаниям и исследованиям.

Менторство и сопровождение: Ученые могут выступать в роли наставников и менторов для молодежи, помогая им развивать свои интересы в духовной сфере. Они могут поддерживать их в исследованиях, обсуждать вопросы и помогать формировать собственные взгляды на духовные ценности и убеждения.

Диалог и обмен идеями: Ученые могут способствовать диалогу и обмену идеями с молодежью. Они могут организовывать семинары, конференции, дискуссии и другие формы общения, где молодые люди могут высказывать свои мысли и вопросы, а ученые могут поделиться своими знаниями и опытом [6-8].

В целом, ученые могут играть важную роль в духовном воспитании молодежи, предоставляя знания, наставничество, научный подход и вдохновение. Их участие способствует развитию молодежи как целостной личности и помогает им найти свое место в мире духовности и знаний.

В статье поднимается вопрос о важности научного подхода в изучении и анализе культурных явлений. Ученые, основываясь на научных методах и теориях, способны систематически и объективно исследовать и

оценивать влияние культурных процессов на молодежь, а также предлагать методы и стратегии культурного воспитания для ее развития.

Кроме того, статья отмечает, что ученые также могут быть примером и вдохновением для молодежи в достижении целей в области культуры и науки. Их успехи и достижения могут стимулировать молодежь к стремлению к знаниям и культурным исследованиям.

Резюме.

В заключение, статья подчеркивает ценность и роль ученых в культурном воспитании молодежи. Их исследовательские работы, образовательные программы и примеры успеха не только расширяют культурные горизонты молодежи, но и способствуют развитию личности, творческого мышления и понимания места и роли культуры в современном мире [9].

В заключении статьи "Роль ученых в культурном воспитании молодежи" можно сделать следующие выводы.

Во-первых, ученые играют важную роль в культурном воспитании молодежи. Они не только занимаются научной деятельностью, но и имеют возможность прямого влияния на молодых людей через свою экспертизу и образовательную деятельность. Ученые могут стать ролевыми моделями для молодежи, вдохновляя их на активное изучение науки, развитие критического мышления и творческого потенциала. Они также могут служить мостом между научными знаниями и культурными ценностями, помогая молодежи лучше понять и оценить научные достижения и их значимость для общества.

Во-вторых, ученые могут принимать участие в различных культурных мероприятиях и инициативах, которые направлены на воспитание и развитие молодежи. Они могут организовывать научно-популярные лекции, научные фестивали, конкурсы и выставки, которые помогут привлечь внимание молодежи к науке и позволят им увидеть ее практическое

применение. Такие мероприятия не только развивают интерес к науке, но и способствуют формированию общественного сознания и активной гражданской позиции у молодежи.

В-третьих, ученые могут внести значительный вклад в культурное воспитание молодежи через свою научную деятельность и исследования. Их работа может способствовать формированию новых идей, ценностей и принципов, которые помогут молодежи лучше понимать и оценивать современную культуру. Кроме того, ученые могут побуждать молодежь к критическому анализу культурных явлений и развитию толерантности и уважения к разным культурам и мировоззрениям.

Таким образом, ученые играют важную роль в культурном воспитании молодежи, способствуя ее развитию, формированию ценностей и общественной активности. Ключевым аспектом их работы является не только передача научных знаний, но и построение моста между наукой и культурой, что помогает молодежи лучше понять и оценить научные достижения и их значение для развития общества.

GENDER BOSHQARUVDA AKADEMIK
MOBILLIKNING ZAMONAVIY YO‘NALISHLARI

Ruziyeva Shoxida Fatilloyevna

Buxoro davlat universiteti,

sport faoliyati va pedagogika fakulteti,

pedagogika kafedrası 1-bosqich tayanch doktoranti

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev ayollarning jamiyatdagi o‘rni va roliga yuqori baho berib, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, xotinqizlarimizning bilimdon, zamonaviy mutaxassis, malakali kasb egalari bo‘lishlari hamda sog‘lom va mustahkam oila qurishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, birinchi navbatda, sog‘lom farzand tug‘ilishi va uni tarbiyalash, onalar va bolalar sog‘ligini muhofaza qilish davlatimiz va jamiyatimizning doimiy

e'tiboridagi eng ustuvor vazifa ekanligiga alohida e'tibor qaratmoqda. Ma'lumki, millatning o'ziga xos ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda, shubhasiz, oilaning, oilada esa ayolning o'рни va ta'siri beqiyosdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg'ulari, ilk hayotiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag'rida va ona tarbiyasi bilan shakllanadi. Mamlakatimizda yurtimiz xotin-qizlarining jamiyatdagi o'рни, ularning oilaga bo'lgan munosabatlari, ijtimoiy hayotdagi roli g'oyat muhim ahamiyatga egaligi bois ularning mavqei har jihatdan yuqori baholanmoqda.

Bugungi kunda azizu mukarram ayollarimizning barcha soha va tarmoqlardagi o'рни va ta'siri yanada ortib bormoqda. Buning tasdig'ini respublikamizda mehnat bilan band aholining 45 foizini xotin-qizlar tashkil etayotganida ham yaqqol ko'rish mumkin.

Ayollarimiz orasida taniqli davlat va jamoat arboblari, jumladan, o'nlab senator va deputatlar, vazir va hokimlar, O'zbekiston Qahramonlari, akademiklar, professorlar, O'zbekiston xalq shoirlari, Xalq o'qituvchilari, Xalq artistlari, nodavlat tashkilotlarning faol vakillari borligi barchamizni quvontiradi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimiz boshqaruv tizimida ayollarning ulushi 33 foizga yetdi. Yurtimiz bo'yicha bir yarim mingga yaqin xotin-qizlar turli darajadagi rahbarlik lavozimlarida ishlamoqda. Xususan, tashkilotchi va tashabbuskor opa-singillarimiz 6 ta tumanda hokim vazifasida, yuzlab hududlarimizda o'rinbosar va maslahatchi lavozimlarida samarali faoliyat ko'rsatmoqda. Yirik korxonalar, banklar va kompaniyalar, tadbirkorlik sub'ektlarini boshqarmoqda. Ana shunday katta salohiyatni yanada oshirish, davlat va jamiyat boshqaruvida ularning ishtirokini kuchaytirish maqsadida 6 mingdan ziyod faol xotin-qizlardan iborat kadrlar zaxirasi shakllantirildi. Bu borada ularning imkoniyatlarini kengaytirish uchun zarur shart-sharoit yaratilmoqda. Natijada, so'nggi yillarda mamlakatimizda qarorlar qabul qilish jarayonida xotin-qizlarning ishtiroki sezilarli darajada ortib, tadbirkorlik sohasida 37 foizga, siyosiy partiyalarda 46 foizga, oliy ta'limda 48 foizga yetdi.

Prezidentimiz BMT Bosh Assambleyasidagi nutqida, bugungi kunda butun dunyo mamlakatlari uchun taalluqli dolzarb tashabbuslarni ilgari surganligi nafaqat yurtimizda balki, xalqaro darajadagi ekspertlar tomonidan ham alohida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, davlatimiz rahbari tomonidan gender tengligi va xotin-qizlarga e'tibor masalasiga alohida urg'u berilgani mamlakatimizda keyingi to'rt yilda bu borada olib borilayotgan ishlarni dunyo ahliga namoyish etdi, desak mubolag'a bo'lmaydi. Yaxshi bilamiz, mamlakatimizda xotin-qizlarning davlat boshqaruvidagi o'rni va ta'sirini oshirish so'nggi to'rt yilda barcha davlat dasturlarining ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilanmoqda. Bu borada O'zbekiston va BMTning maqsadlari ham mushtarak. Ya'ni gender tengligi, ayollarning huquq va manfaatlarini himoya qilish masalasi BMTning Barqaror taraqqiyot maqsadlarining doimo ajralmas va eng asosiy tamoyillaridan biridir. BMT Bosh kotibi Antonio Guterrish ham "Qayerdagi siyosiy va ijtimoiy hayotda xotin-qizlar faol ishtirok etayotgan bo'lsa, o'sha joyda iqtisodiyot o'smoqda, barqarorlik mustahkamlanmoqda va fuqarolarning farovonligi yuksalmoqda", deya bejiz ta'kidlagani yo'q.

Shu jumladan, akademik mobillikda ham ayollar ishtiroki muhim o'rin egallab kelmoqda. Buning natijasi, nafaqat, O'zbekistonda, balki, Yevropa Iqtisodiy jamiyatida ham ko'rishimiz mumkin.

Umuman olganda, bu qanday tashkilot va bu tashkilotda akademik mobillikka e'tibor qay darajada? Hozir esa shu haqida to'xtalib o'tamiz.

Akademik mobillik – talaba yoki o'qituvchilarning mamlakatidagi yoki xorijdagi OTMlarda kelishuv asosida ma'lum muddat o'qish yoki dars berishini anglatadi.

Gender tenglik sharoitida esa bu jarayon qanday kechayotganligini Yevropa iqtisodiy jamiyati misolida ko'rib chiqamiz.

Jamiyatga Rossiya federasiyasi, Qirg'iziston, Qozog'iston, Belarusiya singari bir qator davlatlar a'zo. A'zo davlatlar doirasida talabalarning akademik harakatchanligi to'g'risida qisqacha tahliliy ma'lumotlar tahlil qilinganda, bu

ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, akademik harakatchanlik gender tengligiga muvofiq, nafaqat erkaklar, balki ayollarni ham qamrab oladi.

"Akademik harakatchanlik" tushunchasining ta'rifi Belarus Respublikasi, Qozog'iston, Rossiya va Tojikiston me'yoriy hujjatlarida mustahkamlangan. Akademik harakatchanlikni rag'batlantiradigan me'yoriy-huquqiy hujjatlarni faqatgina Qirg'isitonda uchratmaysiz.

Belarus Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi kodeksi (2011 yil 13 yanvardagi 243-Z-son) 121-moddada:

1. "Akademik harakatchanlik – o'qitish, malaka oshirish va pedagogik faoliyatni takomillashtirish maqsadida Belarus Respublikasi va xorijiy davlatning talabalari, professor-o'qituvchilari bilan almashinuvi.

2. Akademik harakatchanlik xalqaro dasturlarni, Belarus Respublikasining xalqaro shartnomalarini, Belarus Respublikasining ta'lim muassasasi (Belarus Respublikasi ta'lim tizimining boshqa tashkiloti) va bir tashkilot o'rtasida tuzilgan shartnomalarni amalga oshirish orqali erishiladi. xorijiy davlat (xalqaro tashkilot, chet el fuqarosi, fuqaroligi bo'lmagan shaxs).

3. Ayirboshlash, qoida tariqasida, paritet asosda amalga oshiriladi va vaqtinchalikdir. Talabalar va professor-o'qituvchilar malaka oshirish, o'qitish va pedagogik faoliyatini takomillashtirishni tugatgandan so'ng doimiy yashash joyiga qaytishlari shart. Ayirboshlashning muddati va boshqa shartlari shartnomada belgilanadi".

Qozog'istonda akademik mobillikni rivojlantirish uchun qonunchilik bazasi yaratilgan . 2011-2020 yillarda Qozog'iston Respublikasi ta'limni rivojlantirishning yangi Davlat dasturi. oliy ta'lim mazmuni va tuzilmasini Boloniya jarayoni parametrlariga muvofiqlashtirish orqali Yevropa oliy ta'lim hududiga integratsiyalashuv vazifasini qo'yadi.

Ta'limning kredit texnologiyasi bo'yicha o'quv jarayonini tashkil etish qoidalari tasdiqlanib, ularda:

- Qozog'iston Respublikasida kredit texnologiyasini va ECTSni baholash shkalasi va ta'lim dasturlarini o'zaro hisob-kitoblari;

- ECTS turi bo'yicha kredit o'tkazishning Qozog'iston modeli doirasida akademik harakatchanlikni tashkil etish;
- o'quv jarayonida kreditlarni o'tkazish va jamlashning Yevropa tizimidan foydalanish;
- ta'lim dasturlarini modulli qurish.

1996 yil 22 avgustdagi 125-FZ-sonli "Oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'lim to'g'risida" Federal qonuni, 2-modda " Oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'lim sohasida **Rossiya Federatsiyasi** fuqarolarining huquqlarining davlat siyosati va davlat kafolatlari". "Rossiya Federatsiyasining oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'lim tizimini Rossiya oliy ta'limining yutuqlari va an'alarini saqlash va rivojlantirish bilan birga jahon oliy ta'lim tizimiga integratsiyalashuvi" davlat siyosatining bir qismidir. Ushbu federal qonunning 33-moddasida oliy ta'lim muassasalarining Rossiya Federatsiyasining oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorligida ishtirok etish shakllari belgilanadi:

talabalar, aspirantlar, doktorantlar, professor-o'qituvchilar va ilmiy xodimlar uchun ikki tomonlama va ko'p tomonlama almashinuv dasturlarida ishtirok etish;

qo'shma ilmiy tadqiqotlar, shuningdek, kongresslar, konferensiyalar, simpoziumlar va boshqa tadbirlarni o'tkazish;

fundamental va amaliy ilmiy tadqiqotlarni, shuningdek xorijiy yuridik shaxslarning buyurtmalari bo'yicha ishlanma-konstruktorlik ishlarini amalga oshirish;

oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi kasbiy ta'limni takomillashtirish bo'yicha xalqaro dasturlarda ishtirok etish.

Kasbiy ta'lim tizimida akademik harakatchanlikni rivojlantirishga qaratilgan bir qator dasturlar va loyihalarni amalga oshirmoqda.

Yevropada bu Boloniya jarayoni va umuman, umumevropa oliy ta'lim makonini shakllantirishda ishtirok etishni anglatadi. Mahalliy loyiha sifatida, shuningdek, bir qancha mamlakatlar tomonidan amalga oshirilgan, bu Boltiq dengizi davlatlari kengashining "**Yevropa fakulteti - Pskov**" loyihasidir.

Innovatsion ta'lim dasturlarini amalga oshiruvchi universitetlarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha **“Ta'lim” ustuvor milliy loyihasi (2006-2008)**;

2009-2013 yillarga mo'ljallangan "Innovatsion Rossiya uchun ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar" Federal maqsadli dasturi

Akademik mobillikni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash bilan bir qatorda institutsional darajada ham salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Talabalar va o'qituvchilarning akademik harakatchanligi universitetlarning o'quv va ilmiy faoliyatining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Akademik harakatchanlikning eng keng tarqalgan shakllariga qo'shma dasturlar, ikki (uchlik) daraja dasturlari kiradi va ikki tomonlama aspirantura dasturlarini amalga oshirishga misollar mavjud. Harakatlanishning nisbatan yangi shakllari bilan bir qatorda klassik shakllar ham faol rivojlanmoqda (stajirovkalar, seminar va konferensiyalarda ishtirok etish, malaka oshirish). Akademik harakatchanlikni tashkil etish masalalari oliy o'quv yurtlarining nizom hujjatlari va rivojlanish dasturlarida (nizom, missiya, rivojlanish strategiyasi (kontseptsiyasi)) o'z aksini topgan.

Akademik mobillik dasturlarini ishlab chiqishning muhim sharti talabalar, o'qituvchilar va ta'lim muassasalarining akademik harakatchanlik dasturlarida ishtirok etishini ta'minlaydigan tashkiliy mexanizmlarni shakllantirish, talabalar va o'qituvchilarining ichki va xalqaro harakatchanligi ko'lamini oshirish va sifatini oshirishdir. , bu uning mavjud infratuzilmasini qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirish bilan bevosita bog'liq. Universitetlarda akademik harakatchanlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha eng rivojlangan infratuzilma yaratilgan bo'lib, u birinchi navbatda hamkorlikni rivojlantirish va ta'limni xalqarolashtirish tamoyillarini amalga oshirishga yo'naltirilgan.

AYOL — JAMIYAT GULTOJI, BORLIQ KO'ZGUSI, MILLAT TARBIYACHISI

M.B.Sharipova- Buxoro davlat universiteti

Sport faoliyati va pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi,

***«Oilada bir nafar qiz o‘qib, oliy ma’lumotga ega bo‘lsa, xonadondagi muhit
butunlay o‘zgaradi»***

Sh.Sh.Mirziyoyev

Bugungi kunda ham hukumatimiz tomonidan xotin-qizlarning huquq va manfaatlarini ta’minlash, jamiyatda qadrini va qaddini ko‘tarish maqsadida qator ishlar amalga oshirilmoqda. Bu xayrli ishlarning samarasini esa barcha opa-singillarimiz o‘z hayotlari, umr yo‘llari davomida his etishmoqda. Shu bilan birga ko‘rsatilayotgan mehr-muhabbatni yuksak baholab, barcha sohalarda o‘z bilim va salohiyatlarini ko‘rsatmoqda, jahon arenalarida davlatimiz bayrog‘ini yanada baland tutmoqda, yer yuzidagi eng mashhur, yirik kompaniyalarda mehnat qilib, o‘zbeklarning salohiyatini namoyish qilmoqda. Albatta, kelajagi buyuk, ertasi farovon bo‘lishini istagan xalq millat davomchilarini qay soha vakili bo‘lmasin ko‘ngli tinch, hayoti farovon bo‘lishi uchun harakat qiladi, munosib turmush kechirishlari uchun sharoit yaratadi.

Ming yillar davomida har qaysi jamiyatning madaniy darajasi va ma’naviy barkamolligi ham ayollarga bo‘lgan munosabat bilan belgilangan. Ayolni e’zozlash,

unga ehtirom ko‘rsatish Sharq xalqlariga, jumladan, o‘zbek xalqiga xos xususiyatdir. Maqolada Yangi O‘zbekistonda lider ayollar, ularga jamiyatda e’tibor qaratish hamda jamiyatimizda lider ayollar faoliyatini yanada keng rivojlantirish muammolari tahlil etilgan. Ayol nozik xilqat bo‘lishi bilan birga, bugun u mamlakatda o‘z mehnat sharoitlarini yaxshilash, ularga daxldor ijtimoiy muammolarni hal etishda, qaysi soha bo‘lmasin faollikni qo‘ldan boy bermay, oilamiz ustunlari bilan qadam tashlamoqda.

Jamiyatda yangi ma’naviy makon yaratishda xotin-qizlarning faolligini qo‘llab-quvvatlash, farzand tarbiyasi, oila, xotin-qizlar ma’naviyatini yuksaltirishda jamoatchilikka, eng avvalo, yoshlarga tarbiyaviy ta’sir ko‘rsata oladigan obro‘-e’tiborli va katta hayotiy tajribaga ega bo‘lgan, faol va

tashabbuskor ayollarning sa'y-harakatlarini birlashtirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish maqsadida Vazirlar Mahkamasining "Oqila ayollar" harakati faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi qarori jamiyatni yuksaltiruvchi kuch bo'lgan – ayol timsoliga yana bir e'toborning namunasidir.

Prezidentimiz Sh.Sh.Mirziyoyev ham "Bu hayotda nimaga, qanday yutuq va natijalarga erishgan bo'lsak, ularning barchasi munis va mehribon onalarimiz tufaylidir. Shuning uchun biz xotin-qizlarimiz oldida doimo qarzдорlik hissi bilan yashaymiz. Ularga har qancha mehr va e'tibor ko'rsatsak, arziydi" deb ta'kidladilar. Chunki ayol oilaning ustuni, jamiyatga esa barkamol avlodni yetkazib beruvchi muhtaram zotdir. Ayol qanchalik aqlli, bilimli bo'lsa, u tarbiyalagan farzandlar ham har tomonlama barkamol bo'lib o'sadi. Shundan kelib chiqib, ayollarning har bir harakati alohida e'tirof etilib, jamiyatda o'z o'rnini, namunali ishlari bilan o'rnak bo'layotgan xotin-qizlarimizga "Mo'tabar ayol" ko'krak nishoni (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 02.04.2018 yildagi 257-son), "Ibratli oila" (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 02.09.2023 yildagi 437-son), "Oliy ta'lim a'lochisi" hamda "O'rta maxsus va professional ta'lim a'lochisi" (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 24.10.2022 yildagi 616-son), "O'zbekiston respublikasi veterinariya fidoyisi" va "O'zbekiston respublikasi chorvachilik fidokori" kabi yuksak e'tirof-ko'kak nishonlari ta'sis etildi.

Jamiyat taraqqiyoti esa mana shu munosabatlar to'kisligiga bevosita bog'liqdir. Shu bois, oilani himoya qilishga davlat siyosati darajasida e'tibor berilayotgan bir paytda xotin-qizlarni zo'ravonlikdan himoya qilish masalasini to'g'ri va ijobiy hal qilishda quyidagi masalalarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz:

- xotin-qizlarga nisbatan barcha shakldagi kamsitish va zo'ravonlikka yo'l qo'ymaslik;
- jamiyatda xotin-qizlarning huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni kuchaytirish;

- ayol va erkakning mas'uliyati, o'zlarining oiladagi burchini to'liq his qilishi, o'zaro hurmati va oilaviy muammolarning yechimini bafurja hal qilishida imkoniyatlar yaratish;

- ayollarning huquqiy madaniyati va diniy savodxonligini oshirish; - mahalla fuqorolar yig'inida ota-onalarning mafkuraviy, pedagogik, psixologik bilim saviyasini oshirib borish;

- ayollarning ilmi bo'lish darajasini oshirishni ta'minlashda targ'ibot va tashviqot ishlarini olib borish;

- telekanallar orqali oilaviy munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatadigan xorij seriallarini ko'paytirgandan ko'ra, milliy mentalitetimizga hos oilaviy munosabatlarni aks ettiradigan dasturlar sonini ko'paytirish;

- mahalla fuqorolar yig'inida psixologik treninglar tashkil etish va unga aholini qiziqtirish. - qizlarga zamonaviy ta'lim-tarbiya berishga ko'maklashish;

- xotin-qizlar ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarini yaxshilash;

Xulosa qilib aytganda, xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirish, huquq va qonuniy manfaatlariga so'zsiz rioya qilinishini ta'minlash, onalik va bolalikni muhofaza qilish, oilalarda ma'naviy ahloqiy muhitni mustahkamlash va sog'lomlashtirish jamiyat va davlat rivojining muhim mezonidir.

Zero, o'zbek ayoli To'maris, Bibixonimlar izdoshi bo'lib, kelajakka avlodlarga munosib vorislarni tarbiyalab, jamiyatga irodasi kuchli, matonatli, har sohada iqtidorli farzandlarni tarbiyalash-bugun onaman deydigan har bir ayolning vazifasidir.

O‘ZBEK AYOLI-O‘TMISH NAFOSAT, KELAJAK RAMZI

Niyozova Sitara Davronovna- Buxoro Davlat Pedagogika instituti

Maktabgacha ta’lim kafedrası o’qituvchisi

Ayolning baxtli bo‘lishi nafaqat oilada, balki butun jamiyatga o‘z ta’sirini o‘tkazadi. Uni e’zozlagan va hurmat qilgan millatning kelajagi bardavom bo‘ladi.

Qadimgi davrlarda ayol oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishga tegmagan, uning vazifasi erini g‘orda kutish, odam tutgan mamontni pishirish, uyni jihozlash, bolalarni tarbiyalash edi. O‘sha paytda odamlar guruh bo‘lib yashar, ayol o‘zi uchun erkak tanlay olmas edi. Erkak oilani yaratishni boshladi va o‘zi uchun sog‘lom ayolni tanladi. Kelajakda ayollar ovda ishtirok etishni boshladilar, ularning vazifasi hayvonni toshlar bilan tuzoqqa tushirish bo‘lgan. Bu ayolning asta-sekin erkaklar bilan tengligining dastlabki ko‘rinishi edi. Antik davrda, odamlarning ongi yanada rivojlandi, ko‘plab mamlakatlarda ayollarga sig‘inish, ularni qadrlash va tinglash yuzaga keldi. Qadimgi Yunonistonda ayollarning oila va jamiyatdagi o‘rni sof davlat topshirig‘i edi. Ayolning vazifasi eriga nima qilish kerakligini va uni qanday qilib to‘g‘ri bajarishini aytib berish, unga rahbarlik qilish edi. O‘sha paytda sevgi nikohlari bo‘lmagan, barcha munosabatlar va oilalar siyosiy manfaatlarga muvofiq ravishda qurilgan.

O‘zbekistonda yuz berayotgan iqtisodiy va ijtimoiy yuksalishlar ayollarning ijtimoiy hayotida ham jiddiy o‘zgarishlar yasamoqda. Jamiyat hayotining barcha sohalarini demokratlashtirish va inson huquqlarini qaror toptirish jarayonida gender jihat paydo bo‘ldi va yana rivojlanmoqda. Mustaqil O‘zbekiston rivojlanishining mazkur bosqichida ushbu sohada yuz berayotgan jarayonlar bizning respublikada ham, G‘arb va Sharqning yuksak darajada rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida ham katta ilmiy-amaliy qiziqish uyg‘otmoqda. Mamlakatimizda xotin-qizlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, ularning dasturiy ishlanmalari, innovatsion g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlash masalasiga davlat siyosati darajasida e’tibor qaratilmoqda. Opa-singillarimizning

ilm olishi, ularni kasb-hunarga o'qitish hamda bandligini ta'minlash, tadbirkorlikka keng jalb etish ustuvor yo'nalishlardan biriga aylandi. Yaqin-yaqingacha jamiyatimizda "o'qigan qiz shahar olib berarmidi, qizlar o'qishni emas, turmushga chiqishni o'ylashi kerak" mazmunidagi yanglish fikrlar tez-tez uchrab turardi. Bugun bu qarashlar eskirdi. Jamiyatimizning siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy qiyofasi o'zgarib, hayotimizda yangicha munosabatlar yuzaga kelyapti, odamlarimizda xotin-qizlarning ta'lim olishi borasida yangi qadriyatlar shakllandi.

Biz Yangi O'zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini bunyod etish sari dadil qadamlar qo'yyapmiz. Yangi Uyg'onish davri, avvalo, ilm-fan taraqqiyotiga, milliy ma'naviyat mustahkamligiga bog'liq. Bu o'tkir haqiqatni chuqur his qilgan holda xotin-qizlarning ta'limi olishi va ilm-fan bilan shug'ullanishi uchun davlatimiz tomonidan kafolatlar hamda imtiyozlar paketi joriy etilgani, yangi imkoniyatlar yaratib berilayotganiga to'xtalish lozim bo'ladi.

O'qish va uqishning erta-kechi yo'q. Buyuk davlat arbobi Indira Gandining shunday gapi bor: "Bitta qiz bolani o'qitsangiz, butun oilani o'qitgan bo'lasiz". Bu so'zlar bejiz aytilmagan. Buning zahirida hayotiy haqiqat borligini, albatta, hammamiz yaxshi bilamiz. Qizlarning ilmi bo'lishini rag'batlantirish uzoqni ko'zlab bosilgan muhim qadamdir. Bugungi talaba qiz ertangi kunda o'z sohasining etuk mutaxassisi bo'lishi bilan birga, ilmi, intellektual salohiyatli, keng dunyoqarashga ega farzandni tarbiyalaydigan ona ham bo'ladi. Ma'rifatli ayol o'z sohasida ham, oilada ham kelajakka daxldor to'g'ri qaror qabul qilinishiga munosib hissa qo'shadi. "Ayollarning jamiyatdagi, ijtimoiy - iqtisodiy, siyosiy, madaniy-ma'naviy sohalaridagi mavqei u kamol topishi intensivligi darajasining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Ayollarning mavqeini aks ettiradigan ma'lumotlar inson salohiyatini rivojlantirishda mamalakat erishgan real yutuqlarning, shaxsni uyg'un kamol toptirish va uning salohiyatini kompleks ro'yobga chiqarish maqsadida jamiyatning ayollar va erkaklarga teng imkoniyatlar berilgan ijtimoiy adolat sari borishi darajasining

xolis me'zoni hisoblanadi. Ayollarning ijtimoiy ma'lumotlarini tizimli tadqiq etishning muhimligi yana shu bilan izohlanadiki, O'zbekistonda jamiyat taraqqiyotining shiddatli o'zgarishi davomida ayollarning mavqeida jiddiy o'zgarishlar yuz berdi va yuz bermoqda. Yangi iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy realliklar ayollar uchun yangi imkoniyatlar yaratibgina qolmasdan, balki, eski gender ziddiyatlarini keskinlashtirdi.

Jamiyatimiz ayollar boshqaruvi bilan o'sib borishi bu davlatimizning rivojlanishi, uning jahon davlatlari qatorida turishiga yordam bermoqda desak adashmagan bo'lamiz. Yana shuni aytishimiz kerakki, davlat va jamiyat boshqaruvida ayollarning o'рни va mavqeini yanada mustahkamlash - islohotimizning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib qolaveradi. Bu esa har bir oilada ayolning o'рни, uning hurmat va mavqeini yana bir karra oshiradi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ayol borki oilamiz tinch, jamiyatimiz farovon.

Ayol oilada hurmat qilinsa, adolatli qaror chiqarilib, unga jamiyatda hamda oilada gullab yashanashida e'tibor berilsa, u erkak tomonidan berilganlarni yuz baravarini hadya etadi. Unga uy bersangiz, u jannatni yaratadi, unga farzand urug'ini qadasangiz u kelajak hadya etadi. Bu borada Rasululoh sollallohu alayhi vasallamning "Vidolashuv haji"da sahobiylarga qarata ayollar haqida aytgan vasiyatlarini keltirib o'tishimiz juda ham o'rinli bo'ladi: "Ayollar borasida Allohdan qo'rqinglar. Chunki sizlar Allohning omonati ila ularni qo'lga kiritdingiz va Allohning kalimasi bilan ularning farjlarini o'zlaringizga halol qilib oldingiz"

Ushbu hadisi sharifga binoan, Islom shariati ayollarni har qanday holat va ishlarda erkaklarga sherik qilgan desak, to'g'ri bo'ladi. Zero, ayol farzandlarni tarbiyalash, borasidagi xizmati oilani mustahkamlash yo'lida ham erkaklarga hamroh ekanidan dalolatdir. Er-xotin o'zaro inoq bo'lgan oiladan go'zal kelajak bunyod bo'ladi. Bunday kelajak esa jamiyat binosini barpo qilishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli ham ayol jamiyatning yarmi deyiladi. Balki, ayol yarmidan ham ko'proq ulushga ega. Zero, ayol bu – ona, rafiqqa, qiz va opa-singildir.

Ayolni ulug‘lash, unga oila gultoji, kelajak avlod tarbiyachisi, millat davomchisi sifatida ehtirom ko‘rsatish o‘zbek xalqiga xosdir. xotin-qizlarni ijtimoiy faollashtirish, huquq va manfaatlarini ta‘minlash, salomatligini mustahkamlash, intellektual salohiyatini ro‘yobga chiqarish, tadbirkorlikka jalb qilish kabi ustuvor yo‘nalishlardagi sa’y-harakatlar qamrovi tobora kengaymoqdaki, pirovardida ularning oilada ham, davlat va jamiyat hayotida ham nufuzi yuksalib bormoqda. Zero, xotin-qizlarning erkaklar bilan teng huquqliligi, oilaning, onalik va bolalikning davlat tomonidan muhofaza qilinishi O‘zbekiston Respublikasining Yangi Konstitutsiyasida ham mustahkamlab qo‘yilgan. Bugungi kunda o‘zbek ayollarining nafaqat oila va farzandlar tarbiyasidagi o‘rni, balki, mamlakatimiz taraqqiyotiga qo‘shayotgan hissasi ham beqiyos.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, ayol go‘yo qalb gavhari. Ayol borki, olam munavvar. Ona – mehribonlik timsoli! Unga yaxshilik qilish esa dunyoda baxt, oxiratda saodatga erishish sabablaridandir. Shunday ekan, onamizning nurli yuzlariga tabassum ila boqib, mehribonlik va oilaviy mehr-muhabbat asosida hayot kechirish barchamizga nasib etsin!

YANGI O‘ZBEKISTONDA AYOLLARNING ILM -FAN TARAQIYOTI VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O‘RNI

***Atayeva Sarvinoz Rustamovna-
Buxoro Davlat pedagogika instituti
2-bosqich magistranti***

Bejiz Abdulla Avloniy: “Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”, degan emas. Darhaqiqat, oilada farzand tug‘ilishi bilan uning ota-onasi va yaqinlari, avvalo, uni tarbiya qilish haqida qayg‘uradilar. Talim tarbiyaning ijtimoiy, iqtisodiy hamda siyosiy hayotimizda o‘rni shunchalik kattaki uni o‘rnini hech narsa bosolmaydi. Ta‘lim tarbiyaga ehtiyojlariga pul sarflamagan davlat kelajakda xibisxonalariga pul sarflaydi. Darhaqiqat, ta‘limga sarflangan pullar o‘z maxsulini darrov bermasada,

10-20 yildan keyin jamiyat hayotida bo'lgan ijobiy ta'sirini ko'rishimizning mumkin.

Shu sababli hozirgi paytda hukumatimiz bola tarbiyasiga, xotin-qizlarning ta'lim olish masalalriga juda katta mablag' sarflamoqda. O qituvchi maqomi esa Konstitutsiyaga kiritilib, davlat himoyasiga olinmoqda.

Qadimdan bola tarbiyasi bilan asosan ona shug'ullangan, ota esa oilasini iqtisodiy tamondan ta'minlash burchi yuklatilgan. Ayol farzandi bilan ko'p vaqtni o'tkazar ekan u albatta o'qimishli, saviyasi baland inson bo'lishi lozim. Shu yo'nalishda yurt boshimiz tomonidan xotin qizlarning ta'lim olishligi haqida qayg'uradi;

Jumladan, 2022-2026 yillarda xotin-qizlarning mamlakat iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotining barcha jabhalarida faolligini oshirish bo'yicha Milliy dasturni 2022-2023 yillarda amalga oshirishga qaratilgan **kompleks chora-tadbirlar rejasida** Xotin-qizlarga ta'lim olishlari uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratish, ularning ilmiy salohiyati va malakasini tizimli oshirib borishni qo'llab-quvvatlash maqsadida **2022/2023 o'quv yilidan** boshlab:

a) oliy ta'lim muassasalari, texnikum va kollejlarda, shu jumladan, sirtqi va kechki ta'lim shaklida o'qiyotgan xotin-qizlarning ta'lim kontraktlarini to'lash uchun **7 yil muddatga foizsiz** ta'lim kreditlarini moliyalashtirish maqsadida tijorat banklariga **Davlat byudjetidan har yili 1,8 trillion so'm** resurs mablag'lari yo'naltirish.

b) davlat oliy ta'lim muassasalarining magistratura bosqichida o'qiyotgan **barcha xotin - qizlarning kontrakt to'lovlarini** qaytarish shartisiz qoplash maqsadida, **Davlat byudjetidan har yili kamida 200 milliard so'm** moliyalashtirish.

v) xorijiy oliy ta'lim muassasalarining bakalavriat ta'lim dasturlari bo'yicha – **50 nafar**, magistratura ta'lim dasturlari bo'yicha – **10 nafar** xotin-qizlarga **har yili «El-yurt umidi» jamg'armasi orqali qo'shimcha grantlar** ajratib borish ishlari amalga oshirib borilmoqda.(1)

Bularning barchasining davlatning xotin qizlarga bo'lgan mexribonligi va ayollar o'rtasida oliy ma'lumotli, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlash, shuningdek xotin – qizlarning jamiyatdagi mavqeini ko'tarishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konstepstiyasining maqsadli ko'rsatgichlarining Beshinchi tashabbusi sifatida — o'quvchi-qizlarni ijtimoiy faol hayotga jalb qilish ko'rsatilgan bunda Umumta'lim maktablarining 10-11-sinf o'quvchilari uchun «Tikuvchilik» yo'nalishi bo'yicha sinf xonalarini jihozlash; Umumta'lim maktablarida «Tikuvchilik», «Oshpazlik» va «Qandolatchilik» yo'nalishlaridagi to'garaklarga o'quvchi-qizlarni jalb etish; Umumta'lim maktablarining 10-11-sinf o'quvchilari uchun «Oshpazlik» va «Qandolatchilik» yo'nalishlari bo'yicha sinf xonalarini jihozlash; «Oshpazlik» va «Qandolatchilik» yo'nalishlariga o'quvchi-qizlarni jalb etish; Umumta'lim maktablarining 10-11-sinflari o'quvchilari uchun «Sartarosh» va «Kosmetolog» yo'nalishlari bo'yicha sinf xonalarini jihozlash; «Sartarosh» va «Kosmetolog» yo'nalishlariga o'quvchi-qizlarni jalb etish nazarda tutilgan. Bu o'z navbatida yosh qizlarni turmush hayotga tayyorlash bilan bir vaqtda ularning mustaqil pul ishlab topish, bozor iqtisodiyotida o'z o'rnini topishiga yordam beradigan muhim jarayondir.

YANGI TAHRIRDAGI KONSTITUTSIYAMIZDA -AYOLLAR VA YOSHLARNING YUKSAK O'RNI

Ro'ziyeva Feruza

Buxoro davlat pedagogika intituti pedagogika va psixologiya yo'nalishi

2-bosqich magistranti

O'zbek xalqining huquqiy madaniyati tarixida xotin-qizlar huquqi alohida e'tiborga sazovor. «...O'rta Osiyo xalqlarining urug'chilik-qabilaviy hayoti sharoitida ayollar asosan yuqori martabalarni egallab, juda hurmat-izzatda bo'lganlar. Qadimiy zamonlardagi O'rta Osiyo xalqlarining adabiy yodgorliklari, xalq og'zaki ijodi etnograf M.O.Kosvenning «Matriarxat» asarida, shveytsariyalik olim I.Ya.Baxofen «Onalik huquqi» kitobida, ingliz tadqiqotchisi R.Briffolt uch

tomlik «Onalar» asarida ilgari surgan ko'pgina odilona g'oyalarni tasdiqlaydiki, bu g'oyalar ibtidoiy madaniyatning (olovni o'zlashtirish, hayvonlarni qo'lga o'rgatish, o'simliklarni parvarish qilish, turar joy bunyod etish, kiyim-kechak, poyabzal, sopol idishlar va hokazolar yasash) asoschilari sifatida ayollarning jamiyatda kattagina rol o'ynaganliklari haqidadir.⁵Prezident Shavkat Mirziyoyev 2022 yilda mamlakat Konstitutsiyasining yangi loyihasi tayyorlanishini ma'lum qildi. Yangi konstitutsiyada bolalar mehnatiga yo'l qo'yimaslik masalasi aks ettirilib, ekologiyaga oid maxsus bob kiritiladi. 7 dekabr kuni prezident Shavkat Mirziyoyev konstitutsiyaning 29 yilligiga bag'ishlangan bayram tabrigida asosiy qonunning yangi loyihasi haqida so'z ochdi. Jumladan u o'z nutqida shunday dedi: «Bugungi shiddatli davr bizdan zamonga mos harakat va o'zgarishlarni talab etmoqda. Ana shunday talabga javob beradigan mukammal Konstitutsiyaga ega bo'lish uchun Asosiy qonunimizning yangi loyihasini tayyorlashimiz, uni umumxalq muhokamasiga qo'yib, bildirilgan takliflar asosida takomillashtirish, ushbu muhim siyosiy hujjatni 2022 yil O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 30 yillik bayrami nishonlanadigan kunlarda qabul qilish, o'ylaymanki, milliy davlatchilik an'analarimizga, xalqimiz manfaatlariga munosib ish bo'ladi».Davlat rahbari konstitutsiyaning yangi loyihasida bolalar mehnatiga yo'l qo'yimaslik, nogironlar, keksa avlod vakillarining huquqlarini ishonchli himoya qilish masalalari aks ettirilishi va ekologiyaga oid maxsus bob kiritilishini ta'kidladi. mamlakatimizda 2023 yil 30 aprel kuni o'tkazilgan referendumda ishtirok etgan fuqarolarning 90,21 foizi yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizni yoqlab ovoz berdi.**O'zbekiston Konstitutsiyasining yangi tahrirda qabul qilinishi "Inson sha'ni va qadr-qimmatini uchun" tamoyili asosida xalq farovonligini yanada yuksaltirish, inson, fuqarolik jamiyati va davlatni jadal rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratadi.** ⁶yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 58-moddasida "Davlat xotin-qizlar va erkaklarga

⁵ «Gazeta.uz» rasmiy sayti

⁶ Yangi tahrirdagi konstitutsiya 14-b

jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek davlat va jamiyat hayotining boshqa sohalarida teng huquq hamda imkoniyatlarni ta'minlaydi", deb belgilangan. Shuni alohida takidlab o'tish joizki ayollarga buguni kunda har bir sohada ayollarning ijtimoiy hayotdagi o'rnini beqiyos shuni misol qilib aytishimim mumkinki ⁷Ayollarning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda gender tenglik masalasi barcha davlatlarda muhim masalalardan biri bo'lib kelgan. Zero, xotin-qizlarning jamiyat hayotining barcha sohalaridagi faol ishtiroki mamlakat barqarorligi va farovonligining kafolati hisoblanadi. Bu borada BMT Bosh kotibi Antonio Guterrish: "Qaerdaki siyosiy va ijtimoiy hayotda xotin-qizlar faol ishtirok etayotgan bo'lsa, o'sha joyda iqtisodiyot o'smoqda, barqarorlik mustahkamlanmoqda va fuqarolarning farovonligi yuksalmoqda" deb ta'kidlagan. Ushbu so'zlarning tasdig'i sifatida dunyoning ayol rahbarlari – Litvani 10 yil davomida boshqargan Dalya Gribauskayte, Xorvatiyani 5 yil davomida boshqargan Kolinda Grabar-Kitarich, 16 yil davomida Germaniyaning Federal kansleri bo'lgan Angela Merkel, 2017 yildan buyon Singapur prezidenti sifatida faoliyat yuritib kelayotgan Halima Yoqub o'z faoliyati davomida davlatning iqtisodiy o'sishini ta'minlagani, kuchli ijtimoiy siyosat olib borgani, korrupsiyaga qarshi qurash ishiga bemisli hissa qo'shganini misol keltirish mumkin. Xotin-qizlarning jamiyatdagi rolini oshirish sohasidagi islohotlar o'z natijalarini bermoqda. Xususan, 190 ta davlat parlamentlarini birlashtirgan Parlamentlararo Ittifoq ma'lumotiga ko'ra, O'zbekiston parlamentida ayollar ishtiroki ko'rsatkichi bo'yicha 128-o'rindan 45-o'ringa ko'tarildi. Bu esa AQSh, Kanada va Avstraliyadan yuqori, deganidir. Boshqaruv lavozimidagi xotin-qizlar ulushi 27 foiz, partiyalarda – 48 foiz, oliy ta'limda – 49 foiz, tadbirkorlikda – 35 foizga yetdi. Bugungi kunda ayollarimiz ijtimoiy-siyosiy sohadagi huquq va erkinliklari ushu yangi konstitutsiyamiz orqali mustahkamlab qo'yildi, yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 42-moddasida: "Homiladorligi yoki bolasi borligi sababli ayollarni ishga qabul qilishni rad etish, ishdan bo'shatish va

⁷ <http://www.insonhuquqlari.uz/oz/news/m11886>

ularning ish haqini kamaytirish taqiqlanadi”, deb belgilandi. Yana shuningdek
⁸Konstitutsiyaning yangi tahririga asosan: Inson bilan davlat organlarining o‘zaro munosabatlarida yuzaga keladiga qonunchilikdagi barcha ziddiyatlar va noaniqliklar inson foydasiga talqin etiladi.

Konstitutsiyaga o‘qituvchilar haqida modda qo‘shildi. U ikki banddan iborat:

- O‘zbekiston Respublikasida o‘qituvchining mehnati jamiyat va davlatni rivojlantirish, sog‘lom, barkamol avlodni shakllantirish hamda tarbiyalash, xalqning ma‘naviy va madaniy salohiyatini saqlash hamda boyitishning asosi sifatida e‘tirof etiladi.

- Davlat o‘qituvchilarning sha‘ni va qadr-qimmatini himoya qilish, ularning ijtimoiy va moddiy farovonligi, kasbiy jihatdan o‘sishi to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qiladi.

Shu tariqa, ustozlar huquq sohasi vakili bo‘lmagan, lekin oliy qonunda alohida tilga olingan yagona kasb egalariga aylandi.

Imtiyozlar qonunda yozib qo‘yilishi shart emas; Yangi konstitutsiyaning 19-moddasi (avvalgi 18-modda) – fuqarolarning jinsi, millati, mavqeyi va hokazolardan qat’i nazar qonun oldida tengligi haqida. Bu moddaning 2-qismi quyidagicha o‘zgarmoqda: Imtiyozlar faqat qonunga muvofiq belgilanadi va ijtimoiy adolat prinsiplariga mos bo‘lishi shart.

Xulosa o‘rnida shuni aytishim mumkinki bugungi kunda inson manfaatlari har qanday narsadan ustun ekanligi qonunan belgilab mustahkamlab qo‘yildi. Faqatgina biz jamiyat a‘zolaridan talab qilinadigan yagona narsa o‘zimiz yaratgan ushbu qonun qoidalarga o‘z o‘rnida amal qilish va uni buzilishga yo‘l qo‘ymaslikdab iborat zero, qonunlar qachonki insonlar unga so‘zsiz amal qilgandagiga qonun hisooblanadi va jamiyatda tartib intizon o‘rnatiladi. O‘ylaymanki har qanday jamiyatning va davlatning ertani kuni qanday

⁸ <https://kun.uz/uz/news/2023/05/02/yangi-konstitutsiya-10-ta-asosiy-ozgarish>

bo'lishi ayniqsa ayollarga va ularning bugungi dunyoqarashi ostida kamol topib kelayotgan yoshlarga bog'liq

THE PLACE OF WOMEN IN THE NEW STATE ADMINISTRATION OF UZBEKISTAN

Sharipova Sadaf
3rd grade, Faculty of Arts
Bukhara State University
Gmail: sadafsharipova3@gmail.com

When look historical context: Historically, Uzbekistan faced gender disparities in political representation. However, recent reforms have sought to rectify this imbalance. Notably, the election law now mandates that political parties nominate at least 30% female candidates for parliament. While progress has been made, underrepresentation persists across all levels of government. “Despite universal suffrage in Uzbekistan, survey data from the Public Opinion Centre reveals that 64% of urban and 50% of rural women believe that men have greater opportunities to exercise their political rights.” This succinctly captures the sentiment regarding gender disparities in political participation within Uzbekistan. The perception of unequal opportunities underscores the need for continued efforts to promote gender equality and empower women in the political sphere. "Gender roles in the Uzbek economy have undergone shifts during both the Soviet period and the subsequent era of independence. While the Uzbek state has implemented programs to enhance economic opportunities for women, several persistent challenges remain. Firstly, sex-Segregated Labor Market: The labor market in Uzbekistan remains divided along gender lines. Women often find themselves in sectors where they are underrepresented, and their wages tend to be lower as well as unskilled personnel in non-production sectors are predominantly women. Lastly, women face restrictions on night shifts and overtime work. Additionally, lack of Legislation Against Sexual Harassment: As of 2003, there was no specific law addressing sexual harassment in Uzbekistan.

This absence of legal protection leaves women vulnerable in workplaces. It should be noted that, Early Retirement for Mothers: Mothers with disabled children or multiple dependents can retire as early as age 50, which is up to five years before the stipulated retirement age. This policy recognizes the additional responsibilities and challenges faced by mothers in caring for their families. Efforts to address these issues are crucial for advancing gender equality and ensuring that women play an active role in Uzbekistan's economic development. We should highlight that, while progress has been made, there is still work to be done to create a more equitable and inclusive environment for women in the country.

In the first place, we can see emphasize on Uzbekistan's Actions Strategy for 2017-2021 prioritizes several tasks related to women's advancement. These include: 1) Enhancing socio-political activity; 2) Strengthening women's role in government and society; 3) Ensuring employment opportunities for female vocational college graduates; 4) Promoting women's entrepreneurship; 5) Strengthening family foundations. Coupled with Sustainable Development Goal No. 5. Including Uzbekistan aligns its efforts with Sustainable Development Goal No. 5, which emphasizes gender equality and women's empowerment. Not only, but also we should mentioned that recent Achievements: The new Parliament boasts a doubled representation of women, with 25% women senators and 32% women MPs³. Moreover, Local councils (Kengashas) also witness increased female participation, with 25% women MPs. In 2020, over 61,500 women successfully completed short-term vocational courses. Remarkably, even amidst the challenges posed by the pandemic, the count of women entrepreneurs surged by 2,744, reaching a substantial total of 172,700. This growth underscores the resilience and determination of women in Uzbekistan's entrepreneurial landscape. The Oliy Majlis Senate Committee on Women and Gender Equality operates efficiently, and the establishment of the Republican Social Council of

Women marks a significant step. Notably, approximately 20 normative legal acts have been enacted to operationalize the provisions outlined in these laws. Furthermore, the practice of mandatory gender-related legal scrutiny for legislative acts has been successfully introduced. These concerted efforts demonstrate Uzbekistan's commitment to advancing gender equality and ensuring women's rights within the legal framework.

Conclusion: Despite notable progress, persistent challenges continue to shape the landscape of gender equality in Uzbekistan. Comprehensive initiatives are actively addressing these obstacles, aiming to strengthen women's capabilities, foster leadership qualities, and amplify their overall influence. Uzbekistan's unwavering dedication to achieving gender parity remains integral to its ongoing democratic transformation. It should be noted that, this thesis is a concise overview, and further research can delve into specific policies, case studies, and individual success stories. Women's empowerment remains a dynamic process, and Uzbekistan's commitment to inclusivity will shape its future trajectory.

4- SHO'BA

ILM-FANNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI CRITERIA OF UTERINE MYOMA DURING PREGNANCY

Khatamova Matluba Tilavovna-

Bukhara State Medical Institute

named after Abu Ali ibn Sino, Uzbekistan, Bukhara

Department of obstetrics and gynecology №2

Uterine fibroids (leiomyomas) are one of the most common tumors of the female genital area. This disease is diagnosed in 20-27% of women of childbearing age. In recent decades, uterine myoma by the time of the implementation of the childbearing function is noted in an increasing number of cases, since due to social motives, women postpone the birth of children to a later period of reproductive age, which is confirmed by ultrasound. In this regard, it is

quite logical that they increasingly have questions about the possibility of becoming pregnant in the presence of uterine fibroids or after its removal, about its impact on the course of pregnancy and childbirth.

Uterine fibroids in and of themselves are not a cause that prevents pregnancy and leads to infertility, but it can be quite difficult for women with this disease to conceive a child. It all depends on the number, location and size of the myomatous node. Myoma can compress the fallopian tubes, deform them, thereby disrupting the process of free movement of spermatozoa and, as a result, fertilization. Also, a myomatous node, if it is in close proximity to the implantation site, can disrupt its proper course and, as a result, lead to spontaneous miscarriages.

Small knots located in the muscular layer of the uterus practically do not affect the process of embryo implantation. As a rule, during such a pregnancy, complications do not occur.

PURPOSE OF THE STUDY

Fibroids Variability uterus at different stages of pregnancy based on ultrasound.

Based on the purpose of the study, the gynecologist chooses the most appropriate method:

- Transabdominal (external). The specialist moves the ultrasound transducer across the patient's abdomen, determining the location and approximate size of the tumor;
- Transvaginal (internal). The sensor is inserted deep into the vagina, which allows you to study the structure of the tumor. The method is not suitable for women allergic to latex;
- Hysterography. Before an ultrasound, a contrast agent (usually saline) is injected into the uterine cavity, which helps to assess the degree of deformation of the organ.

With any method, myomatous nodes are defined as neoplasms of a round or oval shape, having a clear contour and a layered structure:

- an intramural node is formed in the muscle layer and creates a picture of a reduced density of the affected area;
- the submucosal node grows into the uterine cavity and looks like an oval formation on ultrasound;
- the subserous node changes the outer contour of the uterus.

Uterine fibroids is one of the most common gynecological pathologies, its incidence is 70 - 85%. Currently, uterine fibroids are increasingly being diagnosed at a younger age in women, leading an active sex life and planning a pregnancy.

In most women with uterine fibroids, the disease is asymptomatic and is detected at the first visit to the doctor about pregnancy by chance due to the high resolution of modern ultrasound equipment.

So, uterine fibroids... What is it? How to relate to this and what to do about it if pregnancy has already begun

Uterine fibroids (leiomyoma, fibromyoma, fibroma)- This is a benign proliferation of altered smooth muscle cells in the muscular layer of the uterus. It is established that the oncological degeneration of fibroids is not high (about 0.3%). Since pregnancy develops in the uterine cavity, and fibroids in the muscular layer of the uterus, there is no direct negative effect on each other.

There are a number of features of the course of pregnancy in the presence of fibroids. First of all, in the presence of uterine fibroids, the threat of abortion develops somewhat more often (in every 4-5 patients with uterine myoma), although spontaneous miscarriages are observed in 4-5%, which is no more than the population risk of miscarriage. This is due to some increased contractile activity of the uterus in the presence of fibroids. Therefore, such preventive measures as limiting stress and physical activity, sufficient sleep, herbal sedatives (valerian, motherwort), Magne-B6, vitamin E will not interfere in any case. An

early first visit to the doctor will allow you to orient yourself in advance and be alert when symptoms of a threatened abortion appear, and, if necessary, start treatment.

Sometimes the threat of abortion is associated with the so-called. power failure in the nodes. The fact is that the nodes of fibroids are most often not very well supplied with blood. As pregnancy increases and the uterus stretches, a significant decrease in the amount of blood flowing to the node is possible. A focus of hypoxia occurs in the node, an inflammatory reaction develops, which is accompanied by significant pain sensations, an increase in the tone of the uterus. This requires a quick diagnosis. Most often, timely treatment can overcome the difficulties that have arisen. In rare severe cases, urgent surgical attention may be required.

When the fibroid nodes are located closer to the uterine cavity (the so-called submucosal location of the node) and the fetal egg is attached in close proximity to the node or directly above it, the frequency of spontaneous miscarriages, including missed pregnancies, increases. This is due to the fact that in the area of the nodes it is often impossible to properly form the placenta. Inadequate attachment of the placenta leads to malnutrition of the fetus, its partial detachment is possible and, as a result, the development of pregnancy stops.

Childbirth on the background of uterine fibroids can sometimes also occur with deviations from the norm. Large fibroid nodules located near the cervix may be a mechanical obstacle to the fetus being born. In such cases, there is a need for a caesarean section. It should be noted that during such operations in highly qualified obstetric and gynecological institutions, parallel removal of nodes is possible. In the natural course of events in childbirth, women with uterine myoma often experience disorganized labor activity, weakness, which requires careful individual monitoring during childbirth and timely resolution of the issue of caesarean section in case of deviation from the normal course of childbirth. In the

third stage of labor (when the child's place is separated and born), incomplete separation of the placenta is somewhat more common, decrease in uterine contractility. These complications are fraught with increased blood loss and usually the doctor purposefully carries out a set of preventive measures.

In the postpartum period, there is often a slow regression of the uterus, especially with a large number of nodes. More often, the appointment of reducing agents, physiotherapy is required.

All of the listed complications in the presence of uterine fibroids are not always, but the doctor, observing the course of pregnancy in a woman with uterine fibroids, always thinks about them. In this regard, additional ultrasound studies are carried out during pregnancy, which allow assessing the development of the fetus, monitoring the size of the nodes. At the slightest suspicion of impaired functioning of the placenta (placental insufficiency), when the first signs of malnutrition appear in the nodes, preventive metabolic therapy is prescribed to prevent severe complications.

MATERIALS AND METHODS OF EXAMINATION

Uterine fibroids occur in interstitial, subserous and submucosal variants [1,2]. In 408 pregnant women with uterine fibroids, a total of 1318 ultrasound examinations were performed. In 55.88% of patients, the fibroid diameter was 3-5 cm, in 37.01% - 6-10 cm, in 7.11% - more than 10 cm. In 71.57% of patients, the fibroids were localized in the body of the uterus.

Types of interstitial fibroids

An interstitial myomatous node growing towards the uterine cavity is called an interstitial myomatous node with centripetal growth; deforming the uterine cavity - interstitial-submucosal fibroids. An interstitial myomatous node growing towards the abdominal cavity, protruding outward, is called interstitial-subserous. Myoma can be single, although many myoma nodes are most often diagnosed.

Interstitial nodes -the most common type of fibroids, they account for up to 50-60% of all detected myomatous nodes. In most cases, the process is localized in the body of the uterus, and only 5% of patients have cervical fibroids. For the most part, the disease is detected in women of reproductive age, most often 30-45-year-old patients turn to the doctor.

THE REASONS

In the smooth muscle fibers of fibroids, compared with the cells of normal myometrium, there are a large number of receptors for progesterone and estradiol. The current understanding of the development of fibroids is based on the hormonal theory, with hormonal imbalance, morphological restructuring of the myometrium occurs, which can increase both due to hyperplasia of smooth muscle cells and hypertrophy.

In addition to the hormonal aspect, there is a version about the occurrence of the disease against the background of a change in the body's immune reactivity, due to existing chronic foci of infection, since the node often forms around an inflammatory or endometrioid focus. There is also a version of the hereditary predisposition of patients to the disease.

Unfavorable factors that can provoke the appearance of fibroids are frequent injuries (abortions, curettage, etc.), obesity, late reproductive age, smoking, taking COCs, and inflammatory processes.

SURVEY RESULTS

Intramural myoma was detected in 68.87%, subserous - in 18.38%, submucosal - in 12.74% of cases. 9.46% of women had an abortion, 24.92% had a threatened abortion, 12.96% had preterm birth, and 18.87% had a threat of preterm birth. Of the 33 patients with abortion, in whom the localization of fibroids was studied, an intramural node was detected in 25, subserous - in 5, submucous - in 3. 14, more than 10 cm - in 3 women.

Subserous nodes of fibroids can be single or multiple. Single nodes are enclosed in a special capsule consisting of muscle fibers, and multiple nodes can be located intramurally, that is, in the thickness of the muscle layer. The size can range from a few millimeters to several centimeters. It is also called interstitial subserous uterine fibroids.

The tumor can have both a wide base, attached to the muscular wall, and a thin stalk. In some cases, it is freely located in the abdominal cavity or localized in the ligaments of the uterus. The growth rate depends on whether it is simple or proliferating (that is, capable of increasing in size).

Reasons for the formation of subserous uterine fibroids

Risk factors include:

- hormonal imbalance,
- chronic infectious diseases,
- diseases of the thyroid gland and adrenal glands,
- obesity,
- stress,
- heredity.

If your mother and grandmother had fibroids, you are at increased risk.

Termination of pregnancy, lack of childbirth and breastfeeding, chronic diseases of the female genital area and long-term use of oral contraceptives can also cause the development of the disease.

Subserous uterine fibroids and pregnancy

In most cases, this problem does not prevent pregnancy and childbirth. However, tumors that are large and thin-stalked (which increases the risk of torsion) can still lead to complications. In addition, it disrupts the hormonal background, which affects the muscles of the uterus and can contribute to miscarriages and premature births. Pregnancy in a woman with fibroids requires increased attention from doctors.

CONCLUSIONS

Thus, the statistical analysis did not reveal any dependence of the abortion rate on the size of the fibroids, its localization; the frequency of threatened abortion increased with an increase in the size of the fibroids. Premature birth and the threat of preterm birth were more common with submucosal myoma and tumor localization in the isthmus of the uterus.

VIRTUAL TA'LIM PLATFORMASI ASOSIDA ROBOTOTEXNIKA VOSITASIDA O'QUVCHILARDA DASTURLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

G. Y. Buronova- BuxDU "AT va raqamli texnologiyalar"

kafedrasi dotsenti, p.f.f.d.

O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi ishlab chiqarish jarayonlarini, biznes modellarini va aloqa usullarini tubdan o'zgartirishga olib keladi. Yangi texnologiyalar nafaqat bozorlarni, balki ishlab chiqarish tamoyillarini ham o'zgartiradi. Ularda asosiy e'tibor "aqlli" texnologiyalarni rivojlantirish, avtomatlashtirish va robotlashtirishga qaratilgan. Kasbiy sohadagi robototexnika zamonaviy mahsulotlar va texnologiyalarning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bundan tashqari, robototexnika zamonaviy texnologik madaniyat va umuman inson faoliyatining bir qismiga aylanmoqda.

O'zbekiston Respublikasi milliy o'quv dasturiga ko'ra matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi — aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarni tuza olish, kundalik faoliyatda turli diagramma, chizma va modellarni o'qiy olish, inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan, qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan foydalana olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi. Mazkur kompetensiyalar umumta'lim fanlari orqali o'quvchilarda shakllantirishda boshlang'ich sinflardan boshlab robototexnika elementlarini

o'quv fanlari tarkibiga kiritish juda zarur. Shuningdek, har bir umumta'lim fanining mazmunidan kelib chiqqan holda o'quvchilarda fanga oid umumiy kompetensiyalar ham shakllantiriladi. Milliy o'quv dasturi umumiy ta'lim mazmuni va tuzilishining asosiy kontseptsiyasiga ko'ra, robototexnika va dasturlashning ijtimoiy ahamiyati uning umumiy ta'limning zaruriy elementiga aylanib borayotganligini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, robototexnika zamonaviy fanlar tarkibini joriy etishning umumiy namunasini takrorlaydi: u rasmiy ta'lim elementiga aylanishidan oldin, u norasmiy ta'lim (doiralar, musobaqalar, olimpiadalar va hk) doirasida sinovdan o'tkaziladi.

Robototexnikani rivojlantirish bo'yicha darsdan tashqari ishlar, qoida tariqasida, umumta'lim fanlari, birinchi navbatda informatika fanining maqsad va vazifalari bilan bog'liq holda amalga oshiriladi. Ushbu faoliyat jarayonida turli yosh toifalari va tayyorgarlik darajalarini inobatga olib mashg'ulotlarni tashkil etish- robototexnikani o'rganishda qiziqarli va qimmatli tajriba to'planishiga asos bo'ladi. Boshlang'ich sinfdan boshlab o'quvchilarda robototexnikaga bo'lgan qiziqishni uyg'otish orqali yoshlikdan tanqidiy va mantiqiy fikrlash, texnik ijodkorlik, kreativ g'oyalarni loyihalash kabi jihatlarni rivojlantiradi. Keyinchalik robototexnika bo'yicha mustaqil loyihalar yaratish jarayonida modellashtirish, integral tizimlar, kiberxavfsizlik, bulutli hisoblash, kengaytirilgan haqiqat, Big Data, suniy intellekt sohalariga qiziqish paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

Maktabga informatika va kompyuter texnologiyalari asoslarini joriy etish tajribasiga asoslanib shuni ta'kidlash mumkinki, robototexnika o'quv mazmunining, birinchi navbatda, informatika kursining yangi va juda muhim elementiga aylanib bormoqda. Shu bilan birga, robototexnikani joriy etish ikki jihatdan amalga oshiriladi: o'rganish predmeti va o'qitish vositasi sifatida. Hozirgi vaqtda robototexnika elementlari "Informatika" va "Texnologiya" umumta'lim fanlari tarkibida o'rganilmoqda. O'qitish vositasi sifatida robototexnika imkoniyatlari hali to'liq ko'rib chiqilmagan. Sinfdan tashqari mashg'ulotlar orqali robototexnikani o'rganish bu muammoni hal qilishga yordam beradi.

Amerika Qo'shma Shtatlari Xalqaro taraqqiyot agentligi (USAID) bilan olib borilayotgan «O'zbekiston — Barkamollik uchun ta'lim dasturi» loyihasi doirasida Cambridge University Press nashriyotining 5–11 sinflar uchun informatika va axborot texnologiyalari darsliklari tanlab olindi va mahalliylashtirildi. 2022–2023 o'quv yilidan boshlab bu darsliklar maktablarga joriy qilinadi. Milliy dasturda ta'lim muassasalari faoliyatiga katta urg'u berilgan bo'lib, sinfdan tashqari ishlarning rolini oshirishni taklif qiladi, bu esa o'z navbatida sinf-dars tizimidan "chiqib ketib" o'z-o'zini anglash uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi va har bir o'quvchining mustaqil ijodiy rivojlanishida sinfdan tashqari dars mashg'ulotlarni ko'proq tashkil etishga asos bo'ladi. Bularning barchasi informatika bo'yicha sinfdan tashqari ishlarni robototexnika vositalaridan foydalangan holda tashkil etish nafaqat uning rivojlanishiga, balki milliy ta'lim dasturida ko'rsatilgan matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi natijalariga erishish uchun poydevor bo'lishini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, sinfdan tashqari ishlarni "sinov maydonchasi" deb ham hisoblash mumkin, bu erda metodik yondashuvlar ishlab chiqiladiki, keyinchalik bu tavsiyalar yuqori natija ko'rsatganda informatika umumiy o'quv kursi tarkibiga kiritish ham mumkin.

Milliy o'quv dasturiga muvofiq, umumiy ta'limning asosiy vazifasi yangi bilimlarni egallash va ijtimoiy tajribani o'zlashtirishga qaratilgan faoliyatning tarkibiy qismlari sifatida innovatsion o'quv faolayatini rivojlantirishdir. To'rtinchi texnologik inqilobni amalga oshirish sharoitida, xususan, "katta ma'lumotlar" (Big Data) hodisasining paydo bo'lishi, innovatsion o'quv faolayatining rivojlanishi alohida ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, innovatsion o'quv faolayatini shakllantirishda metodik vosita sifatida robototexnikadan foydalanish deyarli ko'rib chiqilmagan. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, bunday foydalanish moddiy va axborot texnologiyalarining yaqinlashishi (interpenetratsiyasi) sifatida robototexnika to'g'risida kengroq g'oyalarni shakllantirishni nazarda tutadi. Maqolada biz ushbu

sohalarning har birining sifat xususiyatlarini saqlab, yaqinlashuvni ikki xil sohalarning yaqinlashuvi deb tushunamiz. Bunday holda, har doim aytilgan yaqinlashuvning asosini aniq aniqlash mumkin. Robototexnika uchun qo'llaniladigan ushbu tushuncha hali uslubiy shaklini olmagan.

Yuqoridagilar bilan bog'liq holda quyidagi ziddiyatlarni shakllantirish mumkin:

- robototexnika informatika predmeti doirasida ta'lim natijalariga erishish uchun foydalaniladigan o'qitish vositasi sifatida ahamiyati va ushbu vositadan foydalanishga imkon beradigan yondashuvlarning yetishmasligi;

- robotlarni loyihalash va ularni boshqarish uchun dasturiy ta'minotni ishlab chiqish jarayonida universal ta'lim harakatlarini shakllantirish imkoniyati va bu shakllanishni ta'minlaydigan metodologiyaning etishmasligi;

- bir vaqtning o'zida innovatsion o`quv faolayati shakllanishi va ushbu qobiliyatlarni amalga oshiradigan metodologiyaning yo'qligi bilan robototexnikani o'zlashtirish uchun asosiy umumiy ta'lim Milliy o`quv dasturi tomonidan taqdim etiladigan sinfdan tashqari ishlar uchun imkoniyatlar.

Yuqorida keltirilgan qarama-qarshiliklarni hal qilish zarurati tadqiqot muammosini belgilaydi: boshlang'ich maktab o'quvchilarining sinfdan tashqari ishlarida innovatsion ta'lim harakatlarini shakllantirish uchun robototexnika vositalaridan foydalanish metodikasini ishlab chiqish.

Agar informatika va axborot texnologiyalari fanidan sinfdan tashqari mashg'ulotlar davomida robototexnika rivojlanishi quyidagi metodologiyalar asosida amalga oshirilsa:

- robototexnika vositalaridan foydalangan holda informatika fanidan sinfdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida beshinchi-to'qqizinchi sinf o'quvchilari o'rtasida bir vaqtning o'zida innovatsion o`quv faolayati shakllanishi bilan robototexnikani o'zlashtirish g'oyasini aks ettiruvchi maqsadli komponent;

- robototexnika modullariga asoslangan tarkib komponenti va "Dasturlash";

- nomlangan modullarning yaqinlashuvi asosida innovatsion o'quv faolayatini shakllantirish jarayonini tavsiflovchi protsessual komponent, bu muammoni yechish yoki loyihani bajarish bo'yicha to'liq tsikl bosqichlarida amalga oshiriladi;

- samarali komponent evristik va ijodiy darajalarda shakllangan innovatsion o'quv faolayati bilan, shuningdek ushbu shakllanishni tekshirish vositasi bilan ifodalanadi, bu o'quvchilarda universal ta'lim harakatlarini shakllantirish va rivojlantirishga imkon beradi.

Virtual ta'lim platformalarini yaratishda quyidagi onlayn xizmatlar interaktiv va qiziqarli virtual platforma yaratishingizga yordam beradi. Robototexnikani o'rgatish qiziqarli va natijador bo'lishi uchun o'quv kontentlarini quyidagi xizmatlar orqali tashkil etish maqsadga muvofiq. Metodistlar, repetitorlar, trenerlar va umuman ta'lim mazmunini yaratuvchi har bir kishi uchun bu tanlov juda ahamiyatlidir. Zamonaviy ta'lim mahsulotini o'yin elementlarisiz tasavvur qilish qiyin. Onlayn kursda ular bir nechta muhim vazifalarni hal qilishadi. Asosiysi, o'quvchilarni mustaqil ravishda o'qishga undash, bu "men onlayn kurs sotib oldim va men uni o'rganishim kerak" deb o'zini majburlab emas kunlik qiziqarli faoliyat ko'rinishida tashkil etish yaxshi natijaga olib keladi. Shuningdek, interfaol topshiriqlar va mini o'yinlar yordamida siz nazorat testlarini o'tkazishingiz mumkin, infografika va videolar o'quv materialini vizual tarzda taqdim etadi va onlayn doskalar guruhlarida ishlash uchun foydali bo'ladi[6].

Virtual robototexnikani o'rganish jarayonida o'quvchilarning mustaqil ishini tashkil etish uchun didaktik topshiriqlarni loyihalashda Blum taksonomiyasini qo'llash yuqori samara beradi. Taksonomiya - voqelikning murakkab tashkil etilgan sohalarini tasniflash va tizimlashtirish nazariyasi bo'lib, odatda ierarxik tuzilishga ega. Ta'lim texnologiyasi doirasidagi ierarxik o'zaro bog'langan tizim sifatida taksonomiya B.Blum tomonidan yaratilgan. Uning asosiy ishida ta'lim maqsadlari taksonomiyasi: qamrovi bilim kognitiv sohani

qamrab oluvchi ta'lim maqsadlari ierarxiyasini yaratishga harakat qildi, u bosqichma-bosqich, inson fikrlash darajalarini va natijada paydo bo'lgan o'quv maqsadlarini tavsiflaydi.

Blum nuqtai nazaridan, ta'lim maqsadlari bevosita eslab qolish, tushunish, qo'llash, tahlil qilish, baholash va yaratish kabi fikrlash jarayonlarining ierarxiyasiga bog'liq. Har bir daraja uchun ma'lum usullar yordamida vazifalar to'plami taklif etiladi[4]. Tushunish tushuntirish, tavsiflash, ta'riflash, muhokama qilish, shakllantirish, tasvirlash, ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Bilimlarni qo'llashga qaratilgan vazifalar qaror, rejalashtirish, tushuntirish, tasvirlash, tajriba qilish, o'rgatish, ko'rsatish, foydalanish, o'rgatish, ko'rsatish va hokazo usullar yordamida tuziladi.

УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ПАЙДО БЎЛИШИ.

Камолова Матлуба Бақоевна,

Бухоро мухандислик-технология институти, доцент.

Зикрияева Мафтуна Нажмиддиновна,

Бухоро Давлат университети

1- босқич талабаси.

Бугун Ўзбекистон демократик ҳукукий давлат ва адолатли фукаролик жамияти куриш йўлидан изчил бораётганлиги учун кадрлар тайёрлаш тизими тубдан ислох қилинди, давлат ижтимоий сиёсатида шахс манфаати ва таълим устуворлиги қарор топди. Ўқув-тарбиявий жараёни илгор педагогик технологиялар билан таъминлаш зарурати ҳам Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини руёбга чиқариш шартларидан биридир. Шу сабаб биз бу педагогик феноменнинг пайдо бўлиши ва ривожланиш жараёнини ўрганишга тарихий ёндашмоқдамиз.

1977 йилда Будапештда ўтказилган ўқитиш технологияси бўйича Халқаро семинарда таълимни технологиялаштириш жараёни билан боғлиқ омиллар рус олими С.Г. Шаповаленко томонидан қуйидагича белгиланди:

- техникани билиш ва мукаммал эгаллаш;
- аудиовизуал фонди билан таниш бўлиш;
- техник воситалардан фойдаланиш методикасини эгаллаш.

Бироқ бу фикрнинг бир ёқламалиги яққол кўзга ташланади. Ундан фарқли ўлароқ ғоялар шу семинар иштирокчилари томонидан айтилди. Мисол учун, венгер олими Л. Салаи ўқитиш технологияси доирасини бир мунча кенгайтиришга уринади яъни қуйидагича:

Режалаштириш;

мақсад тахлили;

ўқув- тарбиявий жараёни илмий асосда ташкил этиш;

мақсад ва мазмунга мос келадиган методлар;

воситалар ва материалларни танлаш бевосита педагогик технологияларни лойихалашдаги ўқитувчи фаолиятига хослигини таъкидлайди. Шунга яқин фикрлар, яъни ўқитиш технологияси ўзида ёрдамчи восита ва янги тизимни қамраб олган ҳолда ўқув жараёнини ривожлантиришга, унинг ташкилий шакллари, усуллари, мазмунини ўзгартирган ҳолда ўқитувчи ва талабаларнинг педагогик тафаккурлашига таъсир кўрсатиши Ж.Целлер томонидан таъкидланди. Бу маълумотлар шундан далолат берадики, 70-йиллар охирига келиб чет элларда техника ривож ва таълимни компьютерлаш даражасига боглик ҳолда педагогик технологияларнинг икки жиҳатлари алоҳида ажратилиб кўрсатилган ва тадқиқ қилинган:

- ўқув жараёнига техник воситаларни жорий этиш;

- амалий масалалар ечимини топишда билимлар тизимидан фойдаланиш.

Шундай қилиб, 80-йилларда педагогик технологияларни моҳиятини ойдинлаштиришга бўлган уринишлар янада давом эттирилди. Бу соҳа Россиялик педагог олимларнинг диққатини ҳам жалб эта бошлади. Педагогик технологияларнинг ривожланиш тарихи Т.А.Ильинанинг илмий мақолаларида буржуа дидактикасининг йўналиши

сифатида талқин этилсада, у биринчилар қаторида ўз ҳамкасбларини бу муаммо билан шуғулланишга даъват этади ва чет эл мактаблари ва педагогикасида бу соҳадаги янги ва қизиқарли нашрларнинг барчасини кузатиш фойдали эканлигини алоҳида таъкидлайди. Шу боисдан 80-йилларнинг охири, 90-йилларда педагогик технологияларнинг назарий ва амалий жихатларини тадқиқ қилиш Россияда кенг йўлга қўйилди. Академик В.П. Беспальконинг 1989 йилда нашр этилган “Слагаемые педагогической технологии” китоби бу соҳадаги йирик тадқиқотларнинг натижаси ҳисобланади.

XXI асрга кадам қўйиш арафасида Г.К.Селевко томонидан Педагогик технологияларга оид йирик методик асар - ўқув қўлланма яратилди ва унда педагогик технологиялар таснифи келтирилади. Олим педагогик технологияларни куйидагича турларга ажратади:

1. Қўлланиш даражаси бўйича (умумпедагогик; хусусий предметли; локалли, модулли, тор педагогика).
2. Фалсафий асос бўйича (материализм, идеализм, диалектик, метофизик, инсонпарвар, ноинсонпарвар, антропософия, теософия, прогматизм, экзистенциализм, соционизм).
3. Рухий ривожлантиришнинг етакчи омиллари бўйича (биогеинли, социогенли, психогенли, идеалистик).
4. Ўзлаштириш концепцияси бўйича (ассоциатив - рефлекторли, ривожлантирувчи, беҳевиористик, гештальттехнология, нейролингвистик).
5. Шахс тузулмасига йўналтирилганлик бўйича (информацион, операцион, хаяжонли-бадий, хаяжонли-ахлоқий, ўз-ўзини ривожлантирувчи, эврестик ва амалий).
6. Мазмуни ва тузулиш характери бўйича (таълимий ва тарбиявий, дунёвий ва динний, умумтаълим ва касбга йўналтирилган, гуманитар ва технократик, турлича соҳавий технологиялар, хусусий предметли ҳамда монотехнологиялар, политехнологиялар).

7. Ташклий шакллар бўйича (синф - дарс, муқобилли, академик, якка тартибли, гуруҳли, жамоа бўлиб ўқиш усуллари, табақалаштирилган таълим).

8. Билиш фаолитятини ташкил этиш ва бошқариш тури бўйича (маърузали классик ўқитиш; аудиовизуалли техник воситалар ёрдамида ўқитиш; маслаҳатчи тизим”; китоб ёрдамида ўқитиш; “кичик гуруҳ” тизими; компютерли ўқитиш; “репетитор” тизими; “дастурли таълим” - В.П.Беспалько).

9. Болага ёндашиш бўйича (авторитар, дидактоцентрик, шахсга йўналган технологиялар, ҳамкорлик технологияси, эркин тарбиялаш технологияси, эзотерик технологиялар).

Шундай қилиб, педагогик технология концепциясининг ривожланиш тарихини кузатиш натижалари асосида бу соҳада сермашаққат изланишларни олиб бораётган тадқиқотчиларни фаолият даражаларига боғлиқ ҳолда шартли уч гуруҳга ажратиш мумкин:

1. Баъзи “жонкуяр” олимларнинг педагогик технологияни, педагогикадаги замонавий йўналиши деб анъанавий ёндашишлари ва ўз имкониятлари доирасида муаммога илк бор қўл уришлари. Улар “тасодифий” гуруҳ вакиллари дир.

2. Таълимнинг бугунги аҳволига қайғурадиганлар ва уни инкироздан куткарувчи куч технологиялаштириш деб қарайдиган “қисман ижодкор” гуруҳига мансуб тадқиқотчилар дир.

3. Бу гуруҳ аъзолари технологиялаштиришни объектив жараён, деб ҳисоблайдилар ва янги сифатий муаммоларни ечиш учун таълимни эволюцион жараёнга кўтариш шартларидан бири эканлигини эътироф этган ҳолда ижод қилмоқдалар. Улар “илмий” гуруҳни ташкил этадилар.

Олдимизда турган эзгу мақсадларимиз - мамлакатимизнинг буюк келажаги ҳам, эртанги кунимиз, эркин ва фаровон ҳаётимиз ҳам, Ўзбекистоннинг XXI асрда жаҳон ҳамжамиятидан қандай ўрин эгаллаши

хам - буларнинг барча-барчаси, авваламбор, янги авлод, униб-ўсиб келаётган фарзандларимиз қандай инсонлар бўлиб вояга етишига боғлиқдир. Биз ўқитувчилар бугунги кунда дарсларни янги педагогик технологиялар асосида ўтиб, янги авлодни баркамол, фуқаролик бурчини аъло даражада ҳис этадиган шахс бўлишлари учун маъсулдирмиз.

BUXORODA AYOLLAR MILLIY HUNARMANDCHILIGINING RIVOJLANGANLIK HOLATI

Ruziyeva Gulinoz Fatilloyevna, BuxMTI

***“Ovqatlanishni tashkil etish va servis” kafedrasi
asistent – o`qituvchisi***

Suvenir – qo`l mehnatiga asoslangan yoki dastgohlarda yaratilgan san`ati asari bo`lib qolmay u shu o`lkaning tarixi, mashhur ustalari, udumlari, xalqning turmush tarzini o`zida aks ettiradi. Shunday insonlar borki, ular amaliy san`at mahsulotlarini yig`ish bo`yicha sayohlik turlari tashkil etishadi, o`zlari uchun bu albatta ularning hobbisi hisoblanadi. O`zbekiston bo`ylab sayohat qilgan har bir sayyoh Buyuk ipak yo`li, O`zbekistonning turli viloyatlari Samarqand, Buxoro, Xivada qurilgan tarixiy obidalarining go`zalligidan bahramand bo`lishi tayin. Dunyoviy meros bo`lib kelayotgan hunarmandchilik turlari esa uni yanada boyitadi. O`zbekistonni kulolchilik, zardo`zlik, zargarlik mahsulotlari, uning yig`uvchi kolleksionerlari uchun jannat deya atash mumkin. Buxoroning G`ijduvon tumanida kulollarning 6-avlodi bo`lmish Narzullayevlar dunyoga Buxoro kulolchiligini tanitib, o`z maktablarini ochdilar. Bir qancha ko`rik tanlovlarda sovrinli o`rinlarni qo`lga kiritishdi.

Buxoro viloyati Vobkent tumaniga qarashli O`ba qishlog`ida yashovchi Kubaro Boboyeva ko`p yillardan buyon hunarmandchilikning kulolchilik yo`nalishi bo`yicha ijod qilib kelayapdilar. K. Boboyevaning shogirdlari juda ko`p bo`lib, ular qatorida O`ba qishlog`idagi ko`pgina yoshlarni shu hunarga o`rgatib kelmoqdalar. K.Boboyeva ijodlariga mansub bo`lgan afsonaviy

hayvonlar shakllari chiroyli ko`rinishga ega bo`lish bilan bir qatorda ular hushtak ham chaladilar. O`balik mashhur usta K. Boboyeva o`z ijod namunalari bilan ko`plab chet el ko`rgazmalarida ishtirok etganlar va sovrinli o`rinlarni egallaganlar.

Yana bir Buxorolik kulol – shoira, O`zbekiston Badiiy Akademiyasi a`zosi Zamira Jo`rayeva qator yillardan buyon kulolchilik bilan shug`ullanib kelmoqdalar. Usta Z. Jo`rayeva ham o`zining kulolchilik maktabini yaratgan bo`lib, u hozirgacha o`zi yaratgan 500 xildan ortiq kulolchilik mahsulotlarini o`sib kelayotgan yosh avlodga va farzandlariga o`rgatib kelmoqda. Kulol o`z asarlarida XVIII – XIX asr o`zbek xalqining urf – odatlarini, yashash tarzini aks ettirgan. Bularga misol qilib, “Kashta tikayotgan ayol”, “Soch o`rayotgan qiz”, “Buxoro bozori”, “O`zbek madonnasi”, “Dehqon bobo”, “Alla aytayotgan ayol”, “Tandirda non yopayotgan ayol”, “Savdogar yigit”, “Cho`pon va uyur” kabi qator san`at asarlari bilan o`zbek xalqining hayotini talqin etishga harakat qilgan.

Bizga ma`lumki Buxoroda qadimdan hunarmandlar alohida – alohida mahalla bo`lib yashashgan. Zargarlar – zargaron, misgarlar - misgaron, kosagaron, sobungaron, charmgaron, holvapazon, so`fiyon, tagbandbafon, bo`yrabafon va hokazo mahallalari bo`lgan. Ular turmush va savdo uchun kerakli mahsulotlarni o`z qo`l mehnatlariga tayangan holda yaratganlar. Bizga ma`lumki Buxoro hunarmandchiligi ming yilliklarga borib taqaladi. Shaharlar vayron bo`lib yer yuzidan yo`q bo`lgan taqdirda ham hunarmandchilik tufayli o`sha joyda qayta tiklangan. Hunarmandchilikni inson yaratgan mo`jizasi degan bo`lardim. Hunarmandchilik hayotning bir bo`lagi bo`lib, insonlar shug`ullanadigan kundalik turmush tarziga aylanib qolgan. Milliy hunarmanchiligimizda qanchadan qancha o`zgarishlar bo`lib o`tgan. Misol uchun biror bir hunarmandchilik turini oladigan bo`lsak ular avval soda ko`rinishda bo`lib vaqt o`tishi bilan mukammallashib borgan.

Avloddan-avlodga o`tib kelayotgan har bir hunarmandlarning texnologiyalari juda ham ko`p. Masalan, pichoqchilikda Chust, Qo`qon va

Buxoroga yetadigani yo`q. Chust pichoqlari har xil bo`lib, ular uy – ro`zg`or va sovg`a uchun mo`ljallangan. Ular pishiq metaldan tayyorlanib 2500 C⁰ darajagacha qizitib ishlov beriladi. Bu kasb ham juda nozik bo`lib qizib turgan xanjar, yoki pichoq bo`lsin uni suvga ikkinchi marotaba tiqib olishda juda mohirlikni talab qiladi, chunki ular ikkinchi marta suvga solinganida metal meyoriga keladi va juda sifatli bo`ladi. Ozgina beparvolik uni mo`rt bo`lib qolishiga sabab bo`lishi mumkin.

Shuni aytib o`tish kerakki, yuqorida zikr etib kelingan ustalarning hunarmandchilikning sir asrorlarini yo`qotmasdan, unutmasdan, eng asosiysi yashirmasdan kelajak avlodga, farzand-nabiralariga, shogirdlariga o`rgatib kelishmoqdalar. Mamlakatimizning barcha jabhalarida, xususan Buxoroda hunarmandchilik rivojlangan va bundan keyin ham ravnaq topmoqda.

MAKTAB O`QITUVCHILARI ORASIDA INNOVATSION FAOLIYATGA IJOBIY MUNOSABATNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY MUAMMOLARI

***Shoymardonova Muxsina Raxmatovna-
Buxoro shahar 6-ixtisoslashtirilgan
maktab direktori***

O`zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonlaridan 2022–2026-yillarga mo`ljallangan innovatsion rivojlanish strategiyasi tasdiqlandi.

Strategiyaning asosiy yo`nalishlari:

Innovatsion infratuzilma subyektlari (innovatsion texnologik park, texnologiyalar transferi markazi, innovatsion klaster, venchur tashkiloti, innovatsiya markazi, startap akselerator, inkubator) tarmog`ini shakllantirish orqali startap tashabbuslarni qo`llab-quvvatlash hamda yirik hajmli ishlab chiqarishni (kapital yaratish) tashkil etish.

Innovatsion faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning institutsional mexanizmlarini takomillashtirish orqali innovatsion faol tashkilotlar ulushini oshirish.

Kichik tadbirkorlikning innovatsion faolligini oshirish orqali hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy jadal o'sishini ta'minlash.

Yangi turdagi mahsulotlar va innovatsion texnologiyalar yaratishning g'oyadan yakuniy iste'molchigacha bo'lgan kompleks tizimini ta'minlash orqali innovatsiyalarga bo'lgan talabni rag'batlantirish.

Yaratilgan kapitalni "tubdan yangilovchi" innovatsiyalarga qayta yo'naltirish tizimini shakllantirish

Ta'limning barcha bosqichlarida yaratuvchanlik, innovatsion tadbirkorlik va ratsionalizatorlik ko'nikmalarini rivojlantirish orqali innovatsion faoliyat boshqaruvida inson kapitalini yanada rivojlantirish.

Eng avvalo mamlakatimizda prezidentimiz tomonlaridan qaratilayotgan e'tibor nafaqat tadbirkorlik balkim barcha sohalarni tubdan shakllantirishga imkon yaratmoqda desak mubolag'a bo'lmaydi. Ushbu strategiyaning oltinchi bandida qayd etib o'tilganidek ta'li sohasiga innovatsion texnologiyalarni keng qamrovda singdirish, ta'limdagi innovatsion texnologiyalarni barcha faoliyat turlari bilan birlashtirish juda muhim jarayon hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida pedagogik innovatsiyalar yangilangan texnologiyasi ta'lim va yosh avlodni tarbiyalash kabi jarayonlarni o'z ichiga olishini inobatga olishimiz juda muhim hisoblanadi. Ular siz amaliyotga yangi ta'lim tizimini yo'lga qo'yish mumkin bo'lishi orqali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunday ta'lim, uning psixologik va fiziologik xususiyatlari, vazifalarni keying bosqichida amalga oshirish ko'rinishida bo'ladi. Zamonaviy pedagogik innovatsiyalar murakkab muammolarni hal qilish uchun ijodiy metodlarni topish, ishlash innovatsion mexanizmlarini rivojlantirishga hissa qo'shadi. Innovatsiya ilmiy-tadqiqot faoliyati o'quv jarayoniga jalb qilish orqali zarur bilim ko'nikmalarni shakllantirishga imkon yaratib beradi. Alohida e'tibor o'qituvchi va o'quvchi

orasidagi, ota-onalar va o'quvchilar o'rtasidagi uzoq hamkorlikning innovatsion texnologiyalar orqali amalga oshirilishida alohida e'tibor qaratish mumkin bo'ladi. Pedagogik innovatsiyalar birinchi navbatda maktab o'qituvchilari va o'quvchilari o'rtasida erkin dars mashg'ulotlarini tashkillashtirishga qaratilgan yangi texnika va o'quv usullari hisoblanadi. Ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo'llanilishi pedagogik innovatsiyaning bir ko'rinishi hisoblanadi, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalarni ushbu sohaga tadbiq eta olish hozirgi kunning dolzarb muammolaridan biri desak maqsadga muvofiq. Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'limda ham, "innovatsiya" hamda ularning mohiyatini ifodalovchi faoliyat 21-asr talabi bo'lgan innovatsiyalarni ta'limga jalb etishning muhim vazifasi bo'lib qolmoqda.

O'qituvchi global internet tarmog'i, multimedia tizimlari va masofadan o'qitish usullaridan foydalangan holda, innovatsion texnologiyalarni, axborot kommunikatsiya texnologiyalarini egallash, ularni o'quv jarayoniga faol tatbiq etish bo'yicha o'z kasb mahoratini, ilmiy-pedagogik faoliyatini doimiy oshirib borishga mas'uliyat bilan yondashishi juda muhim hisoblanadi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarining o'ziga xos xususiyatlari ham mavjud bo'lib, ular quyidagilardan iboratdir bo'lishini qayd etib o'tish mumkin: birinchi jarayonda dars beriladigan materiallarning ilmiy-nazariy qimmatga egaligi; o'quv tarbiya jarayonining puxta loyihalashtirilishi, dasturlanishi; o'qituvchi va o'quvchining subyekt-obyekt sifatidagi kommunikativ qobiliyatmi to'liq safarbar etilishi; o'quv-tarbiya jarayonida o'qituvchining ijodkorligi, kasbiy kompetentligi, tashabbuskorligi, novatorligi yaxlit namoyon etishi; o'qituvchining umum pedagogik, psixologik hamda o'quv fanidan chuqur bilim, amaliy tayyorgarlik bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi; ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga innovatsion yondoshuv, AKTdan unumli foydalanish, yangi va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining amaliyotda tatbiq etilishi; ta'lim-tarbiya jarayonini innovatsion boshqarish va unga rahbarlik; ta'lim-tarbiya maqsadiga

erishish, yuqori natijani qo'lga kiritish uchun inson imkoniyatlari bilan texnik quvvatning yakdil harakatga keldirilishi; har bir texnologiyaning mavjudlik jihatidan individualligi, lekin metodologiyada ko'zlagan maqsadning bir xilligi, pedagogik psixologik muvaffaqiyatlarning kafolatlanganligi kabi jarayonlar har bir o'qituvchi faoliyatida juda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'qituvchi ham, o'quvchi ham dars jarayoniga psixologik kommunikativ holatda ijodiy yondoshishi, ya'ni, fanga munosabat, darsga tayyorgarlik, unda faollikni namoyon etish, ijodiy yondoshish, izlanish, yangiliklarni ma'qullash, progressiv g'oyalarni tezkor qabul qilish, mas'uliyatlilik, tashabbuskorlik va boshqa pedagogik va psixologik-kommunikativ vaziyat bilan bog'liqdir. Ijodiy faoliyat mazmunan ta'lim berish, tarbiyalash, rivojlantirish, boshqarish natijani analiz va sintez qilish, monitoring olib borish, xulosa va tavsiyalar yaralish va baholash kabi tarkibiy qismlardan iboratdir. Shularni inobatga olgan holda har bir o'qituvchi faoliyatida innovatsion texnologiyalarning ahamiyati juda katta hisoblanadi.

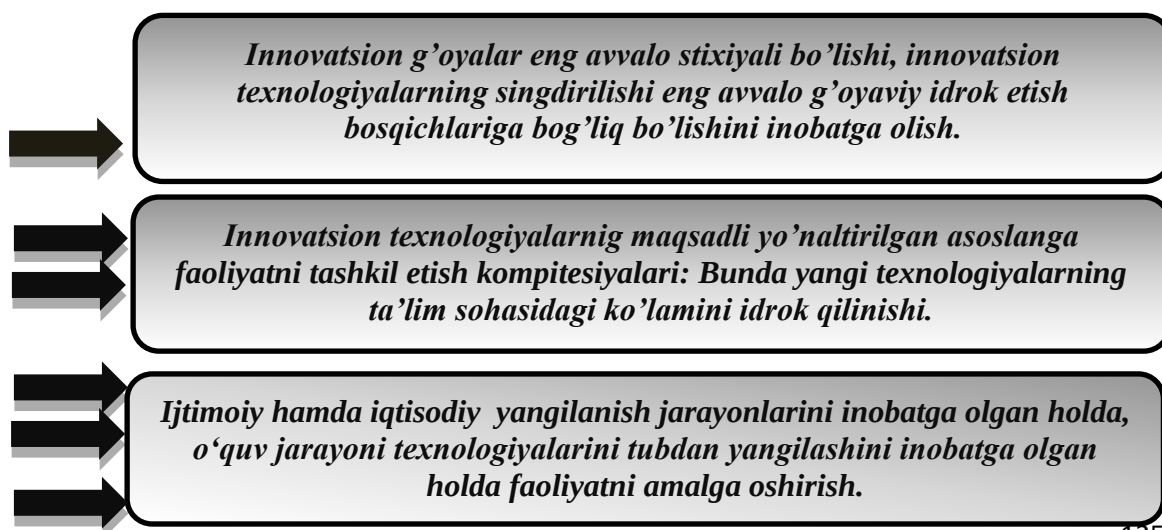
Ta'limda innovatsiyalar sohada ijobiy o'zgarishlarni sodir etish, sifat jihatdan yuqori natijalarga erishish maqsadida qo'llaniladi. Bu turdagi innovatsiyalarni asoslash muayyan bosqichlarda amalga oshadi.

ASOSIY QISM: Pedagogik innovatsiyalar pedagogik faoliyatga yangiliklarning izchil olib kirilishini tavsiflaydi hamda maktab o'qituvchisi tomonidan doim o'z sohasi bo'yicha rivojlana borishini ta'minlash zarurligi ko'rsatib turibdi. Pedagogik innovatsiyalarning didaktik imkoniyatlariga ko'ra ta'lim tizimi va jarayonida rivojlanib boradi. Har bir pedagogik innovatsiya o'qituvchi va o'quvchi orasidagi o'zaro munosabatlar majmuiga ta'sir qiladi. Hozirgi davr yoshlarining har tomonlama innovatsion texnologiyalar tushunchasini o'zlashtirishganini inobatga oladigan bo'lsak, maktab o'qituvchilari oldida turgan vazifalar juda katta ahamiyatga ega bo'ladi. Shu sabab har bir o'qituvchi innovatsiyalarning mohiyatini to'la tushungan holda o'z faoliyatiga izchil tatbiq etish zarur.

Innovatsion ta'lim jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari va dasturlari unda o'qituvchi pedagog kadrning innovatsion faoliyati natijasi o'qitilayotganlar innovatsion g'oyalarini yaratuvchisi hisoblanadi. An'anaviy pedagogik ta'lim mazmuni shakllarini tahlil qiladigan bo'lsak bu jarayon eng avvalo aniq o'quv fani bo'yicha mutaxassis o'qituvchilarni tayyorlashga qaratilgan hisoblanadi. Kasbiy-pedagogik tayyorgarlikdagi an'anaviy tizimda, faoliyatli yondashuv asosida o'quv-tarbiyaviy jarayonni yangi texnologiyalar orqali tashkil etish har bir fan o'qituvchisi o'z sohasidan kelib chiqqan holda raqamli texnologiyalarni singdira olish qobiliyatiga ega bo'lmog'i zarur hisoblanadi. Yangi davr ta'lim taraqqiyoti butkul o'zgacha yo'nalish – innovatsion pedagogikani maydonga olib chiqdi. "Innovatsion pedagogika"ni 20-asr o'rtlarida Yevropaning rivojlangan mamlakatlari hamda Amerika qo'shma shtatlari kabi yirik ta'lim gigantlari maydoniga olib kirdi. Yangilik kiritishning sotsial-psixologik aspekti amerikalik innovatik E.Rodjers tomonidan ilk bor ishlab chiqildi. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining toifa(tip)lari tasnifini, uning yangilikka bo'lgan munosabatini, uni idrok qilishga shayligini tadqiq etdi.

Tadqiqot davomida innovatsion texnologiyaardan maktab sharoitidan kelib chiqqan holda foydalanishning asosiy pedagogik kompetensiyalarini bosqichma-bosqich tahlil qilib chiqdik.

(I sxema).



Ta'lim jarayonida mazkur komponentlarni inobatga olgan holda innovatsion texnologiyalarni bosqichma-bosqich faoliyatga singdirish maktab o'qituvchilari orasida ijobiy munosabatlarnig mutanosibligini keltirib chiqaradi desak aniqroq bo'ladi. Maktab ta'limi jarayonidagi innovatsiyalar eng avvalo o'qituvchilar tomonidan idrok etilishi juda muhim vazifadir. Chunki o'qituvchi tomonidan boshqariladiga o'quvchilar jamoasida liderga ergashish degan motiv paydo bo'ishini unutmasligimiz zarur. Mamlakatimizda ta'lim tizimini yanada rivojlantirish maqsadida eng ilg'or mamlakatlar tajribasidan foydalanish, makur mexanizmlar asosida o'zimizning milliy dasturlarimizni yanada rivojlantirish masalasi doim e'tibor markazida bo'lib kelmoqda. Misol tariqasida oladigan bo'sak, Finlandiya davlati ta'lim tajribasi, Yaponiya ta'lim standartlari tajribasi, Buyuk Britaniya davlatining ta'lim texnologiyalari mutaxassislarimiz tomonidan keng ko'lamda tahlil qilinib asosiy kompetensiyalar shakllantirilib borilmoqda.

NATIJA VA MULOHAZALAR: O'qituvchi innovatsiyaga yo'naltirilgan faoliyatining eng muhim kompetensiyalaridan biri bu o'z sohasining yetuk mutaxasisi bo'lmog'i bo'ladi. – O'qituvchilar orasida kasbiy intellektual yetuklik va mahoratni yuqori bo'lishi o'quvchilar bilan o'zaro ma'lumot almashish jarayonida yuqori natijalarni ko'zlashga imkon yaratadi. Bu uchun o'qituvchi faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadigan omillarni o'rganib o'tdik.

➤	<i>O'qituvchi tomonidan innovatsiyalarni idrok qila olish qobiliyati.</i>
➤	<i>Maktab o'qituvchisi tomonidan pedagogik kompetensiyalarni puxta egallaganligi</i>
➤	<i>Intellektual individuallik tamoyillarini shakllantirish</i>
➤	<i>Tanqidiy va ijodiy yonashuv kompetensiyasini shakllantirish</i>

Mazkur omillar orqali o'qituvchi faolitali davomida muhim intellektual idrok qobiliyatlarini shakllantirishga va eng avvalo o'quvchilar bilan o'zaro

muloqot jarayonidagi ijobiy muhitni shakllantirishga shart sharoit yaratib beradi. O'quv jarayoni davomida fanlarning o'zaro hamkorlikda faoliyatini shakllantirish ta'lim sifatiga kuchli ta'sir etilishi aniqlandi. Bundan tashqari ushbu faoliyat innovatsion o'qitish tizimin ham shakllantirishga keng imkon yaratib beradi. Ta'lim sohalari bir-biri bilan shu darajada uzviy bog'liqki, bir sohadagi yangiliklar, istalgan boshqa sohada yangiliklarni vujudga keltiradi. Shuning uchun ta'limning ayrim komponent va kompetensiyalarining joriy etilishi, qo'llanilgan yangiliklarning umumiy samaradorligini aniqlashni talab etadi. Ta'lim jarayoni yangiliklarini tasniflashda innovatsiya inson faoliyatining muhim ko'rinishlaridan biri ekanligini hisobga olish juda muhim. Bu faoliyat jiddiy chegaralar va bo'linishlardan holi hisoblanadi. Hozirgi davrda ham o'quvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirishda o'qituvchining o'рни beqiyos, eng avvalo bu jarayonida yanada rivojlantirish uchun o'qituvchilar tomonidan innovatsion texnologik bilimlarni puxta egallab olganligi hozirgi davrning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Xulosa: O'qituvchining innovatsion faoliyati tahlili yangilik kiritishning samardorligini belgilovchi muayyan me'yorlardan foydalanishni talab hamda doimiy takomillashtirib borilishini talab etadi. Bunday me'yorlarga - yangilik, maqbullik yuqori natijalilik, ommaviy tajribalarda innovatsiyani ijodiy qo'llash imkoniyatlari dar jarayonida doimiy yangi metodlardan foydalana olish kompetensiyalari. Pedagog olimlar yangilikning qo'llanish darajasi va sohasiga ko'ra farqlanadigan mutlaq, chegaralangan mutlaq, shartli, sub'ektiv darajalarini farqlaydilar. Maqbullik me'yori o'qituvchi va talabanning natijaga erishish uchun sarflangan kuch va vositalarini bildiradi. Natijalilik, pedagogik yangilik o'z mohiyatiga ko'ra ommaviy tajribalar mulki bo'lib qolishi lozim. Pedagogik yangilik dastlab ayrim o'qituvchilarning faoliyatiga olib kiriladi. Keyingi bosqichda - sinalgandan va ob'ektiv baho olgandan so'ng pedagogik yangilik ommaviy tatbiq etishga tavsiya etiladi. O'qitish jarayoniga faoliyat nuqtai nazaridan yondashish kontseptsiyalarga asoslanib, uni tashkil etish quyidagi

mantiqiy ketmaketligini asoslash olib keladi: birinchi navbatda o'quv material mazmunining tavsifi, uni o'rganishdan ko'zlangan maqsad (o'zlashtirish darajalari), shuningdek, pedagogik vazifaning qo'yilish shartlari tahlil etiladi. So'ngra, o'qitishning mos ravishdagi metodlari hamda o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarish tizimi ishlab chiqiladi. SHu asosda o'qitish vositalarining ro'yxati tuziladi. Ushbu usul bilan hosil qilingan metod va ta'lim vositalarining yaxlit tizimi tashkiliy shakllar bilan uyo'unlashtiriladi, ya'ni, muayyan texnologiya ishlab chiqiladi. Umumlashgan pedagogik texnologiyalar ma'lum psixo-pedagogik asoslarda qurilgan 'sintetik nazariya' sifatida qaraladi.

Maktab o'qituvchilarining pedagogik faoliyati doimiy rivojlanish bosqichida bo'lishi zarur hisoblanadi. Bundan tashqari hozirgi davrda texnologiyalar asrida yashayotgan doim yangiliklardan xabardor bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash jarayoni murakkablikni talab etadi. Muammoli vaziyatlarda o'qituvchilar tomonidan har bir o'quvchi bilan individual ishlay olish qobiliyatini shakllantirish, o'quvchilarning xarakter sifatlarini tahlil qila olish, ulardagi kamchilik muammolarni aniq maqsadli o'rgan olish uchun eng avvalo barcha sohada o'z o'quvchilaridan har tomonlama intellektal oldinda bo'lmog'i o'quvchilar dunyosini tushuna olishi juda muhim hisoblanadi. Shu asnoda har bir maktab o'qituvchisi o'z bilim ko'nikmalarini doim shakllantirib borishi pedagogik mahoratini oshirib borishi kerakli jarayon bo'lib xizmat qiladi.

BO‘LAJAK IJTIMOIIY PEDAGOGLARDA MA'NAVIY-AXLOQIIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Ismatova Halovat Baxtiyorovna –

Buxoro davlat universiteti

“Pedagogika” kafedrasi o‘qituvchisi

O‘zbekiston Respublikasining ijtimoiy, iqtisodiy taraqqiyot yo‘lidagi mustaqil siyosati oliy ta’lim muassasalarida yoshlarni ma’naviy –axloqiy tarbiyasini yangi davr talablari asosida yo‘lga qo‘yishini taqozo etmoqda. Ma’naviy -axloqiy tarbiya masalasi bugungi kunda eng muhim, dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda, chunki mafkuraviy tahdidlar vujudga kelayotgan bir davrda yoshlarda mustahkam e’tiqod, ma’naviy barkamollikni tarbiyalash har qanday to‘siqlarni matonat bilan yengish va yot g‘oyalarga berilmaslik sifatlarini tarbiyalaydi Bunday tarbiya esa juda yoshlik yillaridan boshlab qadamba –qadam singdirilib boradi.

Ma’naviy –axloqiy tarbiyaning maqsadi, mazmuni jamiyat talablari asosida o‘zgarib boradi, mavjud ta’lim jarayonini har tomonlama takomillashtirmasdan turib, bu jarayonlarni ijobiy hal etib bo‘lmaydi. Chunki ma’naviyatimizda sodir bo‘lgan kamchiliklarni bartaraf etish ko‘p jihatdan ta’lim tizimining maqsadga muvofiq tarzda bo‘lishiga bevosita bog‘liqdir.

Ma’naviy-axloqiy tarbiyada yana bir eng qimmatli qadriyat erkinlikdir. Ta’limni demokratlashtirish bilan birga shaxs erki va huquqini hurmat qilish rivojlanadi. Bu esa o‘z navbatida talaba shaxsida mas’uliyatni his etish, ongli intizomga rioya etish ko‘nikmalarini tarbiyalaydi, shuningdek, vatanparvarlik, insonparvarlik, yuksak axloq, mehnatsevarlik, xalqlar o‘rtasida do‘stlik va hamkorlik, mas’uliyatni his etish, burch, or-nomus, vijdonlilik, tartiblilik, adolatlilik va boshqa xislatlar tarbiyasi katta ahamiyatga ega.

Ma’naviy-axloqiy tarbiya mohiyatiga ko‘ra inson ongining jamiyat bilan aloqadorligi, jamiyat oldida burchli ekanligi, o‘z xulq-atvorini jamiyat taraqqiyoti

darajasiga bog'liqligini tushunishi, jamiyat tomonidan tan olingan axloqiy me'yor, ideal hamda talablarni bajarishda mas'uliyatni his etishi, ma'naviy-axloqiy bilimlarning e'tiqodga aylanishi va bu e'tiqodlarning tizimliliigi, mustahkam ma'naviy-axloqiy his-tuyg'u va xislatlarni shakllantirish, talabalar tomonidan ma'naviy-axloqiy xulq-atvor jamiyat a'zolariga bo'lgan hurmat-e'tiborni namoyon etuvchi mezonlardan ekanligining anglab yetilishi, ma'naviy-axloqiy odatlarning shakllanishi va boshqalardan iborat.

Talabalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- 1) talabalarda axloqiy his-tuyg'ular va xatti-harakatlarni tarbiyalash;
- 2) xulq madaniyati va ijobiy his-tuyg'ularni tarbiyalash;
- 3) axloqiy xulq-atvor ko'rmaklarini shakllantirish.

Axloq va ma'naviyat chuqur ichki o'zaro aloqadorlikka ega. Zero, ma'naviyat individ mansub bo'lgan guruhlar axloqi ta'sirida yuzaga keladi, axloq esa, o'z navbatida, guruh a'zolari bo'lgan individlar ma'naviyatining o'zaro tutash ommaviy munosabatlarida namoyon bo'ladi.

Axloq - ma'naviyatning tarkibiy qismi sifatida shaxs kamolotining yuqori bosqichi sanaladi. Zero, axloq, axloqiy me'yorsiz shaxsning ruhiy va jismonan yetukligining mezoni bo'lgan ma'naviy kamolotga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun ham ma'naviy-axloqiy tarbiyada uzviylik, aloqadorlik dialektik xarakterga ega bo'lib, shaxsning ma'naviy-axloqiy shakllanishida muhim sanaladi. Axloq (arabcha - xulq-atvor ma'nosini bildiradi) ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, ijtimoiy munosabatlar hamda shaxs xatti-harakatini tartibga soladigan qonunqoidalar majmuidir. Axloq - shaxs yoki guruh faoliyatini baholash orqali jamiyatdagi munosabatlarni boshqarish mexanizmi. Axloq shunchaki munosabatlarni tartibga keltirish uchunгина emas, balki ularni uyg'unlashtirish uchun ham zarur. Munosabatlarni boshqarish ikki xil usul bilan amalga oshiriladi: xulq-atvorni rag'batlantirish va jazolash. Ezgulik, tartiblilik, haqqoniylik, rostgo'ylik, adolatlilik, mehnatsevarlik, jamoaviylik kabi sifat va xususiyatlarni

o'zida birlashtirgan shaxs tavsifi axloqiy tamoyillar deb ataladi. Hayotda qoida sifatida qabul qilingan talablardan kishilar o'zlariga odamlar orasidan namuna tanlaydi. Bu axloqiy ideal deb ataladi.

Axloqning asosiy qirralari (tamoyillari) - birdamlik (shaxsiy manfaatlarning umumiylikning yuqori ko'rinishi sifatidagi ijtimoiylikka bo'ysundirilishi) va insonparvarlik (shaxsga o'zo'ziga qadriyat va yakuniy maqsad sifatida munosabatda bo'lish). Tarbiya bilan rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik, ayniqsa, ta'lim jarayonida yanada yaqqol ko'zga tashlanadi.

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim muassasasida talabalarga qadriyat sifatida munosabatda bo'lish ham dolzarb ahamiyatga ega bo'lib bormoqda, zero, ta'lim tamoyillarida eng muhim, asosiy tamoyillardan biri ta'limni insonparvarlashtirish va demokratlashtirish bo'lib, uning asosiy mohiyati talaba shaxsiga insoniy munosabatda bo'lishni, ta'lim jarayonini erkinlashtirishni talab etadi.

UMUMTA'LIM MAKTABLARINING TA'LIM TIZIMIDA TARBIYANING O'RNI.

***Primqulova Zarina Barotovna- Buxoro viloyati Buxoro shahar 30-umumiy
o'rta ta'lim maktabi Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosari***

Ma'lumki, hozirgi XXI asr axboratlashgan jamiyatda tarbiyaning o'рни shu darajada pasayib kettiki, shuning uchun bu masalaning dolzarbligi har-xil ommaviy axborotlarning ko'payib ketishi natijasida yoshlar ongiga ta'sir o'tkazib ularning tarbiyasiga tasir o'tkazmoqda hamda turli xil ommaviy saytlarining ko'payib unda har-xil tarbiyasiz narsalarning chiqishi u ham yoshlar tarbiyasiga katta tasir ko'rsatmoqda. Ayniqsa internet tarmoqlarida turli xil tarbiyasiz hamda ommalashib ketgan turli xil tarbiyasiz videolarning chiqishi, har xil kiyimlarini kiyilishi bu ham biz yoshlar tarbiyasiga katta tasir ko'rsatmoqda. Yoshlar tarbiyasi bu eng dolzarb muammolardan biri bo'lib kelmoqda ularni to'g'ri yo'lga solish uchun eng asosiysi ularga milliy

qadriyatlarimizni onglariga yetuk tarzda singdirishdir. Biz o'zbek xalqimiz, azal azaldan bizning tarbiya biz uchun eng muhim fazilatimiz hamda g'ururimiz bo'lib kelgan. Bizning tarbiyamiz haqida gap borar ekan biz milliyligimiz o'zimizning boy qadimiy merosimiz orqali o'z tarbiyamizni ochiq oydin faxrlanib aytsak arziydi. Ammo biz bugun yoshlar shunga munosib bo'lyapmizmi yoki yo'qmi degan savol bizni o'ylantiradi. Demak, buyuk allomalar tug'ulgan muqaddas zamin ekan yurtimizga munosib tarbiyali shaxs bo'lib yetishaylik. Davlatning gullab-yashnashi, xalqning farog'ati oliyjanob xulq-odobga bog'liq, oliyjanob xulq-odob esa tarbiya tufaylidir. Tarbiya, asosan, bizning dilimizga jamiyat uchun foydali bo'lgan fazilat urug'larini sochmog'i lozim. Tarbiya faqat inson zihnini o'stirish va unga ma'lum hajmdagi bilimni singdirishgina emas, balki u insonda mehnatga tom ma'nodagi chanqoqlik hissini uyg'otmog'i lozim, busiz odam hayotda na e'tiborli va na baxtiyor bo'la oladi. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov takidlaganlaridek "Har qanday jamiyatda hamisha ta'lim-tarbiyaga ehtiyoj seziladi. Zero, ta'lim-tarbiyasiz barkamol insonni shakllantirib bo'lmaydi. Barkamol insonlarsiz esa, jamiyat ham taraqqiy etmaydi. Endi ta'lim-tarbiya, hayot jarayonining hamma sohalarini, jabhalarini qamrab olmasa, u o'zining komil inson tarbiyasida juda katta ijtimoiy mavqeini egallay olmaydi. Insonning jamiyatdagi o'rnini uning moddiy boyliklari bilan emas, balki yuksak ma'naviy qiyofasi bilan belgilanadi. Insonni inson ekanligini namoyon etuvchi, uni jami mavjudotlardan farqli ekanligini isbotlab turuvchi qudratli kuch – ma'naviyatdir. Guvohi bo'lganimizdek, bizga yot qarashlarni, millatimizga xos bo'lmagan g'oyalarni, bir so'z bilan aytganda, ma'naviyatsizlikni, axloqsizlikni targ'ib qilib chiqqan ayrim ayollarning "xurmacha qiliqlari" ijtimoiy tarmoqlarda ko'plab e'tirozlarga sabab bo'ldi. Bu birgina misol emas. Kundalik turmushda, ayniqsa, hayotimizning ajralmas qismiga aylanib ulgurgan ijtimoiy tarmoqlarda bu kabi "tasodifiy ko'ngilsizliklar"ga ko'p bora duch kelishimiz odatiy holga aylandi. Insonda ma'naviy dunyoqarashning o'sib borishi albatta, biz bot-bot

ta'kidlaydigan oiladagi tarbiyaga borib taqaladi. Har qanday yuksalish yoki tanazzul tarbiya bilan bog'liq ekanligini barchamiz yaxshi bilamiz. Oilada sog'lom muhit barqaror bo'lmas ekan, farzandning yorug' kelajagiga umid bog'lash noo'rin. Ota va ona tarbiyada ibrat bo'la olmagan oilada o'sgan o'g'il-qizning ma'naviyati ham haminqadar bo'lib borishi, shubhasiz. Oiladagi bosh burch va majburiyat unutilgan, otaning ota sifatidagi o'rni yo'qolgan yoki ona tirikchilik ilinjida ko'chadan ortmayotgan holatlarning uchrayotgani farzand tarbiyasiga o'z ta'sirini o'tkazmasdan qolmaydi. Ana o'shanda bizni yuragimizga og'riq solayotgan, ma'naviyatsizlik, tarbiasizlik axloqsizlik, andishasizlik ildiz ota boshlaydi. Ajdodlarimiz asrlar davomida sevib mutolaa qilgan "Pandnoma", "Siyosatnoma", "Qobusnoma", "Axloqi muhsiniy", "Axloqi jaloliy", "Axloqi nosiriy", "Qonuni hikmat", "Nigoriston", "Bahr al-ulum", "Kachko'li sultoni", "Jovidoni xirad", "Bistu se hikmat", "Hikoyoti dilpisand", "Odob as-solihin", "Turkiy "Guliston" yoxud axloq" singari asarlar shular jumlasidandir. Ushbu nodir asarlarda avval axloq-tarbiyaga oid biror so'z va tushunchani izohlab, keyin unga o'quvchi amal qilish uchun naqliy va axloqiy dalillar keltiradi. Umuman ularning mazmun-mundariyasi, ularda ilgari surilgan ilg'or g'oyalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Tarbiya — shaxsda muayyan jismoniy, ruhiy, axloqiy, ma'naviy sifatlarni shakllantirishga qaratilgan amaliy pedagogik jarayon; insonning jamiyatda yashashi uchun zarur bo'lgan xususiyatlarga ega bo'lishini ta'minlash yo'lida ko'riladigan chora tadbirlar yigindisi. Tarbiya insonning insonligini ta'minlaydigan eng qadimiy va abadiy qadriyatdir. Tarbiasiz alohida odam ham, kishilik jamiyati ham mavjud bo'la olmaydi. Chunki odam va jamiyatning mavjudligini ta'minlaydigan qadriyatlar tarbiya tufayligina bir avloddan boshqasiga o'tadi. Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham

unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug‘ zotlarning avlodimiz, degan da’vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o‘zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan. Yuqori sinflarda bolalar shaxs bo‘lib, jamoa bo‘lib shakllanadi. Ayni o‘sha paytda ularni o‘zlari o‘rgangan muhitdan ajratib qo‘ymaslik kerak. Bu yoshlarning ruhiyatiga, davomatiga, oxir-oqibatda ta’lim-tarbiyasiga salbiy ta’sir qilishi mumkin. Shu bois ta’lim jarayonining usluksizligini ta’minlash, o‘quv dasturlarini takomillashtirish zarur.

Xullas, tarbiya bu insonlar o‘rtasidagi oddiy munosabatlarda ham namoyon bo‘ladi, bizning maqtasa arzugulik o‘tmishimiz bor ekan demak biz yoshlar tarbiyasi hamda ularni tarixiy ilmiy asoslarini chuqur singdirib olishimiz zarur ekan. To‘g‘ri insonlarni sen tarbiyali bo‘lishing kerak deb majburlab tarbiyali qila olmaymiz lekin biz ularni ongiga o‘zimizning milliy odob axloqimiz orqali asta sekin tushun tira olamiz. Hech bir ish qiyinchiliklar siz bo‘lmaydi demak biz ham tarbiyaviy jarayonga kirishgan ekanmiz qo‘limizdan kelgancha doimo olg‘a harakat sari yuramiz hamda maqsad sari yeyamiz. Tarbiyali inson bo‘lishga harakat qilar ekan miz bu borada doimo olg‘a yuramiz hamda o‘zimiz bilan birga qolganlarni ham jalb qilamiz hamda Vatanimizga munosib o‘g‘il-qizlar bo‘lib yetishtiramiz.

INFLUENCE OF INTRAUTERINE INFECTION ON THE STATE OF VENOUS LOWER LIMB SYSTEMS

Khotamova M. T., Fayzulloeva N.SH-

Bukhara State Medical Institute

named after Abu Ali Ibn Sino,

Bukhara, Republic of Uzbekistan;

Purpose of the study - Influence of intrauterine infection on the state of the venous system of the lower extremities

Materials and research methods: determination of the state of the venous system of the lower extremities from the number of births, against the

background of an intrauterine infection. The state of valve function and the morphology of the veins of the lower extremities were studied in 19 first-time (Group 1) and 21 multiparous women (Group 2). Ultrasound biometry of the lumen of the veins, plethysmography and light reflexography (SRG) were used. The study was carried out in the supine and standing position at a gestational age of 36-40 weeks (1st determination) and on the 6th day after birth (2nd determination). The control group consisted of 39 non-pregnant women (Group 3), of which 27 had one in the past (Group 3A) and 12 had two births (Group 3B).

Research results: According to all 3 non-invasive methods, it was not possible to reveal a significant difference in the morphology and function of the veins in all groups against the background of intrauterine infection. There was only a tendency to increase the diameter of the lumen of V. iliaca by 5-6%, V. femoralis by 6-7%, V. poplitea by 2-7% In women of the 2nd group in the supine position. According to the SWG, blood filling and venous outflow of blood from the pool of the left lower limb in women of the 2nd and right lower limbs in women of the 3B group also tended to increase compared to the value of these indicators in women of the 1st and 3A groups.

Output: thus, the development of varicose veins depends not so much on the number of births transferred in the past, but on the initial state of the function of the venous obturator valves and the morphology of the vein wall, against the background of an intrauterine infection. In this regard, it is recommended to use a screening examination of pregnant women in order to identify functional and morphological incompetence of the venous system of the lower extremities and preventive prescription of compression therapy for primigravida.

SUBCLINICAL AUTOIMMUNE REACTIONS IN RECURRENT MISCARRIAGE OF COVID-19

Shukurlayeva Sh.J., Khotamova M. T-

Bukhara State Medical Institute

named after Abu Ali Ibn Sino, Bukhara, Republic of Uzbekistan;

Purpose of the study- subclinical autoimmune reactions in recurrent miscarriage of COVID-19. Materials and research methods: it is known that the frequency of spontaneous miscarriages is associated with autoimmune diseases. Recent studies have shown a strong association between miscarriages in women with systemic lupus erythematosus and the presence of antiphospholipid antibodies, i.e. lupus anticoagulant (LAC) and anticardiolipid antibodies (ACLA). Lupus antibodies, changes in the complement system, antispermat antibodies were determined in 34 women with a history of recurrent miscarriages and compared with the control group.

Research results: In 14 out of 34 patients there were anatomical, hormonal and genetic causes of miscarriages, in 20 the etiology was not established. In 50% of women with unexplained miscarriage and in 34% of those with identified etiology, at least one immune disorder was found. Multiple autoimmune abnormalities have been identified only during gestation of an unknown origin. Overall, 44% of women with recurrent miscarriages have antibodies or abnormalities in the complement system. Anticardiolipid antibodies were detected most frequently (30% in miscarriage and 8% in the control group).

Output: We recommend that all patients with recurrent miscarriages should have AKLA (anticardiolipid antibodies), VAK (lupus anticoagulant) and changes in the complement system checked. Although the relationship between autoantibodies and recurrent miscarriage is not yet known, this study confirms the existence of such an association and shows that unexplained miscarriage may be a marker of autoimmune disease.

TREATMENT OF THREATENED PRETERM LABOR CAUSED BY SUBCLINICAL INTRAUTERINE INFECTION

Khotamova M. T-mBukhara State Medical Institute

named after Abu Ali Ibn Sino, Bukhara, Republic of Uzbekistan;

Purpose of the study - treatment of threatened preterm labor caused by subclinical intrauterine infection

Materials and research methods: some cases of threatened preterm birth (PPR) have been found to be associated with intrauterine infection. The prognosis in these cases is worse than in childbirth caused by other factors. The relationship between UPR and intrauterine infection has been retrospectively studied. A cervical culture was obtained from women hospitalized with UPR (threatening preterm birth) and from healthy women with a pregnancy of 20 weeks, who were then divided into 2 groups - with and without infection - and the frequency of UPR (threatened preterm birth) was determined in both groups. The group with positive bacterial cultures was again divided into 2 subgroups: one received oral antibiotics, the other did not.

Research results: Cervical infection was detected in 32.6% of women hospitalized with CPR (threatening preterm birth). There were 3 cases of preterm birth at less than 35 weeks' gestation. The majority of women had a high level of C-RP. In a prospective study, positive bacterial cultures were found in 1/8 of 100 healthy pregnant women. The incidence of UPR (threatened preterm birth) was 44.4% in the entire infection group. It was 22.2% in women treated with antibiotics and 66.7% in the untreated subgroup. In the group without infection, the incidence of UPR (threatened preterm birth) was 11%. The overall incidence of UPR (threatened preterm birth) is 27%.

Conclusions: in a prospective study, positive bacterial cultures were found in 1/8 of 100 healthy pregnant women.

“AL ADAB AL MUFRAD” ASARIDA MA’NAVIY-AXLOQIY

FIKRLARNI O‘RGANISH MAZMUNI

Saidnazarova Gulshan Bolta qizi

Buxoro davlat universiteti

pedagogika kafedrasi o‘qituvchisi,

q.b.saidnazarova@buxdu.uz

O'zbek xalqining boy ma'naviy-madaniy merosi, milliy qadriyatlari o'quvchilarda eng oliy insoniy sifatlarni, shu jumladan ularni hadislar orqali odob- axloq madaniyatnini shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Jamiyatda odob-axloq , muomala madaniyati,salomlashish odobi ,kattaga hurmat kichikka izzatda bo'lish,ilm izlash kasb-korga ega bo'lish kabi masalalarini buyuk muhaddislar, Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy,Muslim ibn al-Hajjoj, Muhammad ibn Iso al-Termiziylarning "Jome' as-sahih"lari va Abu Dovud Sulaymon, Ahmad ibn Shuayb al-Nasoiy, Ibn Moja al-Qazviniylarning "Sunan"lari mana shu davrda yaratildi Bular orasida dunyo bo'ylab eng ko'p tarqalgani Imom Buxoriyning sahih hadislar to'plamidir.

Prezidentimiz Sh.Sh.Mirziyoyev 2019 yili Samarqand viloyatiga tashrifi chog'ida Imom Buxoriy yodgorlik majmuasini kengaytirish zarurligini ta'kidlab "Bu yerda ulug' bobomiz Imom al-Buxoriy xotirasi bor. 600 ming hadisni piyoda yurib to'plagan. Uning merosini butun musulmon dunyosiga tarannum etsak arziydi. Bobomizga munosib maqbaralar, masjidlar qurishni boshlaganmiz. Bu yerga kelgan mo'min-musulmonlarga sharoit yaratsak, ular ham buyuk tarixli davlat ekanimizga, shu tarixni elga, ayniqsa, yoshlarga yetkazishni istayotganimizga guvoh bo'ladi. O'zimizga ham bu ishlarimiz insof, diyonat, shukronalik hissiyotlarini beradi"⁹ Aksariyat manbalarda, Imom Buxoriy 600 mingta hadisdan 100 ming "sahih" 200 ming "G'ayri sahih" hadislarini yod olganlari, 600 ming hadisdan shundan 7265 tasi "Al-jome as-sahih (Ishonchli to'plam) hadislariga kiritganlar."¹⁰

Imom Ismoil -al Buxoriyning yana bir mashhur asarlaridan biri "Al-adab al mufrad"asari odob axloq masalasida asosiy o'rinni egallaydi.Asar 644 bobdan iborat bo'lib,ulardan 1322 hadis jamlangan ushbu asarda boshqa muhaddislar kitoblarida uchramaydigan hadislar kiritilgan.Ushbu kitob 1898 yili Hindistonda,

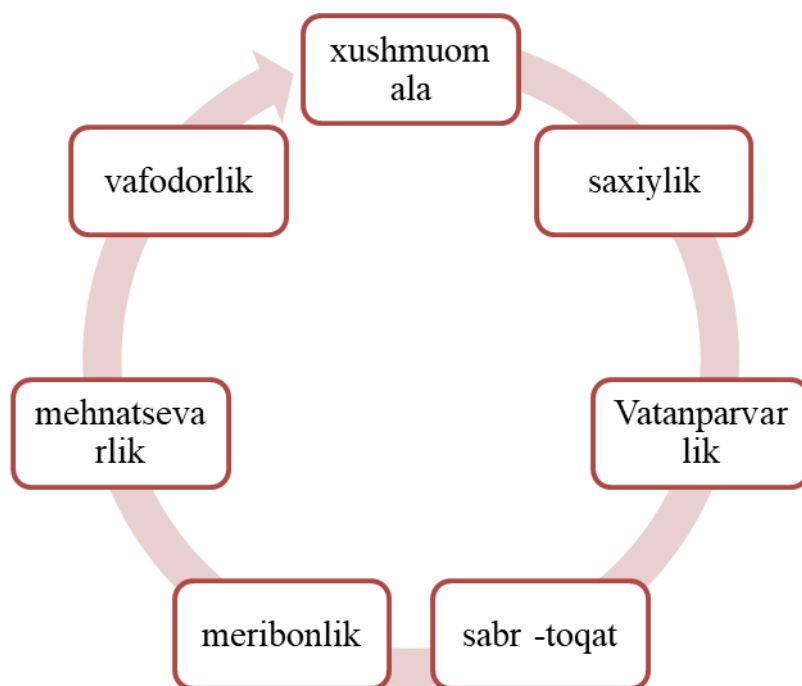
⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Sh.Mirziyoyevning 2022 yil 24 avgustda Samarqand viloyatida amaliy tashrifida Imom Buxoriy ziyorati <https://president.uz/uz/lists/view/5457>

¹⁰Hoji Ismatulloh Abdulloh "Markaziy osiyoda islom madaniyati" 48-52 bet

1930 Qohirada, 1970 va 1980 yillar o'rta osiyo va Qozoqiston musulmonlar idorasi tashabbusi bilan ikki marta arab tiliga nashr qilindi. Asarning 600 dan iborat 267 bobi taniqli Islomshunos olim Shamsiddin Boboxonov tomonidan o'zbek tilida o'girilib, 1990 yilda "O'zbekiston" nashriyotida chop etildi. "Al-adab al -mufrad" asarining 1-24 boblari ota-onaga xizmat qilish, ularning hurmatini joyiga qo'yish, ayniqsa qarigan chog'ida e'zozlash va parvarish qilish, ko'ngliga ozor bermaslik, ularning haqqini ado etish, kim ota-onasiga yaxshilik qilsa alloh umrini ziyoda qilishi, ota-onani so'kmaslik, ota onaga oq bo'lish uqubatlari, ota-ona duosi va yig'isi, ota-onaning duosi, ota -onalariga o'limdan so'ng yaxshilik qilish, 25-40 boblar silai rahm, silai rahmning vojibligi, yaxshilikni yaqinlardan boshlash, qarindoshlik munosabatlarini yo'lga qo'yish haqida yozilgan bo'lib qarindoshlik aloqalari hamda sila ramli bo'lish kabi hadis va rivoyatlar keltirilgan.

Imom Buxoriyning "Al adab-al mufrad " kitobi o'zida odob- axloq sifatlarini jamlagan odoblar gultojidir . Ushbu kitobni Shayx muhammad sodiq muhammad yusuf hazratlari 2006 yilda arabcha matnididan so'zma-so'z tarjima va sharh qilib, 4 juzdan iborat "Odoblar xazinasini" deb nomladilar. "Al adab al-mufrad asari haqiqatdan ham Quroni Karim oyatlari va o'zida yuksak insoniy sifatlarini mujassamlashtirgan Payg'ambar Muhammad (s.a.v) ning adablarini o'zida jamlagan diniy odob va axloqlarni keng targ'ib qilgan kitobdir

“Al adab al mufrad” asarida ma’naviy-axloqiy sifatlarning yoritilishi



Xushmuomalalik -Inson odobining ko’rkidir. Ma’lum bir jamiyatda shaxslararo munosabatga kirishar ekanmiz eng avvalo muomala odobi bizni qanday sifatga ega inson ekanligimizni belgilab beradi. Ushbu asarning 217 bobi xushmuomalalik haqidadir. Rasulimiz s.a.v.ning ayollari Oisha r.a.dan rivoyat qilinadi “Rasululloh sololohu alayhi vassalamning huzurlariga bir guruh yahudiylar kelishdi va “Assamu alaykum (sizga o’lim bo’lsin)” deyishdi.Oilsha aytdi men fahmlab qolib,”sizlarga o’im bo’lsin! “la’nat bo’lsin!” dedim

Shunda Rasulluloh sololohu alayhi vassalam: “Hoy Oisha! shoshilma! Alloh barcha ishda muloyimlikni yaxshi ko’radi”, dedilar

“Ey Allohning Rasuli! nima deganlarini eshitmadingizmi?” dedim.

Rasulluloh sololohu alayhi vassalam: Men ham “O’zinglarga ham” deb aytdimku dedilar”¹¹. Ushbu hadisda payg’ambarimiz har bir kishini xushmuomalalikka undaganlar.

¹¹ Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf”Odoblar xazinasini”2-juz204 bet

Saxiylik-Insonning o'zida bor ma'naviy va moddiy narsa(buyum)ni boshqa bir kishi bilan baham ko'rishidir. Ushbu sifat orqali inson qalban xotirjamlikka erishadi.

Mehribonlik-bu o'zi va boshqalarga qayg'urish,yordam berish,ko'nglini ko'tarish,har bir ishda ko'maklashish,ota -onasiga va qarindoshlariga muruvvatli bo'lish bemor holidan xabar olish kabi tushunchalarni o'zida kasb etgan sifatlardan biridir

Vatanparvarlik- tug'ilib o'sgan joyini asrash,avaylash,uni dushmanardan muhofazalash kabi amallarni o'z ichiga oladi.

Sabr toqatlilik,mehnatsevarlik,vafodorlik va shunga oid ko'plab ijobiy sifatlarni insonni ma'naviy -axloqiy tarbiyasini o'stirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Imom Ismoil al-Buxoriyning "Al adab al-mufrad" asarida keltirilgan ma'naviy- axloqiy tarbiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi hadislar yoshlarni ota-onasini hurmat qilishga,e'zozlashiga,do'stiga vafodor bo'lish,silai rahmli bo'lish,mehnatsevar va rostgo'y bo'lishga tarbiyalaydi.

TARIX FANINI O'QITISHDA KASBIY MAHORATNING AHAMIYATI VA INNOVATSION USULLAR BO'YICHA USLUBIY TAVSIYALAR

Hayitova Moxigul Baxtiyorovna- Buxoro viloyati Buxoro shahar

30-umumiy o'rta ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

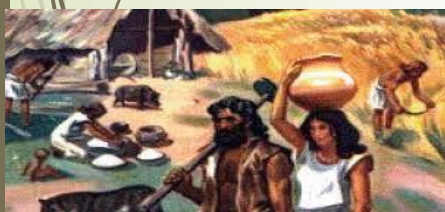
Mamlakatimiz kelajagi bugun maktablarda ta'lim-tarbiya olayotgan farzandlarimizga, ularning har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo'lib yetishishlariga bog'liq. Bu mas'uliyatli vazifani bajarish hozirgi zamon o'qituvchisi, ta'lim beruvchilardan o'z kasbiy mahoratlarini doimiy tarzda oshirib borishlari, ilg'or pedagogik texnologiyalarning izchil metodlari mohiyatini to'liq anglashlari va uni o'z darslarida mohirona foydalanishlarini talab etadi.

«**Maqsadli yondashuv**» uslubi ta'limda o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, fanning mazmun mohiyati va maqsadini o'rgatadi. U nafaqat o'quv-bilim faoliyatini tizimlashtiradi, jadallashtiradi, balki ta'lim oluvchilarning umumiy madaniyatini yuksaltirishga ham xizmat qiladi, predmetlararo bog'lanish tufayli maqsadlar turli darajada namoyon bo'ladi.

Har bir darsda ta'limning aniq maqsadi belgilanishi o'qitish texnologiyasini loyihalashda muhim shartlardan biri sanaladi. Bunda fan mavzulari bo'yicha o'qitishning tashxislanuvchi maqsadi aniqlanadi. Darhaqiqat, har qanday fan o'zining paydo bo'lgan vaqtdan boshlab katta bilimlar hajmini to'plagan va u yuqori tezlikda boyitib bormoqda. O'qitish faqat zaruriy axborotlarnigina tanlab olish va o'quvchining o'zlashtirish qobiliyatlariga mos holda ular hajmini miqdoriy o'lchamga keltirish zarur. Bugun ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir.

“Davrlashtirish” usuli.

- ▶ Ijtimoiy rivojlanishning xronologik ketma-ket bosqichlarini belgilash. Bu bosqichlarni belgilashda barcha mamlakatlar uchun birdek umumiy omil yo'q, ammo ko'pchilik, ayniqsa ilg'or mamlakatlar uchun umumiy bo'lgan qonuniyatlarni belgilab olish va davrlashtirishda ularga tayanish lozim.



“Faol pochta” metodi. Darsda bu metoddan foydalanish juda yaxshi samara beradi. Bu metoddan darsning barcha bosqichlarida foydalansa bo'ladi. Bu metodning yana bir afzalligi shundaki, barcha o'quvchilar faol

ishtirok etadilar. Bunda sinf o'quvchilari 4 ta guruhga ajratiladi. Guruhlar birlari bilan maktub almashadilar. Ya'ni, 1- guruh a'zolari 2- guruh a'zolariga, 2- guruh a'zolari 3- guruh a'zolariga, 3- guruh a'zolari 4- guruh a'zolariga, o'z navbatida 4- guruh a'zolari 1- guruhdagi o'quvchilarga maktub yo'llaydilar. Maktubda esa har bir o'quvchi o'rganilgan mavzu yuzasidan boshqa o'quvchiga savol tuzib yo'llaydi. Maktublar almashilgandan keyin esa yana qaytib o'z egasiga qaytariladi. Dars oxirida o'qituvchi o'quvchilarni baholash bosqichida maktub egalaridan natijalarning to'g'ri yoki noto'g'ri bajarilganligini so'raydi. Bu savolga maktubiga noto'g'ri javob olgan o'quvchilargina javob berishadi. To'g'ri javob olgan maktub egalari esa jim turishadi. Shu orqali o'qituvchi bir vaqtning o'zida butun sinfni baholay oladi. Shu o'rinda o'qituvchi o'quvchilarga elektron pochta haqida, undan qanday foydalanish mumkinligi haqida ham o'quvchilarga tushuncha beradi.

O'zbekiston tarixini o'rganish o'quvchilarni avlodlarimizning ko'p ming yillik madaniy va ma'naviy merosi, ularni jahon ilmiy tafakkuri va madaniyati taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizgning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan fahrlanishga, milliy iftixor tarbiyasini amalga oshirishga yordam beradi.

“ATAMALAR MAZMUNI” usuli. Bu usul quyidagi tartibda amalga oshiriladi.

Industrial sivilizatsiya – ijtimoiy hayot uchun muhim rol o'ynaydigan jamiyat. Yangi davrda shakllangan bozor munosabatlari, siyosiy va ijtimoiy tenglik, huquqiy davlat, diniy bag'rikenglik, inson huquqlari, umuminsoniy qadriyatlar kabi tushunchalar industrial sivilizatsiyaning asosiy belgilari hisoblanadi.

Sekulyarlik – hukumat va boshqa huquq manbalari dinning har qanday turidan alohida bo'lishi kerakligi haqidagi tushuncha.

“CHARXPALAK” USULI. Ushbu texnologiya o'quvchilarni o'tilgan

mavzularni esga olish, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga mustaqil ravishda to'g'ri javob berish va o'z-o'zini baholashga o'rgatishga hamda qisqa vaqt ichida o'qituvchi tomonidan barcha o'quvchilarning bilimlarini baholashga qaratilgan. Bu usulni qo'llashdan maqsad o'quvchilarni dars jarayonida mantiqiy fikrlash, o'z fikrlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish, o'zlarini baholash, yakka va guruhlarda ishlash, boshqalar fikriga hurmat bilan qarash, ko'p fikrlardan keraklisini tanlab olishga o'rgatishdir. Ushbu texnologiya tarix darslarining boshlanishi va oxirida yoki biron-bir bo'lim tugallanganda o'tilgan mavzuning o'quvchilar tomonidan qay darajada o'zlashtirilganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash uchun mo'ljallangan.

Shunday qilib, O'zbekiston tarixi o'qituvchilarining milliy ongini o'stirishda, o'zlikni anglashida, ular siyosiy madaniyatini oshirishda, mustaqil respublikamizning ijtimoiy faol va ma'naviy barkamol kishilarni haqiqiy inson, vatanparvar qilib tarbiyalashda juda katta imkoniyatlarga egadir. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, erkin fikrlaydigan insonga aylantirish juda ham muhimdir. Ko'proq atrof-muhit bilan bog'lab o'tilgan mashg'ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatlarini, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

“Mening juftimni top” usuli. Bu usul sharti asosida so'zlarni mantiqan bir-biriga bog'langan holda tarixiy ma'lumotlar yozing.

(Bir-biriga bo'g'liq so'zlar 2 tadan ortiq emas.)

1	Toshkent	5	VIII-VII asrlar
2	1996 yil	6	Lidiya
3	Jorj Stefanson	7	2009
4	1825	8	Amir Temur

Yoshlarga bilim berish ustida har kuni har xil usullar, yangicha yondashuvlarni amaliyotga tadbiq etilar ekan, ularga ta'lim berayotgan o'qituvchilarning bilim va malakalarini oshirishda zamonaviy ilg'or pedagogik texnologiyalar o'z vaqtida joriy etishni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda ko'plab innovatsion usullar samarali bo'lib, ayniqsa ta'limda aniq maqsad qo'yish yoki fanlararo bog'lash, aniq maqsadga erishish ko'p foydali hisoblanadi.

INTELLEKTUAL YOSHLARNI TARBIYALASHDA ZAMONAVIY SINFLAR RAHBAR QANDAY BO'LISHI KERAK?

Shadmanova Shaxodat Raxmadovna

Buxoro viloyati Buxoro shahar 30-umumiy o'rta ta'lim maktabi

matematika fani o'qituvchisi

Bolalarning murg'ak qalbiga hech bir narsa ibratdek kuchli ta'sir etmaydi va barcha ibratlar ichida ota-ona ibratidan kuchliroq va mustahkamroq o'rin oladigan ibrat yo'q.

N.I.Novikov

Bugungi bolakayning ertaga qanday inson bo'lishi ko'p jihatdan bolalik deb atalgan bu davrning qanday o'tgani, uning ongi va qalbiga atrof-muhitdan nimalarni olib kirganiga bog'liqdir. Bolaga munosabatda avvalo uning yosh darajasini inobatga olish kerak, uni yoshiga ko'ra taxminan quyidagicha taqsimlash mumkin. Ilk bolalik davri oilada tarbiyalangach, bolalar maktabgacha ta'lim muassasasida tarbiyalanadi. Shundan so'ng, maktabga qadam qo'yishadi. Maktabda asosiy ta'lim-tarbiyani egallashadi va katta hayot ostonasiga qadam qo'yishadi. Albatta har bir bolaning o'z intellektual salohiyati mavjud bo'lib, u hayoti davomida shakllanadi. Yangi avlodni voyaga yetkazish, jamiyat talablariga javob beradigan, uning o'z oldiga qo'ygan vazifalarini bajarishga ko'maklashadigan fuqarolar shaxsini shakllantirish har bir tuzumning eng oliy maqsadi bo'lib kelgan. Respublikamizda bosqichma-bosqich inson shaxsini shakllantirish tizimining takomillashtirib borilayotganligi ham shu fikrimizning yana bir yorqin dalilidir. Sinf rahbarining o'z faoliyatga tayyorligi uning shaxsiy-kasbiy kamoloti, shaxsiy fazilatlarini, intellektual imkoniyatlari va uning ijtimoiy-psixologik omillarga bog'liqligi

muhim ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida o'qituvchi shaxsi timsoliga yuqori aql-zakovatli, shaxsida insoniy fazilatlarni mujassamlashtirgan, shogirdlariga na'muna bo'ladigan timsol tushuniladi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek: –Yoshlar bilan ishlash masalalari alohida e'tiborni talab qiladi. Biz mamlakatimizning istiqboli yosh avlodimiz qanday tarbiya topishiga, qanday ma'naviy fazilatlar egasi bo'lib voyaga etishiga, farzandlarimizning hayotga nechog'li faol munosabatda bo'lishiga, qanday oliy maqsadlarga xizmat qilishiga bog'liq ekanini hamisha yodda tutishimiz kerak. Bizning bugungi mehnatimizga qanday baho berilishi ham ana shunga bog'liq. Zero, har bir xalq o'zining ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlarini chuqurroq anglashga, o'z tarixini ko'proq bilishga intiladi. Shuningdek, har bir millat va elatning o'ziga xos urf-odati, an'analari, milliyligi, qadriyati shu xalq tarkib topgan ya'ni shakllana boshlagan davrlardan balki, undan ham avval shakllangandir. Aynan mana shunday urf-odat va marosimlar xalqning kim ekanligini ko'rsatib beradi. Vatanparvarlik ruhida yoshlarni tayyorlash bo'yicha sinf rahbari bilan birgalikda vatanparvarlik ishlarini muvofiqlashtirish, har tomonlama yetuk, barkamol, ma'naviy, aqliy, jismoniy rivojlangan shaxs tarbiyasini amalga oshirish, o'quvchilarning qobiliyatlarini to'liq namoyon etishlari uchun yetarli shart-sharoitlar yaratish, o'quvchilar o'rtasida Vatani va xalqiga sadoqat, fidoyilik, Davlat ramzlariga hurmat ruhida tarbiyalash ishlarini tashkil etish va muvofiqlashtirish, o'quvchilar bilan ishlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash muhitini yaratish, boy madaniy merosimiz, milliy odob-axloq me'yorlarini tarbiya jarayoniga tatbiq etish, o'quvchilarda mehnatga ijodiy munosabatni shakllantirish, tegishli idora va tashkilotlar bilan hamkorlikda o'quvchilarning g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarining oldini olishga qaratilgan



profilaktik tadbirlarni tizimli ravishda tashkil etish, tadbirlarga “xavf guruhi”ga kiruvchi o‘quvchilarni muntazam ravishda jalb etish kabi muhim ishlar ham sinf rahbaridan katta mas’uliyat talab etadi.

Bundan tashqari, 5 ta muhim tashabbus doirasida ta’lim muassasasida fan, sport, badiiy-estetik, san’at, texnik, ekologik, sayyohlik, o‘lkashunoslik va boshqa yo‘nalishlarda to‘garaklar, klublar faoliyatini tashkil etish, o‘quvchilarning qiziqishi, imkoniyati va qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda ularni to‘garaklarga jalb etish ishlarini muvofiqlashtirish ham intellektual yoshlarni tarbiyalashda zamonaviy sinf rahbarining mahoratini belgilab beradi. Demak, qobiliyatli va iste’dodli o‘quvchilarni rag‘batlantirish, ularning ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga ko‘maklashish ishlarini tashkil etish, o‘quvchilarning yozgi sog‘lomlashtirish oromgohlarida dam olishini tashkil etish, kuzgi, qishki va bahorgi ta’til kunlarini mazmunli o‘tkazishi uchun sinf rahbarlari va ota-onalar hamkorligida sharoit yaratishni muvofiqlashtirish, sinf rahbarlari bilan birgalikda o‘quvchilarning xavfsizligini ta’minlagan holda sinfdan va maktabdan tashqari, ekskursiya, ma’naviy-ma’rifiy, ommaviy- madaniy tadbirlarni tashkil etishga, sayohatlar uyushtirishga bevosita rahbarlik qilish, amaldagi umumiy o‘rta ta’lim sohasini va bolalar huquqlarini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarni, jamoani boshqarishning samarali usullarini, boshqarish psixologiyasi yutuqlarini, bolalarni vatanparvarlik ruhida ma’naviy-axloqiy tarbiyalash usullarini, voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish, jinoyatchilikka qarshi kurashish bo‘yicha huquqiy-me’yoriy hujjatlarni tajribaga suyangan holda yuritishni talab etadi.

Xullas, intellektual yoshlarni tarbiyalashda zamonaviy sinf rahbar qanday bo‘lishi kerakligi Davlat ta’lim standartlari talablari va uning mazmunini, xodimlarni ma’naviy-moddiy rag‘batlantirish tizimlari va metodlarini, pedagogika fani va amaliyoti, boshqaruv psixologiyasining jahon hamda mamlakat miqyosidagi erishilgan yutuqlarida ham ko‘zga tashlanadi.

BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHDA ZAMONAVIY SINIF RAHBARINING O‘RNI

Isakova Dilnoza Kuchkarbayevna

Buxoro viloyati Buxoro shahar

30-umumiy o‘rta ta’lim maktabi tarix fani o‘qituvchisi

Maktab shaxsning barkamol kamol topishga, o‘tib kelayotgan avlodning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash va rivojlantirishga, shuningdek, ularning bo‘sh vaqtdan oqilona foydalanishga yo‘naltirilgan. Chunki, maktab uzluksiz ta’lim tizimining tarkibiy qismi bo‘lib, uning asosiy vazifasi o‘quvchi yoshlarga ta’lim va tarbiya berish bilan birga ularning maktab va sinfdan tashqari bo‘sh vaqtini sermazmun o‘tkazish, yoshlarning ongiga milliy g‘oya va vatanparvarlik



tuyg‘ularini singdirishdan iboratdir. Hozirgi kunda bolalarning tarbiyasiga mahalla, jamoatchilik juda katta yordam ko‘rsatmoqda. Jamoatchilikda yosh bolalarni tadbiq etish, sinfdan tashqari ishlar, tashkilotchilik bilan shug‘ullantirish maqsadga muvofiq. Yangilangan ta’lim to‘la

ma’noda yangicha tafakkur, sog‘lom fikr demakdir. Bilim olish va olingan bilimni mamlakatimiz xizmati yo‘lida xizmat qildirish oliy insoniylik burchdir. Bu vazifalarni muvaffaqiyatli hal etishning muhim shartlaridan biri chet el maktabi va pedagogikasi tajribalarini o‘rganishdir. Bugungi kunda biz uchinchi Uyg‘onish davri ostonasida turibmiz. Agar O‘zbekiston Prezidentining keyingi besh yilda hayotimizning birgina yo‘nalishi, ya’ni ma’rifat, ta’lim va ilm-fanni rivojlantirish yo‘lida imzolagan qonun, farmon va qarorlari, tasdiqlagan Davlat dasturlari, ilgari surgan yangidan-yangi tashabbuslarining mag‘zini to‘la chaqib ko‘rsak ham, navbatdagi Ma’rifat Renessansining markazi Yangi O‘zbekiston ekaniga hech kimda shubha qolmaydi.

Barkamol avlodni tarbiyalashda zamonaviy sinf rahbarining o'рни quyidagilarda ko'zga tashlanadi:

- sinf o'quvchilarining qiziqishi, imkoniyati va qobiliyatlariga qarab fan to'garaklari, sport seksiyalari, badiiy-estetik, texnik, ekologik, sayyohlik va o'lkashunoslik yo'nalishidagi to'garaklarga, klublarga jalb qilish;
- sinf o'quvchilarining qobiliyatli va iste'dodli o'quvchilarni rag'batlantirish, ularning ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga ko'maklashish;
- milliy madaniyatning asosi bo'lgan musiqa va qo'shiq, kino, adabiyot, xalq og'zaki ijodi, teatr, naqqoshlik va me'morchilik kabi xalq amaliy san'ati turlari vositasida o'quvchilar dunyoqarashini kengaytirish maqsadida ulami madaniyat maskanlariga ota-onalar bilan hamkorlikda jalb etish;
- turli (bayramlar, ko'rik-tanlov, sport musobaqalari, uchrashuvlar, kechalar va boshqalar) ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda sinf o'quvchilarining faol ishtirokini ta'minlash kabilarda ko'rinadi.

Umumta'lim maktablarining tarbiyaviy tizimidagi tayanch pedagoglardan biri sifatida o'ziga biriktirilgan sinfdagi o'quvchilarning belgilangan ta'lim va tarbiya olishlarini tashkil etish ham barkamol avlodni tarbiyalashda zamonaviy sinf rahbarining o'рни beqiyos. Jumladan, sinf rahbari o'quvchilarning odob-axloq va ichki tartib qoidalariga muvofiq muomala va kiyinish



madaniyatiga amal qilish, jamoada namunali bo'lish, o'quvchilarning o'sib-ulg'ayishlarini pedagogik kuzatuvlar asosida nazorat qilish, yordamga muhtoj o'quvchilarga yakka holda yondashish asosida ular qalbida milliy g'urur, vatanparvarlik, mehr-oqibat, mas'uliyat, tashabbuskorlik, ishbilarmonlik kabi xislatlarni uyg'otish, sinf o'quvchilarining ma'naviy va ma'rifiy tarbiyasini tashkil etishda o'qituvchilar, psixolog, ota-onalar va ularning o'mini bosuvchi

shaxslar, ta'lim muassasasi rahbariyati orqali Bolalar masalalari bo'yicha komissiyalar, mahalla, huquq-tartibot idoralari, tegishli davlat va nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlikda ishlashda, shuningdek, voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risidagi qonun hujjatlari ijrosi borasida voyaga yetmaganlarning nazoratsiz va qarovsiz qolishlari, o'quvchilar o'rtasida jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha o'tkaziladigan "O'quvchi", "Davomat" kabi profilaktik reydlarda hamkorlik qilish.

Umumta'lim maktablari zamonaviy sinf rahbarlari o'zlariga yuklatilgan asosiy vazifalarga muvofiq quyidagi funksiyalarni amalga oshiradi:

-har tomonlama yetuk, barkamol - ma'naviy, aqliy, jismoniy rivojlangan shaxs tarbiyasini amalga oshirish, sinf o'quvchilarining qobiliyatlarini to'liq namoyon etishlari uchun tegishli shart-sharoitlar yaratish, pedagogik va o'quvchilar jamoasi hamkorligida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlariga qarab yondashishni yo'lga qo'yish, ertalabki saflanishlarda sinf o'quvchilarining belgilangan tartibda to'liq ishtirok etishlarini ta'minlash, birlashtirilgan sinf xonasidagi mavjud jihozlarning saqlanishini va ulardan samarali foydalanishni ta'minlash, sinf rahbarlari o'z faoliyatini o'quvchilarning yosh xususiyatlari, umumiy rivojlanish darajasi va qobiliyatlarini hisobga olgan holda, keng qamrovli tarbiyaviy ishlar va aniq mezonlar asosida tashkil etadi.

Xullas, umumta'lim maktablarining zamonaviy sinf rahbari tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qilish, farzand tarbiyasini doimiy nazorat qilish g'oyat muhim ahamiyatga ega. Sinf o'quvchilari mustaqil hayotga tayyorlash, ularni jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan shaxs sifatida shakllanishlari uchun zarur ko'nikmalarni rivojlantirish lozim.

YANGI O'ZBEKISTONDA SUN'IY INTELLEKT VA ROBOTOTEXNIKA TEKNOLOGIYALARINI KIRIB KELISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Tilavova Go'zal Qaxramonovna Navoiy viloyati Uchquduq sanoat

texnikumi yetakchi o'qituvchisi

guzaltilavova84@gmail.com

Odamzod paydo bo'libdiki, o'z turmush tarzini muntazam yaxshilashga, takomillashtirishga harakat qiladi. Har bir davrga xos donishmandlar, xayolot olamini reallikka ko'chirishni istovchi ilg'or tafakkurli kishilarning tafakkur mahsullari zamondoshlarini doim hayratga solgani bejiz emas: o'zi uchar gilamlar, oynai jahon, ishqalansa ichidan jin chiqib, barcha orzu-istaklarni ro'yobga chiqaruvchi sehrli chiroq... Keyinchalik ushbu xayolot dunyosi hayotda o'z tasdig'ini topib, insoniyat havo sharlari orqali ko'kka ko'tarildi... samolyotlar, turli avtomashinalar, televizor, telefon, internet paydo bo'ldi, tovush tezligidan tez uchuvchi raketalar sayyoralarini zabt etdi. Bu jarayon dastlab tabiat hodisalari bilan bog'liq bo'lgan bo'lsa, keyinchalik ehtiyojlarni qondirish, vaqtni tejash va boshqa yengilliklarni yaratish uchun amalga oshirildi.

XXI asrda bu jarayon o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi, desak yanglishmagan bo'lamiz. Bu davrning o'ziga xos belgilaridan biri – sun'iy intellekt (artificial intelligence)ning reallikka aylanib, hayotimizga kirib kelishi bo'ldi. Hozirda biz foydalanayotgan ko'plab axborot texnologiyalari dasturlari, jumladan, mobil qurilmalarning barchasi sun'iy tafakkur mahsulidir. Ularni yaratish va yig'ish jarayonida ham maxsus robotlarning beminnat xizmatidan foydalaniladi. Aniqrog'i, bir robotni yaratish uchun boshqa bir robot ishlatiladi. Ayniqsa, og'ir sanoatda robotlarning ulushi katta. Sababi, ma'lum bir ishni bajarish uchun mo'ljallangan robotlar berilgan vazifani odamlarga nisbatan tezroq, aniqroq, eng muhimi, bexato bajarishadi.

Odatda, robotlar deganda, ko'pchilikning ko'z oldiga insonlardek gaplashib, ularning o'rniga barcha yumushlarni bajara oladigan yordamchilar keladi. Ammo bu

nisbatan kengroq tushuncha. Aslida, mobil qurilmangizdagi dasturlar: google-tarjimon, lug'atlar, turli xil o'yinlar va hokazolar ham sun'iy intellektga



yaqqol misol bo‘la oladi. Faqat ularning qamrovi kichikroq bo‘lib, ma’lum bir yo‘nalishdagina sizga yordam berishi mumkin. Ya’ni, bajarmoqchi bo‘lgan amallaringiz turiga qarab tegishli dasturdan foydalanasiz. Ayni damda esa, sun’iy tafakkur tushunchasi shu qadar kengayib ketganki, dunyoning u yoki bu burchagida bu borada qilinayotgan olamshumul ishlardan hayratlanmay iloj yo‘q.

Xalqimizning sevimli adibi Sharof Boshbekov asari asosida ishlangan «Temir xotin» spektaklini ham, kinosini ham barcha ko‘rgan. Asar qahramoni Qo‘chqor aka robototexnika muhandisi Olimtoy ixtiroisi bo‘lgan robot ayol – Alomatga uylanmoqchi bo‘ladi. Shunda Olimtoy unga shunday deydi: «...Hali kichkina-kichkina robotchalar ham yasab ber, dersiz...» Quyidagi jarayonlar kinoyali bu gap hayotda tasdig‘ini topayotganini tasdiqlayotgandek, go‘yo.

Bugungi kunda ayrim davlatlarda robot-hamshiralar, haydovchisiz transport vositalari, buyurtmani yetkazib beruvchi dronlar xizmatidan foydalanish yo‘lga qo‘yilgan. Hatto politsiya xodimlarining ba’zi vazifalarini ham maxsus robotlar bajarishyapti. Olimlar ularning tashqi ko‘rinishini imkon qadar odamlarnikiga o‘xshatishga urinishmoqda. Masalan, bir vaqtlar sun’iy tafakkurni insoniyat uchun asosiy xavf deb bilgan Ilon Mask bu borada hamkasblaridan ancha ilgari lab ketdi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 17.02.2021 yildagi «Sun’iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 4996-qarorida ham «Raqamli O‘zbekiston-2030» Strategiyasiga muvofiq hamda sun’iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish va ularni mamlakatimizda keng qo‘llash, raqamli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatini va ularning yuqori sifatini ta’minlash, ushbu sohada malakali kadrlar tayyorlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratish belgilangan.

2021-2022 yillarda O‘zbekistonda sun'iy intellektni rivojlantirish strategiyasiga oid prezident farmoni loyihasi muhokamaga qo‘yildi.

Strategiyaning maqsadi – sun'iy intellekt sohasida milliy ilmiy tadqiqot va rivojlantirish faoliyatlarini tizimli tarzda yo‘lga qo‘yish hamda ta'limni samarali isloh etishdan iborat.

O‘zbekistonda sun'iy intellektni 3 bosqichda rivojlantirish rejalashtirilgan.

1-bosqich. 2021–2022 yillar – sun'iy intellektni rivojlantirishning fundamental asoslarini rivojlantirish va maqsadli tizimlashtirish: Sun'iy intellektni rivojlantirishning asosiy ustuvor yo‘nalishlarida ilmiy tadqiqot va rivojlantirish faoliyatlarini tizimli tarzda tashkil etish, SI sohasida ta'lim tizimini samarali isloh etish hamda ilmiy tadqiqot va ta'limda xalqaro hamkorliklarni jadallashtirish. Shuningdek, ishlab chiqarishda raqamli iqtisodiyotni qo‘llab-quvvatlash va tadbirkorlarning innovatsion faolligini oshirish.

2-bosqich. 2023–2025 yillar – sun'iy intellekt sohasida kadrlar malakasi va intellektual salohiyatini halqaro raqobat maydonida sifat jihatidan oshirish va nufuzini ko‘tarish: Ustuvor yo‘nalishlarda yangi ilmiy-tadqiqot va rivojlantirish markazlarini tashkil etish. Biznes – ilm-fan – davlat integratsiya tizimini mustahkamlash orqali iqtisodiyot tarmoqlari muammolariga SI yordamida ratsional yechimlar to‘plamini taklif etish. Shuningdek, milliy iqtisodiyotda sun'iy intellekt asosidagi yuqori texnologiyalarga asoslangan milliy ishlanmalar eksport

ulushini oshirish. Milliy iqtisodiyot tarmoqlarida sun'iy intellekt texnologiyalari asosida yaratilgan raqamli ishlab chiqarish mahsulotlaridan keng foydalanish hamda jahon bozorida raqobatbardosh milliy brendlarga ega bo'lish.

3-bosqich. 2026–2030 yillar – O'zbekistonda yuqori rivojlangan axborotlashgan jamiyatni shakllantirish: Davlat boshqaruvining shaffof va samaradorligini oshirish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini milliy qadriyatlar va umuminsoniy tamoyillar asosida to'liq kafolatlaydigan o'ziga xos bo'lgan axborotlashgan jamiyatni shakllantirish, shakllangan ma'lumotlar to'plamidan yuqori qiymatga ega bo'lgan mahsulotlarni yaratish, hamda mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishning ustuvor tarmoqlarida Markaziy Osiyo davlatlarida yetakchi va Osiyo davlatlari bilan raqobatlashadigan innovatsion xabga aylantirish.

Shuningdek, Innovatsion rivojlanish vazirligi tashabbusi bilan O'zbekiston innovatsion rivojlanish strategiyasi va Ilm-fanni rivojlantirish konsepsiyasi doirasida mamlakatda sun'iy intellektni rivojlantirishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjat qabul qilingan. Hujjatga ko'ra, qishloq xo'jaligi, transport, energetika, sog'liqni saqlash kabi tarmoqlarga sun'iy intellekt texnologiyalarini o'z ichiga olgan innovatsion loyiha va yechimlar joriy etiladi. Bularning barchasi, o'z navbatida, Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish va ularni mamlakatimizda keng qo'llash, raqamli ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatini hamda ularning yuqori sifatini ta'minlash, ushbu sohada malakali kadrlar tayyorlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga xizmat qiladi.

Bularning barchasi, o'z navbatida, Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish va ularni mamlakatimizda keng qo'llash, raqamli ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatini hamda ularning yuqori sifatini ta'minlash, ushbu sohada malakali kadrlar tayyorlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratishga xizmat qiladi.

Xulosa

Aksariyat iste'molchilarning robotlarga ishonch bildirmayotgani ham jarayonning ommalashishiga monelik qilmoqda. Kafe yoki restoranlardagi mijozlarga xizmat ko'rsatuvchi robotlarga ko'nikish mumkindir, ammo haydovchisiz boshqariladigan avtomobil yoki samolyotlar xizmatidan foydalanish uchun katta avlod vakillariga biroz ko'nikma kerak, albatta. Bugungi zamonaviy texnologiyalar qurshovida o'sayotgan yosh avlod esa aksincha – ular bu evrilishlardan unchalik xavotirlanayotgani yo'q.

Xullas, sun'iy tafakkurning hayotimizdagi o'zni kundan-kunga chuqurlashib bormoqda. Ular insoniyatning yutug'imi yoki mag'lubiyati, degan savol ustidagi bahslar hali uzoq davom etadi. Eng muhimi, o'z kasbining ustalari doim talabgir bo'lib qolaveradi. Zero, har qanday yuksak texnologiya inson zakosi mahsulidir. Shunday ekan, inson doim o'z muammolariga yechim topa oladi!

Robotlar va sun'iy intellekt ayrim kasblarga hojat qoldirmayotgani, ko'plab ish o'rinlari qisqarishiga olib kelayotgani rost. Lekin Robototexnika bozori ishtirokchilari milliy assotsiatsiyasi boshqaruvi a'zosi Alisa Konyuxovskayaning aytishicha, robotlar sabab odamlarning ishsiz qolishi safsatadan boshqa narsa emas.

Robotlar asosan odamlar uchun qora mehnat sanalgan, zerikarli, xavfli va og'ir yumushlarga qo'yiladi. Masalan, ombor va konveyerlarda ishlashadi. Bu xodimlarning nonini yarimta qilish emas, balki ularga yengillik tug'dirishdir.

Mutaxassisning fikriga ko'ra, baribir inson omili bebaho. Robot hech qachon malakali kadrning o'rnini bosolmaydi. Jumladan, shifokor, o'qituvchi va mijozlar bilan jonli muloqotga asoslangan sohalarda ishchi mehnati zarurligicha qolaveradi.

Robotlar ishsizlik muammosini keltirib chiqarishi jurnalistlarning shov-shuvi orqasidan kelib chiqqan noto'g'ri farazdir. Aksincha, raqamli texnologiyalar rivoji yangi ish o'rinlarini paydo qilmoqda.

TA'LIM JARAYONINING RIVOJLANISHIDA BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI VA AHAMIYATI

Navoiy viloyati Uchquduq tuman

kasb-hunar maktabi maxsus fan o'qituvchisi

Bo'ronova Gulchehra Abdimo'minovna

buranovaqulchehra33@gmail.com

Hozirgi kunda ta'lim sohasida Prezidentimiz tashabbusi bilan davlatimizda olib borilayotgan barcha islohotlarning maqsadi Vatanimizning kelajagi bo'lgan barkamol avlodga ta'lim-tarbiya berish jarayonini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqish, ularning mustaqil fikrlashga, bilim olishga, ajdodlarimizning boy ilmiy, ma'naviy-ma'rifiy merosini qadrlashga o'rgatish hamda ta'limning uzliksizligini ta'minlashdan iboratdir.

Ta'lim tizimida zamonaviy axborot texnologiyalardan foydalanish, farzandlarimizning mustaqil fikrlash, bilim olish ko'nikmalarini shakillantirish va rivojlantirish hamda ta'lim sohasi vakillarining oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

2008 - yildan boshlab (Cloud technology) Bulutli texnologiyalar so'zi dunyo miqiyosida keng tarqaldi. Bir qarashda "Bulutli texnologiyalar" tushunarsiz ko'rinsada bu model o'zida biror bir tizimdagi (serverlar, ilovalar, saqlash tizmlari va xizmatlar) dan tez, qulay, samarali foydalanish imkonini beradi. Ortiqcha urinishlarsiz, tez va aniq taqdim etiladi faqatgina provayder orqali tarmoqqa ulanganda.

Oddiy so'z bilan aytganda, bulutli texnologiya masofaviy serverlarda joylashgan kompyuter veb-ilovadan qulay foydalanishni nazarda tutadi. Foydalanuvchi interfeysi yoki dastur formati, korxonalar va kompaniyalar mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish (CRM), HR, buxgalteriya hisobi va boshqa tashkiliy ehtiyojlar kabi turli xil bulutli ilovalardan foydalanadilar.

Bulutli texnologiy nima?

Bulutli texnologiya –bu internet foydalanuvchilariga internet xizmati sifatida kompyuter resurslari taqdim etiladigan ma'lumotni qayta ishlash texnologiyasidir.

Bulutli texnologiyalar ma'lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari kompyuter resurslari Internet foydalanuvchisiga onlayn xizmat sifatida taqdim etiladi. Bu yerda “bulut” so‘zi barcha texnik tafsilotlarni yashiradigan murakkab infratuzilmaning metaforasi sifatida ishlatiladi.

Bulutli (tarqalgan) hisoblash, shuningdek, bulutli (tarqalgan) ma'lumotlarni qayta ishlash atamasi ishlatiladi, bu ma'lumotlarni qayta ishlash texnologiyasi bo'lib, unda kompyuter resurslari va quvvati foydalanuvchiga Internet xizmati sifatida taqdim etiladi. Foydalanuvchi o'z ma'lumotlariga kirish huquqiga ega, lekin u ishlayotgan infratuzilma, operatsion tizim va haqiqiy dasturiy ta'minotni boshqara olmaydi va ularga ahamiyat bermasligi kerak.

Siz ma'lumotlaringizni saqlashingiz uchun qimmatbaho kompyuter, fleshkalar, aksessuarlar sotib olishingiz shart emas, chunki hammasi bulutda saqlanadi.

Bulutli ma'lumotlarni qayta ishlash jarayoni quyidagilardan tashkil topadi:

1. Xizmat sifatida infratuzilma
2. Xizmat sifatida platform
3. Dastur sifatida, xizmat sifatida
4. Ma'lumotlar xizmat sifatida
5. Xizmat sifatida ish joyi

Bulutning afzalliklari

1. Virtual xizmatlar sizni flesh-disklar bilan ishlash va qattiq disk maydoni cheklavlari muammosini hal qilish zaruratidan ozod qiladi, foydalanuvchiga bir necha gigabayt bepul beriladi va agar kerak bo'lsa, ularni sotib olish mumkin.

2. Litsenziyalangan dasturiy ta'minotni sotib olishning hojati yo'q.

3. Xizmat bir vaqtning o'zida bir nechta xodim yoki ijodiy guruhga bitta fayl bilan ishlash imkonini beradi.

4. Foydalanuvchi ma'lumotni istalgan formatda saqlashi va istalgan qurilmadan erkin foydalanishi mumkin - ma'lum bir kompyuter xotirasiga bog'lanish yo'q.

5. Bunday virtual xotiradan foydalanish qattiq diskda bo'sh joyni bo'shatadi, kompyuteringiz tezligini oshiradi.

6. Yechimlar kompyuterlar va tashqi qurilmalarga xizmat ko'rsatish bilan shug'ullanadigan ma'murlar xodimlarga muhtojlik bo'lmaydi. Virtual ofislar ishni sezilarli darajada soddalashtiradi, xarajatlarni kamaytiradi va murakkab texnik muammolarni avtomatik rejimda hal qilish imkonini beradi.

7. Ular turli platformalarda ishlatilishi mumkin va agar kerak bo'lsa, o'lchaydi. Elastik va egiluvchan tuzilish uni bajarishni osonlashtiradi.

Bulutli texnologiyalarning eng afzallik tomoni shundaki, foydalanuvchiga qurilmaga dasturlarni o'rnatmasdan turib ma'lumotlarga kirish imkoniyatini beradi, chunki u yerda barcha qo'llab quvatlovchilar server tomonidan a'malga oshiriladi. Bu xizmatlar sizning so'rovingizga bog'liq holda pullik va bepul bo'ladi. Bulutli texnologiyalarning yana bir foydali jihati shundaki, korporativ va moliyaviy boshqaruv uchun yangidan yangi va kutilmagan imkoniyatlarni yaratadi.

Ma'lumolarni bulutli uslubda saqlash on-line texnologiyalardan foydalanish, ma'lumotlar xafsizligini ta'minlash hamda operatsion harajatlarni keskin kamayishiga sabab bo'ladi.

Shu bilan birgalikda bulutli texnologiyalarning biroz kamchiliklari ham majud:

Bulutli texnologiyalarda Internet mavjud bo'lmaganda kirish imkoni bo'lmaydi, shu bilan birgalikda Internet tez va sifatli bo'lmog'i lozim.

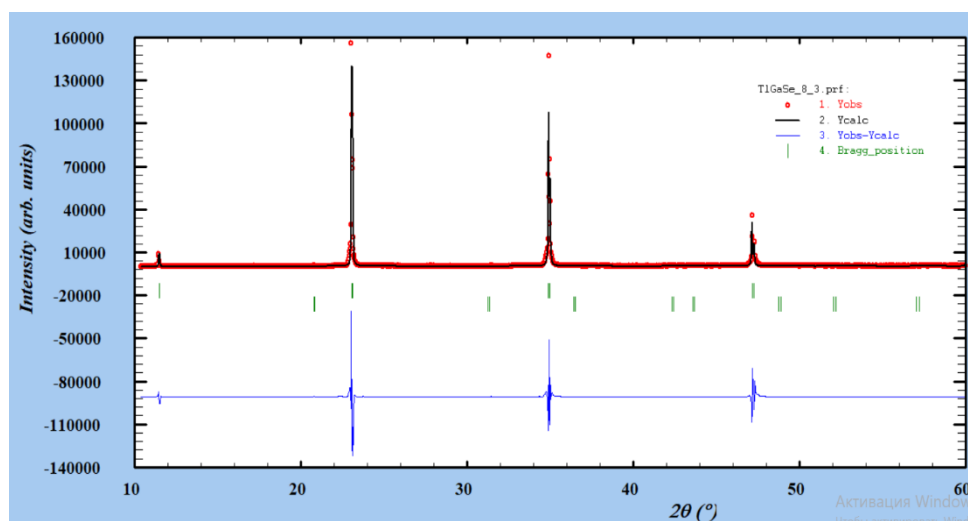
Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, bulutli texnologiyaning eng asosiy funksiyasi ma'lumotlarni masofaviy qayta ishlashga muhtoj bo'lgan foydalanuvchilarning ehtiyojlarini qondirishdir.

Serverdagi joyining tejalishi malumotlarni saqlash bulut xizmati tomonidan amalga oshiriladi va imkoniyati cheklangan insonlarning ta'limdan foydalanish imkoniyati hamda yuqoridagi ma'lumotlardan kelib chiqiladigan bulut texnologiyalarini o'qitish jarayonida tadbiq qilish ta'lim tizimidagi istiqbolli innovatsiyalardan biri hisoblanishini xulosa qilish mumkin.

ВЛИЯНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ОБЛУЧЕНИЯ НА ПРЯМЫЕ ОПТИЧЕСКИЕ ПЕРЕХОДЫ В СЛОИСТОМ МОНОКРИСТАЛЛЕ TLGASE₂

Умаров С.Х., Нарзуллаева З.М., Халлоков Ф.К.

Тройные соединения TlGaS_2 , TlGaSe_2 и TlInS_2 относятся к классу слоистых полупроводниковых халькогенидов TlBX_2 (где $\text{B} = \text{Ga}$ или In ; $\text{X} = \text{S}$ или Se). Атомная стопка кристаллов представляет собой два скрученных анионных слоя со слабо связанными катионами Tl^{1+} , расположенными в треугольных полостях между ними. В результате кристаллы состоят из отдельных слоев со слабыми связями между слоями и сильными связями между атомами внутри слоев [1-8]. Моноклинная кристаллическая структура соединения TlGaSe_2 содержит пространственную группу C2/c и параметры решетки $a = 10,87 \text{ \AA}$, $b = 10,79 \text{ \AA}$, $c = 15,70 \text{ \AA}$ и $\beta = 100,47^\circ$ соответственно [9]. В тригональных пространствах между комплексами $\text{Ga}_4\text{Se}_{10}$ находятся одновалентные ионы таллия. Элементарная ячейка состоит из двух слоев, повернутых относительно друг друга на 90° и сдвинутых относительно друг друга в направлении (010) на длину стороны малого тетраэдра GaSe_4 . Из-за этого смещения тетрагональная симметрия оказывается нарушенной. Семь атомных плоскостей, расположенных в порядке $\text{Se-Tl-Ga-Se-Ga-Tl-Se}$, составляют каждый слой. В прошлом



проводились многочисленные исследования фундаментального оптического поглощения в кристаллах TlGaSe_2 . По имеющимся данным, край фундаментального поглощения состоит как из непрямых, так и из прямых переходов, энергии которых при комнатной температуре охватывают широкий диапазон: $E_{gi} = 1.83\text{--}2.13$ эВ, $E_{gd} = 2.08\text{--}2.23$ эВ, $E_{gi} = 1.83$ эВ и $E_{gd} = 2.11$ эВ [10-11]. Влияние электронов на структуры и структурные параметры не исследования, хотя представляют интерес, так как типы образующихся радиационных дефектов, в этих случаях могут быть разными

Отсутствие влияния электронов на структуры и структурные параметры составов полупроводниковых халькогенидов с тройными соединениями TlGaSe_2 .

Облучение кристалла TlGaSe_2 электронами осуществлялось на ускорителе “Электроника У-003” ИЯФ АН РУз. Рентгеноструктурные исследования TlGaSe_2 проводились на дифрактометре Empyrean с излучением CuK_α в интервале углов $2\theta_B = 10^\circ - 60^\circ$ со скоростью сканирования 0,30 градуса/мин.

Обработка рентгенограммы (Рис.1) показала, что исходный монокристалл TlGaSe_2 имеет гексагональную (пр.гр. $P6_3/mmc$) структуру. При этом параметры элементарной ячейки $a = 10$ Å, $b = 10$ Å, $c = 14.973$ Å.

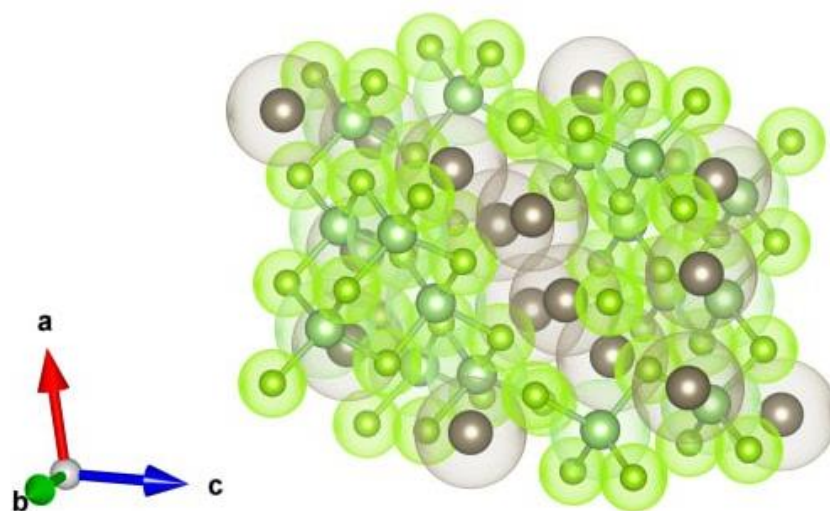


**Рис.2. Гексагональная кристаллическая структура TlGaSe_2
(пр.гр. $P6_3/mmc$)**

Установлено, что после облучения монокристалла TlGaSe_2 электронами флюенсом 1.5×10^{17} elektron/cm^2 сохраняется исходная структура.

MASOFAVIY TA'LIMDA BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING O'RNI

Nurova Madina Salim qizi

*Navoiy viloyati Qiziltepa tumani 2-sonli kasb-hunar maktabi Informatika va
axborot texnologiyalari fani o'qituvchisi*

So'nggi yillarda masofaviy ta'lim tobora ommalashib bormoqda va an'anaviy ta'lim usullariga qo'shimcha yoki muqobil sifatida keng qo'llanilmoqda. Masofaviy ta'limni rivojlantirishda muhim rol o'ynagan asosiy texnologiyalardan biri bulutli texnologiyadir. Bulutli texnologiyalarning masofaviy ta'limdagi o'rni va ularning ta'lim jarayoni samaradorligi sezilarli darajada oshib bormoqda.

Moslashuvchanlik va qulaylik

Masofaviy ta'limda bulutli texnologiyalarning asosiy afzalliklaridan biri ularning moslashuvchanligi va foydalanish imkoniyatidir. Bulut talabalar va o'qituvchilarga joy yoki vaqtdan qat'iy nazar o'quv materiallari, resurslari va vositalaridan foydalanish imkonini beradi. Talabalar internetga ulangan istalgan

qurilmadan foydalangan holda bulutli platformalar orqali o'quv materiallarini osongina olishlari va topshiriqlarni bajarishlari mumkin . Bu, ayniqsa, chekka hududlarda joylashgan yoki ta'lim resurslaridan foydalanish imkoniyati cheklanganlar uchun juda muhimdir.

Hamkorlik va axborot almashinuvi

Bulutli texnologiyalar talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi hamkorlik va ma'lumot almashinuvini oshirishga yordam beradi. Bulutga asoslangan ilovalar va platformalardan foydalangan holda talabalar guruhlarda loyihalar ustida ishlashlari, hujjatlarni birgalikda tahrirlashlari, real vaqt rejimida fikr va mulohazalar almashishlari mumkin. Bu hatto masofadan turib ham faol o'zaro aloqa va bilim almashish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Ma'lumotlarni saqlash va kirish

Bulutli texnologiyalar bulutda ma'lumotlarni qulay va xavfsiz saqlashni ta'minlaydi. Bu shuni anglatadiki, talabalar va o'qituvchilar o'zlarining o'quv materiallari, loyihalari va topshiriqlarini istalgan joydan va istalgan qurilmadan saqlashlari va ularga kirishlari mumkin. Bulutli ma'lumotlarni saqlash tufayli ma'lumotlarga kirish mumkin va yo'qolishi yoki shikastlanishidan himoyalangan.

Interaktiv ta'lim va moslashuvchanlik

Bulutli texnologiyalar interaktiv va moslashtirilgan o'quv materiallarini yaratishga ham imkon beradi. O'qituvchilar bulutli platformalardan videolar, audio, viktorinalar va fikr-mulohazalarga ega topshiriqlarni o'z ichiga olgan interaktiv kurslarni yaratish uchun foydalanishlari mumkin. Bunday materiallar o'quvchilarning o'quv jarayoniga chuqurroq kirib borishini ta'minlaydi va materiallarni har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va bilim darajasiga moslashtirish imkonini beradi.

Monitoring va baholash

Bulutli texnologiyalar, shuningdek, masofaviy ta'limda talabalar faoliyatini kuzatish va baholashni osonlashtiradi. O'qituvchilar o'quvchilarning o'qish jarayonini kuzatish, ularning ishini baholash va fikr-mulohazalarini bildirish

uchun bulutga asoslangan ta'limni boshqarish tizimlari va elektron jurnallardan foydalanishlari mumkin. Bu sizga o'quvchilar taraqqiyotini yanada samarali kuzatish va keyingi o'rganish uchun shaxsiy yordam va yo'l-yo'riq ko'rsatish imkonini beradi.

Xulosa

Hamkorlik, ma'lumotlarni saqlash, interaktivlik, moslashuvchanlik va monitoringni ta'minlash orqali masofaviy ta'limda asosiy rol o'ynaydi. Ular o'quv jarayonini talabalar va o'qituvchilar uchun yanada samarali, qulay va interaktiv qilishga yordam beradi. Texnologiyaning rivojlanishi va bulutli platformalarning kengayishi bilan masofaviy ta'lim rivojlanishda davom etadi va o'rganish va rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar beradi.

ILM-FAN VA TIBBIYOT TARAQQIYOTIDA AXBOROT

TEXNOLOGIYALARNI O'RNI

Halimova Gulnora Dilmurodovna

Navoiy shahri Abu Ali ibn Sino nomidagi

jamoat salomatligi texnikumi

Axborot texnologiyalari fani

yetakchi o'qituvchisi

Zamonaviy dunyoda axborot texnologiyalari hayotning turli sohalarida, jumladan, fan va tibbiyotda tobora muhim rol o'ynamoqda. Raqamli asrning paydo bo'lishi ma'lumotlarni olish, qayta ishlash va mavjud qilish usullarida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ushbu maqolada biz ilm-fan va tibbiyot rivojida axborot texnologiyalarining rolini o'rganamiz, shuningdek, uning zamonaviy amaliyotga ta'siri va kelajak istiqbollari ko'rib chiqamiz.

Axborot texnologiyalarining fandagi o'rni

Axborot texnologiyalari olimlarga yangi vositalar va imkoniyatlarni taqdim etish orqali ilmiy tadqiqotlarni sezilarli darajada kengaytirdi. Ular geografik va vaqt cheklovlari bo'yicha tezkor ma'lumot almashish, virtual hamkorlik va hamkorlikda tadqiqotlar o'tkazish imkonini beradi. Axborot texnologiyalari

tufayli olimlar katta hajmdagi ma'lumotlar va bilimlar bazasiga ega bo'lib, chuqurroq tahlil qilish va yangi naqshlarni aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, axborot texnologiyalaridan foydalangan holda murakkab ilmiy jarayonlarni modellashtirish va simulyatsiya qilish mumkin, bu esa tajribalarni o'tkazish vaqtini va xarajatlarini kamaytiradi.

Axborot texnologiyalarining tibbiyotdagi o'rni

Tibbiyotda axborot texnologiyalari diagnostika, davolash va sog'liqni saqlashni boshqarishni takomillashtirishda katta ahamiyatga ega. Elektron tibbiy yozuvlar va sog'liqni saqlash ma'lumotlarini boshqarish tizimlarini joriy etish bemor ma'lumotlarini samarali saqlash va almashish, shifokorlar o'rtasidagi muvofiqlashtirishni yaxshilash va xatolar ehtimolini kamaytirish imkonini beradi. Axborot texnologiyalari ham telemeditsina rivojiga hissa qo'shib, maslahat va diagnostika ishlarini masofadan turib o'tkazish imkonini beradi, bu ayniqsa chekka va kam aholi punktlari uchun muhim ahamiyatga ega. Mashinani o'rganish va sun'iy intellekt usullaridan foydalangan holda katta hajmdagi tibbiy ma'lumotlarni tahlil qilish bizga naqshlarni aniqlash, kasalliklarni bashorat qilish va davolanishga individual yondashuvlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Kelajak istiqbollari

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan ilm-fan va tibbiyotda yanada muhim yutuqlar kutilmoqda. Kengaytirilgan reallik va virtual haqiqat texnologiyalari ma'lumotlarni vizuallashtirish va ular bilan o'zaro aloqada bo'lish uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etishi mumkin, bu esa olimlar va tibbiyot mutaxassislariga kasalliklarni yanada samaraliroq o'rganish va davolash imkonini beradi. Katta ma'lumotlar va ma'lumotlar tahlili naqshlarni aniqlash va tadqiqot va davolash natijalarini bashorat qilishda asosiy rol o'ynashda davom etadi. Sun'iy intellekt va mashinani o'rganish jarayonlarni avtomatlashtirish, diagnostikani yaxshilash va yangi dori vositalarini ishlab chiqish uchun qo'llaniladi.

Xulosa

Axborot texnologiyalari fan va tibbiyot rivojida ulkan salohiyatga ega. Ular olimlar va sog'liqni saqlash sohasi mutaxassislarini yangi vositalar bilan ta'minlaydi, katta hajmdagi ma'lumotlarga kirish va qayta ishlanadi, tashxis va davolashni yaxshilaydi, hamkorlik va hamkorlikni rivojlantiradi. Kelajak axborot texnologiyalarini rivojlantirishga tegishli bo'lib, undan foydalanish ilm-fan va tibbiyotni o'zgartirishda, hayotimiz va salomatligimizni yaxshilashda davom etadi.

E'tibor bering, ushbu maqola faqat misol va to'liq dissertatsiya emas. Agar sizga batafsilroq va keng qamrovli ish kerak bo'lsa, tegishli manbalarga murojaat qilish va qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish tavsiya etiladi.

TA'LIMDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH

MADANIYATI

Fozilova Rahima Nu'monjonovna

Qashqadaryo viloyati Shaxrisabz shahar

2-sonli kasb-hunar maktabi

Informatika fani o'qituvchisi

Ta'limdagi ijtimoiy media madaniyati ta'lim jarayonida ijtimoiy media platformalaridan samarali va maqsadli foydalanishni nazarda tutadi. Bu ma'lumot almashish, muloqot qilish, hamkorlik qilish va ta'lim imkoniyatlarini oshirish uchun Facebook, Twitter , Instagram , LinkedIn va boshqalar kabi turli ijtimoiy media platformalaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

Ta'limdagi ijtimoiy media madaniyatining ba'zi jihatlari:

O'quv hamjamiyatlarini yaratish: Ijtimoiy media o'qituvchilar va talabalarga fikr almashishlari, savollar berishlari, foydali manbalarni almashishlari va o'quv materiallarini muhokama qilishlari mumkin bo'lgan o'quv jamoalarini yaratishga imkon beradi. Bu ishtirokchilar o'rtasida faol shovqin va hamkorlikni rag'batlantiradi va yanada dinamik o'quv muhitini yaratadi.

Muloqot va fikr-mulohazalarni qo'llab-quvvatlash: Ijtimoiy tarmoqlar o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi aloqa va fikr-mulohazalar uchun qulay vositalarni taqdim etadi. Bu savollar berish, o'quv mavzularini muhokama qilish va topshiriqlar va loyihalar bo'yicha yordam va konstruktiv fikr-mulohazalarni olish uchun ishlatilishi mumkin.

Axborot va resurslarni tarqatish: Ijtimoiy tarmoqlar axborotni tez tarqatish va foydali resurslarni almashish imkoniyatini beradi. O'qituvchilar ijtimoiy tarmoqlardan dars jadvallari, uy vazifalari, mustaqil o'quv materiallari va boshqa o'quv resurslarini joylashtirish uchun foydalanishlari mumkin.

Hamkorlikdagi ishni rag'batlantirish: Ijtimoiy tarmoqlar hamkorlikdagi loyihalar va guruh ishlarini osonlashtirish uchun ishlatilishi mumkin. Talabalar umumiy hujjatlar, forumlar va guruhlar kabi ijtimoiy tarmoq vositalaridan foydalangan holda hamkorlik qilishlari, fikr almashishlari, vazifalarni muhokama qilishlari va hamkorlikda loyihalar yaratishlari mumkin.

Raqamli savodxonlikni targ'ib qilish: Ta'limda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish o'quvchilar o'rtasida raqamli savodxonlikni rivojlantirishga yordam beradi. Ular ijtimoiy tarmoqlardan samarali va mas'uliyat bilan foydalanishni o'rganishi, shuningdek, axborotning ishonchliligini baholash, tanqidiy fikrlash va onlayn o'zaro munosabatlarda axloq qoidalarini rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

Biroq, ta'limda ijtimoiy mediadan foydalanishda maxfiylik, xavfsizlik va platformaga muvofiqlik masalalari e'tiborga olinishi kerak. O'qituvchilar va talabalar ta'lim muhitida ijtimoiy mediadan foydalanish bo'yicha tegishli siyosat va ko'rsatmalardan xabardor bo'lishlari kerak.

Xulosa

Umuman olganda, ta'limdagi ijtimoiy media madaniyati o'quv jarayonini sezilarli darajada boyitishi, o'qituvchilar va talabalar o'rtasida faol hamkorlik va bilim almashishni rag'batlantirishi va talabalarning raqamli ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin.

YANGI O‘ZBEKISTONDA —”MILLIY TIKLANISHDAN – MILLIY YUKSALISH SARI” G‘OYASINI TA’MINLASHNING DOLZARB MASALALARI

Saidova Yulduz Zamon qizi – Buxoro davlat pedagogika instituti tadqiqotchisi

Bugungi kunda barcha sohada inson manfaatiniing ustunligi, qonun ustuvorligi hamda inson uning huquq va erkinliklarini himoya qilish masalasiga alohida e’tibor qaratilib, ushbu masalani hal qilish davlatimizning bosh maqsadiga aylanib bormoqda.

“Yangi O‘zbekiston – yangicha dunyoqarash” g‘oyasi asosida ma‘naviy-ma‘rifiy hayotni yangilash, uni yanada yuksaltirish borasida mamlakatimizda o‘ziga xos demokratik tajriba shakllandi. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi ustuvor vazifalar amaliy hayotga tadbqiq etilib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida»gi, “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi va “Ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari, “Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi” hamda “Ta‘lim to‘g‘risida”gi yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni xalqimizni yangicha fikrlash va ishlashga safarbar etishda dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Natijada, ushbu strategik maqsadlar respublikamizning barcha hududlarigacha etib borib, joylarning ma‘naviy qiyofasini tubdan o‘zgartirib, yurtimizning milliy yuksalishiga xizmat qilmoqda.

Mustaqillik yillarida mamlakatimizda jamiyat hayotining ma‘naviy-ma‘rifiy asoslarini mustahkamlash, milliy istiqlol g‘oyasining asosiy tushuncha va tamoyillarini hayotga joriy etish, yurtdoshlarimiz, ayniqsa, yosh avlod qalbida Vatanimiz taqdiri va kelajagi uchun daxldorlik va mas’uliyat hissini oshirish, yot g‘oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni kuchaytirishga yo‘naltirilgan targ‘ibot

tizimi O‘zbekistonda jamiyat ma‘naviy-axloqiy rivojlanishining muhim omiliga aylandi. Mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar samarasi yoshlarda yuksak ma‘naviyat, mustaqil fikrlash va Vatan taqdiri va istiqboli uchun mas‘uliyatning tarbiyalanishiga bog‘liq. Ushbu fazilatlar har bir yigit-qizimizning xulqida namoyon bo‘lishi uchun tarbiyaviy, ma‘naviy tarbiyaning mazmun, shakl va texnologiyalari zamon talablaridan kelib chiqib takomillashtirilishi talab etiladi.

Bugun O‘zbekiston Uchinchi renessans ostonasida o‘z milliy taraqqiyotining yangi bosqichiga chiqib oldi, bu jarayonda milliy ma‘naviyatni demokratik prinsiplar asosida takomillashtirish muhim vazifa sifatida belgilab olindi. Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev ta‘kidlaganidek:”Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari, “- degan dasturiy g‘oya asosida yoshlarni ona yurtga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularda tashabbuskorlik, fidoyilik, axloqiy fazilatlarni shakllantirish – o‘ta sharaflı vazifadir.

O‘zbekistonda real voqelikka aylanayotgan hayotbaxsh islohotlar, qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlar, davlat dasturlari, turli konsepsiyalarning mazmun-mohiyatini aholining keng qatlamlariga etkazishga qaratilgan targ‘ibot-tashviqot ishlarini takomillashtirib borish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Hayot haqiqati shuni ko‘rsatyaptiki, har qanday taraqqiyot mahsulidan ikki xil maqsadda - ezgulik va yovuzlik yo‘lida foydalanish mumkin. Agar biz globallashuvning manfiy va musbat jihatlarini bilishni istasak, unda madaniy, ma‘naviy-axloqiy jabhaga murojaat qilishimiz lozim. Tabiiyki, “ommaviy madaniyat” degan niqob ostida axloqiy buzuvchilik va zo‘ravonlik, individualizm, egotsentrizm g‘oyalarini tarqatish, kerak bo‘lsa, shuning hisobidan boylik orttirish, boshqa xalqlarning necha ming yillik an‘ana va qadriyatları, turmush tarzining ma‘naviy negizlariga bepisandlik, ularni qo‘porishga qaratilgan xatarli tahdidlar odamni tashvishga solmay qo‘ymaydi. Haqiqatan ham ma‘naviy qadriyatlarni mensimasdan axloqsizlikni madaniyat deb bilib, uni “targ‘ib” qilishga urinayotgan kimsalar kam emas. Mana shunday holat hozirgi kun yoshları tarbiyasiga katta xavf solmoqda.

Yoshlarimizning ma'naviy olamida bo'shliq vujudga kelmasligi uchun ularning qalbi va ongida sog'lom hayot tarzi, milliy va umummilliy Yangi O'zbekistonda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashning dolzarb masalalari qadriyatlarga hurmat-ehtirom tuyg'usini bolalik paytidan boshlab shakllantirishimiz zarur. Bizningcha, hozirgi sharoitda yoshlarimiz ma'naviyatini yuksaltirishda ajdodlarimiz qoldirgan milliy ma'naviy merosdan foydalanish, keksa avlod vakillarining o'gitlariga amal qilish juda katta ahamiyatga egadir. Bunday maqsadlarni amalga oshirish uchun chuqur o'ylangan, ilmiy asosda tashkil etilgan ma'naviy tarbiya bilan javob berish mumkin, chunki ma'naviyat kelajakda ijtimoiy barqaror hayotni ta'minlab beradigan insoniyatning eng asosiy qadriyatidir.

MUNDARIJA	
O.X.XAMIDOV. BUXDU REKTORI, I.F.D., PROFESSOR. ILM VA FAN TARAQQIYOTI - YANGI O'ZBEKISTONNI BARPO ETISHNING MUHIM OMILI	4
1- SHO'BA: ILM VA FAN TARAQQIYOTIDA OLIMA AYOLLARNING TUTGAN O'RNI: YANGI TENDENSIYALAR	
X.X.RAXMATOVA. MA'RIFATLI AYOL – KELAJAK POYDEVORINING YARATUVCHISIDIR.	6
KHAYRULLAYEVA M.O. THE ROLE OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE IN UZBEKISTAN	9
НУРҲУТДИНОВА ФЕРУЗА МУИДИНОВНА РОЛЬ ЖЕНЩИН-УЧЕНЫХ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ	14
KURBANOVA GULNOZ NEGMATOVNA, ZIKIRYAYEVA MANZURA MAVLONOVNA BO'LAJAK SHIFOKOR XOTIN-QIZLARNING KASBIY FAOLIYATIDA MANTIQUIY TAFAKKURNING O'RNI VA ROLI	18
SHARAPOVA NIGORA AMONOVNA ILM-FANDA XOTIN-QIZLARNING O'RNI: YANGI TENDENSIYALAR.	24
D.K. ISABAYEVA BILIMLI, IQTIDORLI VA ISTE'DODLI TALABALARNI ANIQLASH VA RAG'BATLANTIRISH	28
JUMAYEVA OZODA QALANDAROVNA ILM FAN TARAQQIYOTIDA OLIMA AYOLLARNING TUTGAN O'RNI: YANGI TENDENSIYALAR	31
AXMEDOVA GULCHEXRA UBAYDILLOYEVNA OLIMA AYOLLARNING ILM-FAN SOHASIDAGI YUTUQLARI VA JAMIYATDAGI YARATILAYOTGAN SHAROITLAR.	34
RO'ZIYEVA ANORA YANGI O'ZBEKISTONDA AYOLLARNING ILM-FAN TARAQQIYOTI VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O'RNI.	37
BOLTAYEVA NODIRA O'TKIR QIZI AYOLLAR TABASSUMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	40
NAJMIDDINOVA GUZAL AXLITDINOVNA TASAVVUF TARIXIDA ZOHIDA OLIMA AYOLLARNING O'RNI	43

2-SHO'BA: O'ZBEKISTONDA AYOLLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM YO'NALISHLARI	
<i>SHAXNOZ XIKMATOVNA SAMIYEVA</i> O'ZBEKISTONDA AYOLLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING MUHIM YO'NALISHLARI	49
<i>XADIYEVA GULBAHOR DJUMAYEVNA</i> YURT TARAQQIYOTIDA XOTIN-QIZLARNING IJTIMOIIY-SIYOSIY ROLI.	53
<i>AMONOVA NARGIZA MUXTAROVNA</i> YANGI O'ZBEKISTONDA OLIMA AYOLLARGA JAMIYATDAGI IMKONIYATLAR.	57
3-SHO'BA YANGI O'ZBEKISTON DAVLAT BOSHQARUVIDA AYOLLARNING O'RNI	
<i>XУСЕЙНОВА АБИРА АМАНОВНА</i> ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ БОРАСИДАГИ ИСЛОХОТЛАР ҲАҚИДА	62
<i>ARTIQOVA HAFIZA TO'YMURODOVNA</i> YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLARNING ILM-FAN TARAQQIYOTI VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O'RNI	67
<i>SAMIYEVA SHAXNOZ XIKMATOVNA, SHODMONOVA MIJGONA SALIMOVNA</i> O'ZBEK AYOLLARINING IMIDJINI YARATISHNING ZAMONAVIY YO'NALISHLARI	72
<i>SH.SH.NIZOMOVA</i> YANGI O'ZBEKISTON DAVLAT BOSHQARUVIDA AYOLLARNING O'RNI	76
<i>БЕКХАЗАРОВА САИДА САФИБУЛЛАЕВНА</i> РОЛЬ УЧЕНЫХ В ПРИВЛЕЧЕНИИ МОЛОДЕЖИ В НАУКУ	79
<i>RUZIYEVA SHOXIDA FATILLOYEVNA</i> GENDER BOSHQARUVDA AKADEMIK MOBILLIKNING ZAMONAVIY YO 'NALISHLARI	83
<i>M.B. SHARIPOVA</i> AYOL — JAMIYAT GULTOJI, BORLIQ KO'ZGUSI, MILLAT TARBIYACHISI	88
<i>NIYOZOVA SITORA DAVRONOVNA</i> O'ZBEK AYOLI-O'TMISH NAFOSAT, KELAJAK RAMZI	92

ATAYEVA SARVINOZ RUSTAMOVNA YANGI O‘ZBEKISTONDA AYOLLARNING ILM -FAN TARAQIYOTI VA INNOVATSION RIVOJLANISH JARAYONIDAGI O‘RNI	95
RO‘ZIYEVA FERUZA- YANGI TAHRIRDAGI KANSTITUTSIYAMIZDA - AYOLLAR VA YOSHLARNING YUKSAK O‘RNI	97
SHARIPOVA SADAF THE PLACE OF WOMEN IN THE NEW STATE ADMINISTRATION OF UZBEKISTAN	101
4-SHO‘BA: ILM-FANNING ISTIQBOLLI YO‘NALISHLARI	
KHATAMOVA MATLUBA TILAVOVNA CRITERIA OF UTERINE MYOMA DURING PREGNANCY	103
G. Y. BURONOVA VIRTUAL TA‘LIM PLATFORMASI ASOSIDA ROBOTOTEXNIKA VOSITASIDA O‘QUVCHILARDA DASTURLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	110
КАМОЛОВА МАТЛУБА БАҚОЕВНА, ЗИКРИЯЕВА МАФТУНА НАЖМИДДИНОВНА УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ПАЙДО БЎЛИШИ.	115
RUZIYEVA GULINOZ FATILLOVEVNA BUHORODA AYOLLAR MILLIY HUNARMANDCHILIGINING RIVOJLANGANLIK HOLATI	119
SHOYMARDONOVA MUXSINA RAXMATOVNA MAKTAB O‘QITUVCHILARI ORASIDA INNOVATSION FAOLIYATGA IJOBIY MUNOSABATNI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY MUAMMOLARI	121
ISMATOVA HALOVAT BAXTIYOROVNA BO‘LAJAK IJTIMOIIY PEDAGOGLARDA MA'NAVIY-AXLOQIY SIFATLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	129
PRIMQULOVA ZARINA BAROTOVNA UMUMTA‘LIM MAKTABLARINING TA‘LIM TIZIMIDA TARBIYANING O‘RNI.	131
KHOTAMOVA M. T., FAYZULLOYEVA N.SH INFLUENCE OF INTRAUTERINE INFECTION ON THE STATE OF VENOUS LOWER LIMB SYSTEMS	134
SHUKURLAYEVA SH.J., KHOTAMOVA M.T SUBCLINICAL AUTO IMMUNE REACTIONS IN RECURRENT MISCARRIAGE OF COVID-19	135

KHOTAMOVA M. T TREATMENT OF THREATENED PRETERM LABOR CAUSED BY SUBCLINICAL INTRAUTERINE	136
SAIDNAZAROVA GULSHAN BOLTA QIZI “AL ADAB AL MUFRAD” ASARIDA MA’NAVIY-AXLOQIY FIKRLARNI O’RGANISH MAZMUNI	137
HAYITOVA MOXIGUL BAXTIYOROVNA TARIX FANINI O’QITISHDA KASBIY MAHORATNING AHAMIYATI VA INNOVATSION USULLAR BO’YICHA USLUBIY TAVSIYALAR	141
SHADMANOVA SHAXODAT RAXMADOVNA INTELLEKTUAL YOSHLARNI TARBIYALASHDA ZAMONAVIY SINIF RAHBAR QANDAY BO’LISHI KERAK?	145
ISAKOVA DILNOZA KUCHKARBAYEVNA BARKAMOL AVLODNI TARBIYALASHDA ZAMONAVIY SINIF RAHBARINING O’RNI	148
TILAVOVA GO’ZAL QAXRAMONOVNA YANGI O’ZBEKISTONDA SUN’IY INTELLEKT VA ROBOTOTEXNIKA TEXNOLOGIYALARINI KIRIB KELISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI	150
BO’RONOVA GULCHEHRA ABDUMO’MINOVNA TA’LIM JARAYONINING RIVOJLANISHIDA BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING O’RNI VA AHAMIYATI	156
УМАРОВ С.Х., НАРЗУЛЛАЕВА З.М., ХАЛЛОКОВ Ф.К.ВЛИЯНИЕ ЭЛЕКТРОННОГО ОБЛУЧЕНИЯ НА ПРЯМЫЕ ОПТИЧЕСКИЕ ПЕРЕХОДЫ В СЛОИСТОМ МОНОКРИСТАЛЛЕ TLGASE	159
NUROVA MADINA MASOFAVIY TA’LIMDA BULUTLI TEXNOLOGIYALARNING O’RNI	161
HALIMOVA GULNORA DILMURODOVNA ILM-FAN VA TIBBIYOT TARAQQIYOTIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARNI O’RNI	163
FOZILOVA RAHIMA NU’MONJONOVNA TA’LIMDA IJTIMOIIY TARMOQLARDAN FOYDALANISH MADANIYATI	165
SAIDOVA YULDUZ ZAMON QIZI YANGI O’ZBEKISTONDA —”MILLIY TIKLANISHDAN – MILLIY YUKSALISH SARI” G’OYASINI TA’MINLASHNING DOLZARB MASALALARI	167